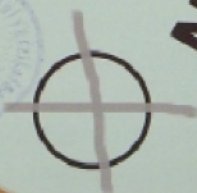
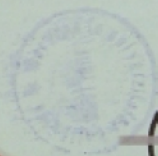


Spremembe  
z reformami  
volilnega zakona  
in krajevnih uprav

**SLOVENC  
V ITALIJI  
NASLEDNJIČ  
BREZ GLASU**





# V TEJ ŠTEVILKI

06 2016

## UVODNIK

03

Peter Močnik

**Vsaka volilna preizkušnja je dogodek zase ...**

## FOKUS

04

Mitja Petaros

**Pravice in dolžnosti državljanov: spačena oblika priimkov in imen**

06

Erika Jazbar

**Odv. Damijan Terpin o novi volilni zakonodaji**

12

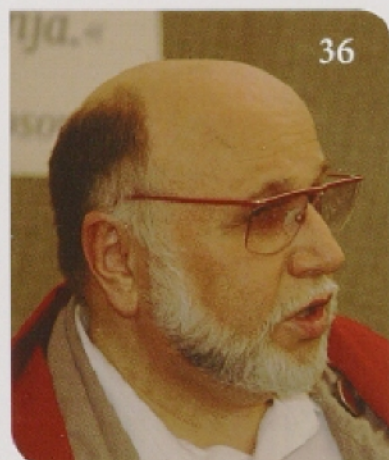
B. S.

**Igor Dolenc o reformi krajevnih uprav**

15

Primož Sturman

**Država bi morala biti duhovni in narodni prostor nas vseh ...**



## NAŠ UTRIP

17

**Evgen Bavčar in slovenščina**

18

Jože Horvat

**Kje je danes slovensko gledališče**

21

Metka Šinigoj

**Fantje izpod Grmade srečali Abrahama**

## OGLEDALI SO SI ZA VAS

25

Magda Jevnikar

**Nova pobuda na področju likovne umetnosti**

## OBLETNICA MESECA

26

Erika Jazbar

**Barkovljani so pred 115 leti postavili ploščo na blejskem otoku**

## ANTENA

28

Novice

## KULTURA

36

Maja Lapornik

**Evgen Bavčar, državljani Evrope**

43

Marjan Frankovič

**Cankar med nami (2)**



## LITERATURA

50

Bruna Marija Pertot  
**Ficus carica**

54

Darinka Kozinc  
**Radio**

## PRIČEVANJA

59

Mirella Urdih  
**Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke (VIII.)**

62

Erika Jazbar  
**»Prihodnost vidim v sobivanju različnih energetskih virov ...« (5)**

## NOVICE KDC

68

Lučka Kremžar - De Luisa  
**Edinstveno gradivo v Knjižnici Dušana Černeta: knjige in brošure (2)**



# Vsaka volilna preizkušnja je dogodek zase, a je tudi istočasno zrcalo, v katerem se opazujejo kandidati in politične stranke

Peter Močnik

**P**o italijanski ustavi so politične stranke sredstvo, preko katerega državljanke in državljani sodelujejo pri splošnem političnem življenju. Drugače povedano, so vmesni akterji med volilci, kandidati in oblastjo.

Zaradi hudih in pogostih zlorab ter korupcije, ki so se zvrstile in se vrstijo v teh desetletjih in so jih povzročili tisti, katerim so ljudje zaupali oblast, so volilci zgubili zaupanje v stranke in v politično delovanje. Pojavljajo se skupine in gibanja, ki nočejo biti stranke, ravno tako se vedno pogosteje pojavljajo osebe, ki nastopajo na volitvah in v politiki le destruktivno, s kritikami na račun vseh, a brez jasnih smernic in programov za razvoj družbe. Gre za osebe, ki špekulirajo nad gospodarsko krizo; nad revščino, ki je nastala zaradi zavedene ekonomije in nesposobnosti oblasti, da jo nadzirajo;

»Pojavljajo se osebe, ki nastopajo v politiki le destruktivno, brez jasnih smernic in programov za razvoj družbe.«

s primesmi proti priseljencem, ki »kradejo službe in denar revnim«; proti zbirokratizirani evropski strukturi, ki je pa zagotovila sedemdeset let miru po dveh svetovnih vojnah. Trenutek je idealen za tiste, ki govorijo »želodcu« in ne »možganom« in ki odpirajo pot nedemokracijskim gibanjem, podobnim tistim, ki so izšli v Italiji, Nemčiji in še kje po prvi svetovni vojni.

Ena od oblik protesta na krajevni ravni je iskanje neodvisnosti od »pokvarjene Italije, ki žre denar ljudi in podjetij« preko oblik independentizma, raznih avtonomij in podobno.

V Trstu živimo hud ekonomski trenutek, kjer eni hvalijo npr. porast turizma, a molčijo o desetinah trgovin in obratov, ki so v nekaj letih zaprli v mestu in v okolici. Kritizira se onesnažujočo železarno, a nihče nima recepta, kam bo spravil tisoč delavcev, ki od tega živijo, ne obsoja pa tistih, ki so dovolili gradnjo stanovanjskih blokov v okolici tovarne. Le občasno pronicnejo na dan številke manjšanja prebivalstva, predvsem mladega, ki je pripeljal do tega, da ima danes Trst manj prebivalcev kot leta 1914. Katero bodočnost je politika zagotovila mladim v Trstu? Industrijska cona je v stečaju; prostorski načrt je zaupan naravovarstvenikom brez posluha za kmete, trgovce, obrtnike. Kras je prostor za sprehode, ne pa razvoj prebivalstva; visoka znanost in tehnologija sta nepovezani z mestom.

Pošteno povedano, zadnji upravitelj, ki je v Trstu obrnil stran s preteklostjo, je bil Riccardo Illy. Po njem je Trst živel v nekem nedefiniranem nihanju.

V tem kontekstu smo se morali soočiti z letošnjimi občinskimi volitvami, kjer je odhajajoči župan, ki je zmagal zaradi razcepljenosti desnega bloka, izgubil volitve proti istemu bloku, ki se je ponovno združil pod figuro bivšega župana Dipiazze. Le-ta je lepo reševal trenutne luknje na pločnikih in plačeval kavice gopsem na Velikem trgu, a brez vizije razvoja Trsta. Po desetih letih županovanja, ko se je uresničevalo načrte, ki jih je zapustila Illyjeva uprava in po bogato poplačanem premoru kot deželni svetnik, se Dipiazza vrača na županstvo sicer starejši, a kot talec Salvinijevih privrženec

*dalje* →



← in pa nacionalističnih desničarjev (štirje odborniki so bivši misovci, sicer na različnih strankah), ponovno brez vsake perspektive razvoja.

Kaj lahko kot Slovenci naredimo v takih okoliščinah? Zdrava pamet veleva, da dobimo neko skupno programsko platformo za našo skupnost in da nastopimo čim bolj složno, da izvolimo – na opoziciji ali v večini – čimveč svetnikov v občinski svet in v rajonske svete.

A tudi tokrat nam je uspelo v nezavidljivem čudežu: volili smo vsaj pet ali šest različnih list in izvolili samo dva svetnika v opoziciji. Lahko pa bi vsaj dvakrat toliko, če bi osredotočili glasove na eno samo samostojno listo. Ta pa naj se piše kakorkoli, a da je enotna, čeprav raznolika v kandidatih in v prepričanjih. Utrjena na vrednotah in interesih naše skupnosti.

Slovenska skupnost, ki želi biti zbirna v manjšini, je potrdila svoje tradicionalne vrednote in ponudila alternativo v kandidaturah. Verjetno bi se morali posluževati metod, ki jih volilni sistem daje, a vsaka šola nekaj velja. Tudi tokrat pa se glasovi slovenskih volilcev niso zedinili: nekateri so podprli stranke ali gibanja, ki so izginila brez izvoljenih, drugi so dopustili naši skupnosti vsaj vzorčno

»Volili smo vsaj pet ali šest različnih list in izvolili samo dva svetnika v opoziciji.«

## Pravice in dolžnosti državljanov: spačena oblika priimkov in imen



Mitja Petaros

Mnogo je bilo že pisanega o tem argumentu in večkrat je marsikdo tudi zameril, ko se je v naši skupnosti govorilo o popačenih oblikah imen in priimkov. Ne bi tu obnavljali zgodovinskih razlogov, zakaj ima marsikateri Slovenec, ki živi izven meja matične domovine, neslovensko zapisan priimek. Fašizem je opravil svoje na osnovi določil, navedenih v 1. in 2. členu Kraljevega odloka oz. zakona št. 17 z dne 10. januarja 1926, spremenjenega v zakon št. 898 z dne 24.5.1926. Po K.O. št. 494 z dne 7. aprila 1927 so zgoraj omenjena določila stopila v veljavo na ozemljih, ki si jih je Italija priključila z zakonom št. 1322 z dne 26. septembra 1920 in št. 1778 z dne 19. decembra 1920; kasnejša demokratična ureditev Republike Italije po drugi svetovni vojni ni takih krivic spremenila, obratno, levičarske stranke so zagovarjale globalizacijo oz. v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so to

imenovali internacionalizacija, kjer posameznik ni bil posebno vreden, vrednejša je bila ideologija ... važna je bila ideja in teorija o skupnem dobrem in ne identiteta oz. narodnost posameznikov. Tako so ostali družinski priimki popačeni oz. poitalijančeni. Marsikdo sploh ne ve, da celo do leta 1965 (celih dvajset let po drugi svetovni vojni in po padcu fašizma!!) ni bilo dovoljeno, da ima otrok v Italiji tuje zveneče ime (do tedaj npr. ni bilo mogoče, da se novorojenčku dodeli ime Janez ali podobno slovensko ime)! Zaradi tega ima marsikateri naš rojak neslovensko obliko imena.


Tudi italijanska država se počasi civilizira in z velikim trudom in naporom marsikaterega posameznika smo počasi dosegli, da dandanes ni več tega problema, vsak lahko v Italiji izbere za svoje potomce katerokoli ime (ki ni žaljivo) in ga tudi piše v taki obliki, kot je to predvideno (npr. s šumniki).



preživetje v izvoljenih telesih. Še nikoli niso bili rajonski sveti, kjer velja proporcni sistem in so zato zrcalo glasov volilcev, tako razbiti in neupravljivi.

Vse to ob hudem upadu števila volivcev, saj je v prvem krogu volila le polovica upravičencev, še manj pa v balotaži. Ljudje ne verjamejo več politiki in politikom, ker ne vidijo izhoda iz svojih težav. Kdor jih predstavlja, se mora tega zavedati ter ukrepati na čimbolj popoln način, neideološko, v iskanju skupne koristi. Drugače je odpisan.

Kdo bo sedaj lahko zahteval in dosegel potrebne storitve ali ustanovitev proizvodnih področij na Krasu in v mestu, kjer bi naši ljudje lahko delali? Kako se bomo priglasili pri elitnih ustanovah, kjer bi lahko naši najboljši študentje razvili svoje sposobnosti, ne pa uhajali v tujino? Kdaj bomo postali tudi mi lobi, v žlahtnem pomenu besede, in se ne ozirali več na delitve, za katere se ogreva vedno manj ljudi?

Prav te občinske volitve, še bolj pa bodoče spremembe na državni ravni, ki nas bodo še bolj odrezale od političnega življenja, morajo postati izziv za politike v naši skupnosti, da ustavijo njeno izumiranje in da nudijo čimboljše odgovore ljudem. Neodvisno od političnih blokov in najbolj popolno. To pa že zahteva gotovo izvolitev predstavnikov naše skupnosti in posebne volilne pogoje. Drugje to imajo, a v državi, v kateri živimo, pa nam nihče tega ne privoščiči. Soliranje med našimi politiki ne privede nikamor. Kako so pravili po starem? V slogi je moč?! 

Lahko si tudi izbori pravico, da lastni priimek spet spremeni v obliko, ki so jo nosili njegovi predniki, torej s slovenskimi črkami in v slovenski obliki. To dovoljuje že zakon št. 114 iz leta 1991, kasnejši zaščitni zakon je to pravico le še potrdil in poenostavil postopke spremembe priimka v prvotno obliko. Danes pa se soočamo z birokratskimi težavami: niso vsi uslužbenci na raznih uradih dovolj obveščeni, da morajo uporabljati pravo obliko imen posameznikov. Baje tudi tehnologija ni povsod oziroma v vseh uradih dovolj posodobljena, da bi lahko uporabljali šumnike. Marsikdo verjetno ne ve (ali se mu zdi, da je sploh

kaj takega v letu 2016 mogoče), da ti po opravljenem vozniškem izpitu uradni funkcionar izroči vozniško dovoljenje, a brez šumnikov (če jih ima


kdo v priimku ali imenu), posameznik mora sam na urad, kjer mu zastoj, po nekaj dneh, dodelijo novi dokument s pravilno zapisanim imenom ... To pa ni mogoče z vsemi dokumenti, ki jih izdaja italijanska država: nekoč so potni list (po izrecni prošnji posameznika) izdajali tudi s šumniki na pravem mestu, zdaj baje, da to ni več mogoče ... To se dogaja tudi z zdravniškimi spričevali in še bi lahko naštevali ... Obrnimo se torej na vse naše slovenske politike, bodisi na občinski, deželni ali državni ravni (dokler imamo še koga, ki se ima za Slovenca

»Vsak lahko v Italiji izbere za svoje potomce katerokoli ime in ga tudi piše v taki obliki.«

in je bil izvoljen z glasovi slovenskih volivcev in slovenskih davkoplačevalcev v Italiji), da se take nesprejemljive stvari v enaindvajsetem stoletju, z vso tehnologijo, ki jo premoremo, dokončno uredijo.

Popačena oblika imen in priimkov marsikaterega člana naše družbe sploh ne moti. Živimo pač v zahodnem svetu in v kulturi, kjer je v teoriji svoboda posameznika na prvem mestu in lahko torej vsak zagovarja lastne izbire. Vsekakor pa ne bi bilo odveč, če bi bili med našo slovensko narodnostno skupnostjo malo bolj načelni in bi se tudi s pravilnim zapisom naših osebnih imen protivili

tihi asimilaciji. Vsaj taki, ki uradno delujejo v prid naše slovenske skupnosti, tako politiki kot uslužbenci vseh naših ustanov in društev. Ti bi lahko dali zgled v tem smislu. Lepo

bi bilo, da bi bili Slovenci ne samo, ko se to izplača, ampak vedno, tudi v takih zunanjih in osebnih stvareh, kot sta ime in priimek. Če že delodajalec ne sme zahtevati, da si nekdo spet povrne poitalijančeno obliko priimka v originalno, naj vsaj osebna vest vsakega zavednega posameznika, ki deluje v slovenskih krogih, sili v to smer ... Saj zgled vleče in bi verjetno takemu svetlemu zgledu marsikdo sledil. Seveda, če kaj damo na svoje dostojanstvo in na svojo načelnost (ne samo v besedah, ampak tudi z majhnimi dejanji). Pa brez zamere ... 



# Odv. Damijan Terpin o novi volilni zakonodaji

Erika Jazbar

**S** 1. julijem je bolj ali manj šepajoče stekla deželna reforma krajevnih uprav. Z delovanjem so začele medobčinske zveze. Poslanska zbornica je 19. julija dokončno odobrila ustavni zakon, ki spreminja statut Furlanije Julijske krajine in med drugim ukinja pokrajine. Reformo ustave, ki v italijanski politični sistem prinaša strukturalne spremembe, med drugim razvrednotenje senata in tako skrčenje števila senatorjev, da za Slovence med njimi ni več mesta, čaka jesenski referendum, ki bo odločal tudi o bodočnosti vlade in politični zgodbi samega Renzija. Ob bližajočem se referendumu se v iskanju čim širše podpore ponovno odpira diskusija o možnosti spremembe volilnega zakona »Italicum«. Tega novega zakona sicer še nismo preizkusili na volitvah, vendar ob ostalih vprašljivih vsebinah dejansko onemogoča izvolitev slovenskega predstavnika v poslansko zbornico. Tako se nam obeta, da prvič po letu 1963 ne bo Slovencev v italijanskem parlamentu.

S političnega vidika gre za pomembne mesece, ki bodo odločali o zastopanosti Slovencev v izvoljenih telesih, o upravni avtonomiji naših občin in splošneje o specifični teži naše narodne skupnosti. Pa tudi o tem, če bo tandem Serracchiani-Renzi na krajevni in državni ravni še naprej »reformiral« tudi druga področja javnega življenja.

O vsem tem smo se pogovorili z Damijanom Terpinom, pravnikom, politikom Slovenske skupnosti, človekom jasne besede.

■ **Odv. Terpin, ali obstaja možnost, da bi se v teh mesecih volilni zakon spremenil? In če mislite, da je to možno, ali mislite, da bi se lahko spremenil tudi Slovencem v prid?**

● Teoretično je to možno, vprašanje je, če je pri Renziju in njegovi Demokrski stranki dovolj politične volje za tak korak. Pod Renzijevo vlado smo Slovenci doživeli kar tri ledeno hladne prhe (pa čeprav je na parlamentarnih volitvah manjšina skoraj v celoti in enotno glasovala za Demokrsko stranko): vlada je ustavila odobritev amandmaja o olajšani izvolitvi Slovencev v parlament; nakar je v okviru ustavne reforme dala negativno mnenje glede amandmaja o zajamčenem zastopstvu v senatu; in končno nam je predsednica FJK Deborra Serracchiani, ki je tudi Renzijeva namestnica v DS, vsilila reformo krajevnih uprav, ki po moji oceni nepopravljivo šibi upravno avtonomijo naše manjšine.

Ne moremo se skrivati pred temi dejstvi in ne moremo spregledati, da so znak določenega odnosa te vlade do naše manjšine.

Zgleda vsekakor, da je Renzijeva vlada uvidela, da če bo še kar naprej silila z glavo v zid, tvega, da si glavo razbije, zato glede volilnega zakona baje pristaja na kompromis z manjšino v svoji lastni stranki, ki se zbira okoli Bersanija. Baje sta se Renzi in Boschijeva prepričala, da brez dogovora na to temo, ne bosta dosegla zadostne večine na referendumu o ustavnih spremembah, kar bi pomenilo konec Renzijeve vlade.

Torej: če se bo na novo odprla razprava o volilnem zakonu, so možnosti za uvedbo določil o olajšani izvolitvi za Slovence ponovno odprte.

■ **Ob zajamčenem zastopstvu, za katerega se SSk ogreva že desetletja, a ki pri marsikom ostaja še vedno tabu varianta, obstaja tudi kakšna**





**milejša oblika formulacije, ki bi dajala realno možnost izvolitve slovenskega predstavnika?**

● To vprašanje je bilo do pred nekaj meseci tabu tema za celotno levico v slovenski manjšini in se je nekaterim zdelo, da iščemo rešitev za problem, ki zadeva samo SSK. Levica v manjšini je imela seveda interes, da ostaja status quo, znotraj katerega le njihova stranka omogoča izvolitev enega Slovenca, pri tem pa se niso sekirali nad tem, kdo ga izbere.

S sedaj sprejetim volilnim zakonom »Italicum«, ki ga je odobrila Renzijeve večina, pa niti te možnosti ni več, saj bi morala Demokratska stranka vključiti slovenskega kandidata na sam vrh svoje liste, kar edino omogoča zagotovljeno izvolitev, češar seveda ne bodo naredili, ker bo imel prednost tisti, ki ga DS hoče zagotovo v parlamentu. To pa ni Slovenec ... Vse ostale možnosti so vezane na število preferenčnih glasov, ki jih slovenski kandidat na njihovi listi danes ne zbere dovolj, da bi premagal italijanske konkurente.

■ V zadnjem obdobju je na tem področju začel konkretnije agitirati tudi politični del manjšine, ki pripada Renzijevi stranki, ob njem tudi njej

pripadajoči del civilne družbe. Zakaj šele danes, ko pa je bilo že od vsega začetka jasno, kaj Italicum prinaša? Kaj ta nova usmeritev lahko prinese splošni politični debati v manjšini in predvsem nastopanju manjšine v odnosu do Rima?

● Meni se zdi pravzaprav neverjetno, da so vodilni Slovenci v DS (in tudi SKGZ, Primorski dnevnik pa je v glavnem skrival glavo v pesek) šele sedaj, po odobritvi zakona, ugotovili, da je prišlo do take nemogoče situacije, pa čeprav je SSK opozarjala in bila plat zvona že ves čas, še zlasti takrat, ko je bil zakon v parlamentarni razpravi. Ne razumem, kaj so si takrat predstavljali, kdo jih (in nas Slovence) bo rešil? Šele sedaj so ugotovili, da je vlak odpeljal in da bomo Slovenci v naslednjem mandatu po vsej verjetnosti brez zastopnika v parlamentu in prav otročje jezno cepetajo z nogami: »ne bomo sodelovali na referendumu...«.

Končno je torej celotna manjšina na stališču, da ta volilni zakon ni sprejemljiv, je v nasprotju z zaščitnim zakonom, ki zavezuje k olajšani izvolitvi in končno poslušam predloge o nekih skupnih rešitvah, ki so seveda po moji oceni seveda (končno) dobrodošle.

Problem pa je v tem, da si variante, po kateri bi kandidata za v parlament izbirali izključno po individualnem narodnem poreklu (kot predlagajo Slovenci v DS) in ne po pripadnosti listi, ki je izraz manjšine, ni mogoče predstavljati, saj bi bila – dokazano – povsem protiusstavna. Razprav na to temo je bilo že nič koliko vse od leta 2004, ko se je na deželni ravni razpravljalo o volilnem zakonu za FJK in smo že takrat, tudi s pomočjo zelo pomembnih pravnih strokovnjakov, ugotovili, da je v sedanjem ustavnem okviru možna le olajšana izvolitev na podlagi slovenskega porekla neke liste oz. stranke in ne posameznih kandidatov na kaki italijanski vsedrjavni listi. To smo preverili tudi z zakonodajnimi službami DS, FI in SVP v parlamentu.

Oblika milejše formulacije, ki bi dajala realno možnost izvolitve slovenskega predstavnika na tej osnovi, torej obstaja in je bila predmet specifičnega amandmaja v parlamentarni razpravi o volilnem zakonu, ki pa mu je vlada nasprotovala in ga blokirala.

Če pa se bo, kot zglada, v okviru sprememb »Italicuma« v celoti spremenil tudi način izvolitve parlamenta, ki naj bi temeljil na zelo majhnih okrožjih v vsaki deželi, bomo pač prejšnjo formulacijo prilagodili novi formulaciji. V stranki namreč imamo dovolj znanja na tem področju in smo sposobni sestaviti ustrezni amandma, ki bi imel tudi ustavno



## *Najpomembnejše spremembe, ki jih prinaša reforma statuta Furlanije Julijske krajine*

- 1) ukinitvev pokrajin
- 2) možnost ustanovitve »mestnih občin«
- 3) znižanje spodnje starostne meje za pasivno volilno pravico (kandidiranje za vstop v deželni svet) s 25 na 18 let
- 4) zmanjšanje potrebnega števila podpisov za zagon zakonodajnega postopka po ljudski iniciativi s 15 tisoč na 5 tisoč

### UČINKI NA SLOVENSKO NARODNO SKUPNOST:

Za slovensko narodno skupnost bo precejšnje posledice imela v prvi vrsti prva postavka sprememb statuta. Ukinitvev pokrajin (skupaj z ustanovitvijo medobčinskih zvez) prinaša zmanjšanje institucionalne zastopanosti slovenske manjšine v organih odločanja v krajevnih upravah. V zadnjem mandatu sta bili na primer članici odbora Goriške pokrajine Mara Černic (podpredsednica) in Vesna Tomsič. V Tržaški pokrajini je bil Igor Dolenc podpredsednik, Maurizio Vidali pa predsednik pokrajinskega sveta. Po novem teh upraviteljskih mest, ki so bila »dosegljiva« tudi Slovencem, ni več. K temu je treba dodati še zagon medobčinskih zvez, ki »de facto« ukinjajo (oziroma močno zmanjšujejo) pomen in pooblastila dosedanjih županov, tudi tistih v slovenskih občinah. Kombinacija teh dveh sprememb dejansko odvzema možnost slovenski narodni skupnosti, da bi sama upravljala (mikro)teritorij, na katerem živi.

kritje. Seveda bi lahko šlo za listo tudi širšega značaja, ne samo Slovenske skupnosti, in bi se pač na tej listi med seboj pomerili različni slovenski kandidati različnih političnih opredelitev od levece do Slovenske Skupnosti. Z naše strani smo na to pripravljene. Če pa bo druga

stran še naprej na stališču: »raje kot predlog SSK, raje nič«, tudi ker doslej ni bila sposobna oblikovati ustavno

sprejemljivega alternativnega predloga, bomo pač ostali brez parlamentarca, kar bi bilo za slovensko manjšino prava katastrofa.

■ Predstavniki Republike Slovenije večkrat potožijo, da neenotnost manjšine onemogoča odločnejši poseg matične države. Vsak dan beremo o tesnem sodelovanju krovnih organizacij, slovenskih deželnih svetnikov, društev, športnikov itd. Ali bomo zmožni tudi na področju političnih vprašanj najti skupno stališče?

»Lahko bi šlo za listo tudi širšega značaja, na kateri bi se med seboj pomerili različni slovenski kandidati različnih političnih opredelitev.«

● Občutek, ki ga imam, je ta, da je neenotnost v manjšini bolj izgovor za Republiko Slovenijo, da ji ni potrebno se kaj posebej potegovati za nas v odnosu do Republike Italije. Res je, da marsikdaj nimamo enotnih stališč, najbrž pa bi morala resna država biti

tudi sama sposobna objektivno ugotoviti, kaj so za manjšino osnovni interesi in kaj le-tej škoduje: ali je res v interesu manjšine, da se občine prisilno združujejo v medobčinske zveze (UTI)? In, ali je interes

manjšine, da nima volilnega zakona, ki bi ji omogočal izvolitev predstavnika v parlament? Mislim, da so stvari dovolj jasne in v matični državi kolikor toliko uvidevna politika bi o tem ne smela imeti dvomov.

Če en del manjšine igra vlogo »janičarjev«, potem bi se za ta del manjšine resna matična država ne smela zmeniti. Seveda pa je potrebno, da v naši skupnosti potrpežljivo iščemo skupna stališča in se ne skrivamo pred morebitnimi odgovornostmi za neenotnostjo, za katero lahko nosi (zelo) delno odgovornost tudi SSK.



Glede sodelovanja, ki je sedaj med SSO in SKGZ, sem optimist, mislim, da je Walter Bandelj dovolj politično podkovan in da ve, kaj dela. Ne vem, v kolikšni meri deželna svetovalca med seboj res sodelujeta oz. v kolikšni meri se mora Gabrovec bolj boriti z Ukmarjem kot z desnico. SSK z vidika svojega delovanja vsekakor ni nikoli izgubila pristnega interesa manjšine, kdor poskuša na kakršenkoli način blokirati njeno delo, zagotovo ne pomaga manjšini.

■ **Če za trenutek odmislimo slovensko zastopstvo v parlamentu, kako ocenjujete Italicum? Kaj dejansko prinaša?**

● »Italicum« prinaša vsedržavnim tajnikom strank možnost, da sami dejansko imenujejo približno dve tretjini poslancev italijanskega parlamenta, volilci pa izberejo le še preostalo tretjino kandidatov za poslansko zbornico. Zakon je povsem v nasprotju z duhom odločb ustavnega sodišča, ki so

delno razveljavile doslej veljavni »porcellum« prav na tej točki.

Da poenostavim: če bomo v FJK izvolili 10 do 11 poslancev, jih bodo 6 do 7 izbrali vsedržavni tajniki strank (po enega za vsako stranko, ki izvoli vsaj enega). Samo drugega in ostale na isti listi, če bo stranka izvolila dva ali več, pa bodo izbrali državljanji. Poleg tega bo stranka, ki bo prejela v prvem krogu recimo 25% glasov in bo morda zmagala v balotaži, dobila večino v parlamentu. Ker so ugotovili, da takšen sistem lahko gre na roko Gibanju petih zvezd in da torej obstaja nevarnost, da oblast prevzame Beppe Grillo, je Renzi naenkrat spremenil mnenje in začel trditi, da je morda »Italicum« mogoče tudi spremeniti.

■ **Marsikateri politični vozeli čaka na izid jesenskega referendumu o reformi ustave. Začnimo pri splošni oceni reforme. Ali je pozitivno, da se**

### *Najpomembnejše spremembe, ki jih prinaša ustavna reforma*

- 1) reforma senata, ki ni več »enakopravni dom« v dvodomnem sistemu, temveč predstavništvo deželnih avtonomij (večina senatorjev bo izraz posameznih deželnih svetov)
- 2) volitve predsednika republike: dežele ne bodo posebej imenovalle svojih delegatov, volilno pravico bodo imeli samo senatorji in poslanci
- 3) ukinitve posvetovalnega organa Cnel (Državni svet za ekonomijo in delo)
- 4) centralizacija pooblastil v smeri Rima: nekatera pooblastila, ki jih je 5. poglavje ustave porazdelilo med deželami in državo, bodo po novem povsem v domeni države (okolje, uprava pristanišč in letališč, proizvodnja in distribucija energije, politike zaposlovanja, varnost na delu, poklicne zbornice)
- 5) sprememba ukinitvenih referendumov: če je podpisnikov za t.i. ukinitveni referendum (referendum, ki predlaga ukinitve zakona ali njegovega dela) 800 tisoč in ne več 500 tisoč, za njegovo veljavo ni potrebna volilna udeležba preko 50 odstotkov volilnih upravičencev, temveč udeležba, ki presega 50 odstotkov volilcev zadnjih parlamentarnih volitev.

#### **UČINKI NA SLOVENSKO NARODNO SKUPNOST:**

Tudi v tem primeru bi slovenska narodna skupnost največje negativne učinke občutila pri vprašanju zastopanosti v institucionalnih organih. Reforma senata namreč ne predvideva zagotovljenega mesta za predstavnika slovenske manjšine. To pomanjkanje je treba postaviti ob bok novemu volilnemu zakonu Italicum, ki prav tako ne ponuja zagotovljene (ali vsaj olajšane) izvolitve za slovenskega poslanca. V vzhodnem volilnem okraju FJK, ki ga predvideva Italicum, so sicer vse občine, v katerih se izvaja zaščitni zakon. Zaradi obsežnosti območja in števila volilnih upravičencev, pa izvolitve slovenskega poslanca s preferenčnimi glasovi v tem okraju po zdajšnjih določilih ni pričakovati. V tem primeru je torej zelo realno pričakovati, da bi Slovenci ostali brez institucionalnega zastopnika v Rimu.

Z upravnega vidika bi na slovensko narodno skupnost lahko negativno vplivala tudi politika centralizacije pri reformah v 5. poglavju ustave, ki jemlje pooblastila krajevnim realnostim.



## v Italiji ukinja enakopravni dvodomni parlamentarni sistem?

● Enakopravni dvodomni parlamentarni sistem je nastal v določenih zgodovinskih okoliščinah, ko je Italija izšla iz diktature in nato vojne in so državljani potrebovali ustavno jamstvo, da nobena politična skupina ne more enostransko sprejemati zakonov. Danes te bojzani ni več in je fragmentaren politični sistem v državi res preveč oviral zakonodajni postopek. Če pa je bila prav to težava, potem bi morali senat preprosto ukiniti, tudi ob drugi predpostavki te reforme, da je potrebno znižati stroške poslovanja države. Lahko bi jih znižali preprosto tako, da bi bajne poslanske plače, ki so v posmeh davkoplačevalcem in celotni državi v primerjavi z ostalim razvitim svetom, razpolovili, česar pa seveda niso naredili ...

### ■ Kaj bi še izpostavili glede ostalih, sicer manj odmevnih vsebin, ki jih prinaša sprememba nekaterih poglavij ustave?

● Dostop do pravice do referendumu je olajšan, v določenih primerih je znižan kvorum tudi za njegov uspeh. Senat bo, kot rečeno, izraz dežel, voljen bo indirektno in ne bo glasoval o zaupnici

vлади. Predsednika države bodo volili le poslanci in senatorji, ne bodo več sodelovali zastopniki deželnih svetov, saj bodo le-ti odslej sedeli v novem senatu. Prišlo pa je do centralizacije in prenosa pristojnosti s periferije na vladu na določenih področjih (okolje, upravljanje pristanišč in letališč, električna proizvodnja in distribucija, politike dela in varnosti pri delu, urejanje poklicnih dejavnosti). Ukinjen bo tudi CNEL. Potrebno pa bo soglasje rimske vlade pri spremembah statutov dežel s posebnim statutom, kar predstavlja res centralistično potezo.

### ■ V ospredju debate pri nas je bila doslej predvsem ukinitev pokrajin. Kaj pomeni za slovensko narodno skupnost in slovensko politiko ukinitev pokrajin? Zakaj se zaradi usihanja zastopanosti slovenske manjšine in dejanskega nižanja ravni zaščite pretirano ne sekiramo?

● Ukinjanje nižjih ravni javne uprave (rajonskih svetov in pokrajin) ter prenos pristojnosti na širše upravne enote (medobčinske zveze občin – UTI in na deželo) predstavlja seveda za manjšino znižanje njene ravni zaščite. Nekateri v naši skupnosti

se delajo, kot da tega ne razumejo: manjšinska skupnost je večina na zelo majhnih teritorialnih območjih (nekateri občine, nekateri rajoni). V širših teritorialnih enotah (v medobčinski zvezi občin (UTI), kjer je recimo 15 občin ali na deželni ravni) pa predstavlja vedno manjši odstotek prebivalstva in je torej njena moč odločanja ali sploh vplivanja bistveno manjša. Gre za preprosto matematično logiko, ki je jasna vsem, ki to hočejo videti. Kdor tega noče videti, pa se seveda dela, kot da to vprašanje nima nobenega učinka na manjšinsko zaščito in se spreneveda, da je manjšinska zaščita vezana le na dvojezične napise in izkaznice.

Tako je tudi s pokrajinami. Tržaška in goriška sta v zadnjih desetletjih odigrali zelo pomembno vlogo predvsem zato, ker smo bili Slovenci visoko soudeleženi v njenih upravnih organih, v Gorici smo imeli podpredsednico in odbornico, na Tržaškem odbornika in podpredsednika ter predsednika po-

krajinskega sveta. Pomeni torej, da se je naš glas slišal pri sklepih in odločitvah tega upravnega organa, ki so ga sedaj ukinili. Odločali smo tudi mi!

»Stroške poslovanja države bi lahko znižali preprosto tako, da bi bajne poslanske plače, ki so v posmeh davkoplačevalcem, razpolovili.«

Pristojnosti pokrajin, ki so bile v naši deželi ukinjene z ravnokar odobreno reformo statuta naše dežele, so večinoma prenesli na deželo, kjer šteje mo bistveno manj, saj predstavljamo kot celotna narodna skupnost niti ne 5% prebivalstva in imamo le dva od skupnih 49 svetnikov in nobenega odbornika! »V zameno« smo v deželni statut dobili metropolitansko občino. Nekateri govorijo, da se s tem ne bo spremenilo nič, češ da je že prejšnja deželna zakonodaja to predvidevala. Verjamem, da se ne sprenevedajo, kažejo pa šibko poznavanje stvari na ustavnopravnem in upravnem področju: uvedba metropolitanskih občin v deželni statut, kot novi institut ustavnopravne narave, predstavlja možnost za deželni svet, da teoretično odobri tudi tak izvedbeni zakon o metropolitanskih občinah, ki bi jih prisilno vključil vanje, brez soglasja ljudi in samih občin, ki bi bile tako upravno »fagocitirane«, kar pa je po moji oceni izjemno nevarno in povsem nesprejemljivo.

Pri Slovenski skupnosti se glede teh vprašanj zelo sekiramo, nekatere druge komponente v manjšini pa manj ali skoraj nič. Očitno nekateri potrebujejo, da jih nesreča že doleti, da se zavejo določenih



problemov, kot se je npr. zgodilo z volilnim zakonom, sicer se problemu preprosto izogibajo.

■ **Pokrajine naj bi nadomestile medobčinske zveze, ki jih predvideva deželna reforma krajevnih uprav. Zakaj se z njimi niža upravna avtonomija naših občin?**

● Medobčinske zveze ne bodo prevzele pristojnosti pokrajin, dejstvo pa je, da namesto štirih pokrajin bomo sedaj imeli 18 medobčinskih zvez, kar pomeni, da je reforma z vidika stroškov že v štartu propadla. Upravna avtonomija naših občin in torej upravna avtonomija same manjšine se zniža preprosto zato, ker bodo o številnih zadevah odločali ne več (slovenska) občina, njen občinski svet, odbor ali župan, pač pa bo o teh zadevah odločala medobčinska zveza – UTI, v kateri ima slovenska občina (npr. na Goriškem) enega ali največ dva glasova na 15 ali celo na 30.

Da konkretiziram: v pristojnosti medobčinskih zvez in ne več občin sta sedaj gradnja in vzdrževanje osnovnih šol. Denimo da se v Števerjanu, Sovodnjah ali Doberdobi pokaže potreba po popravilu osnovne šole: o tem ne bosta več odločala števerjanski, sovodenjski ali doberdobski občinski svet in odbor, pač pa UTI, v katerega spadajo občine polovice pokrajine. Izključno z vidika racionalizacije stroškov bi bilo morda smiselno, da bi namesto v popravilo šole v Števerjanu, Sovodnjah ali Doberdobi raje investirali v prevoz otrok v šolo v Gorico, Trzič ali kam drugam. Županom ostalih italijanskih občin bi se takšna rešitev zdelo čisto racionalna, za slovenstvo v naših občinah pa bi bila prava katastrofa, saj bi izgubili kulturno središče v vasi.

To je upravna avtonomija, ki mora biti zagotovljena manjšini kot inštrument njene zaščite. Zato Slovenska skupnost nasprotuje tako zastavljeni reformi krajevnih uprav.

■ **Začetka delovanja medobčinskih zvez občani nismo bogvekako občutili. Kdaj bomo začeli okušati sadove te reforme?**

● Nismo še občutili, ker zveze pravzaprav kaj dosti še niso zaživele. Občutili pa smo ga že tam, kjer so medobčinske zveze naredile prve korake, recimo pri sprejemanju statutov, za katere smo ugotovili, da naš zaščitni zakon očitno ne velja, saj nazivi

meobčinskih zvez niso tudi v slovenskem jeziku, pač pa samo v italijanskem.

Vse leporečje slovenske vlade v dopisu Serracchianijevi, s katerim ji je žal naša matična država tudi sama prižgala zeleno luč za uvedbo za manjšino škodljive reforme, se je izkazalo kot navaden blef, saj nas je Slovenija tukaj dobesedno pustila na cedilu. Posledice pa bomo čutili takrat, ko bodo zveze zaživele oz. ko bodo prisilili tudi ostale slovenske občine, ki se še niso, da se vanjo vključijo (čeprav upam, da do tega vendarle ne bo prišlo).

»Občinam, ki se ne nameravajo vključiti, bodo prihodnje leto znižali deželne dotacije za 15%.«

■ **Nepokorne občine, ki niso vstopile v medobčinske zveze, čakajo kazni v obliki nižjih deželnih finančnih dotacij. Ali se bo fronta nepokornih, ki so predvsem na Videmskem, zaradi tega postopoma redčila?**

● Gre za pravo izsiljevanje, saj je prvotni zakon predvideval celo komisarke uprave za tiste občine, ki se ne bodo vključile. Ko so ugotovili, da tvegajo demonstracije, pa so zakon spremenili in uvedli drugačno, bolj perfidno obliko prisile. Občinam, ki se ne nameravajo vključiti, bodo prihodnje leto znižali deželne dotacije za 15% in v dveh letih celo za 30%, kar bi pomenilo totalno paralizo v naših občinah.

Mislim, da bomo morali takoj po poletnem premoru spet sprožiti ustrezne korake, da se to prepreči. Glede videmske pokrajine pa je že nastala prava katastrofa, saj so naše občine razkosane po različnih medobčinskih zvezah brez kakršnekoli narodnostne logike, brez omembe dvojezičnosti, s statuti, ki dejansko zanikajo slovensko prisotnost in so občine dejansko prepuščene same sebi. Me prav zanima, kaj sedaj na to temo pravi zunanji minister Republike Slovenije Karl Erjavec, potem ko je Serracchianijevi v bistvu dal zagotovilo, da je reforma v redu.

■ **Besedilo deželne reforme krajevnih uprav se od odobritve neprestano spreminja. Ali si pričakujete, da bi lahko prišlo tudi do pomembnih vsebinskih zasukov?**

● Zakon se je spremenil že enajstkrat, kar je svojevrsten rekord in kaže na nedorečenosti in nepremišljenost samega načrta. Osebnostno še vedno pričakujem, da bo deželni svet še dodatno prilagodil zakon zahtevam naše narodne skupnosti, ki jim



je bilo doslej le deloma zadoščeno. Nekateri sicer tudi upajo, da bo prišlo na naslednjih volitvah do zamenjave barve deželne uprave in da bo naslednja desnosredinska večina ta zakon in celotno reformo preprosto razveljavila.

■ Če bi na jesenskem referendumu o spremembi ustave zmagal NE, ali bi to pokopalo tudi deželno reformo krajevnih uprav?

● Težko napovedujem, kaj bi se lahko zgodilo, če bi zmagal NE. Zagotovo bi to odneslo Renzija in njegovo vlado, najbrž bi tudi naša deželna predsednica izgubila funkcijo podtajnice v DS. Njene funkcije predsednice deželne uprave pa izid referendumu najbrž ne bi taknil. Šlo bi vsekakor za zelo pomembno politično prelomnico, ki pa ima lahko daljnosežne posledice, saj je ključno vprašanje, kaj še Italija poleg Renzija danes premore. Morda le še Gibanje petih zvezd?

»Če bi na jesenskem referendumu zmagal NE, bi zagotovo odneslo Renzija in njegovo vlado.«

■ Letošnja jesen bo torej s političnega vidika dokaj razgibana. Kaj si obetate od naslednjih mesecev? Koliko je pravzaprav odvisno od nas samih?

● Veliko je odvisno od nas samih. Če manjšina npr. strne vrste in odločno, skupno in enotno postavi zahtevo po spremembi volilnega zakona v smislu

olajšanega zastopstva, glede katerega poišče kolikor toliko skupen model, se po moji oceni takšna politična volja lahko ustrezno uveljavi bodisi v razmerju do naše matične domovine, kakor tudi in predvsem v razmerju do italijanske politične večine in parlamenta. To bi si morala manjšina zastaviti kot prioriteten cilj, saj je sedaj zgodovinska priložnost (če bo res prišlo do spremembe volilnega zakona), da popravimo hudo krivico, ki nam jo je povzročila Renzijeva vlada in dosežemo nekaj koristnega zase, ob tem pa tudi preverimo, če je oblast v naši matični domovini res še vedno na naši strani. 🇸🇮

## Igor Dolenc o reformi krajevnih uprav

B. S.

Že vsaj pet let smo vedeli, kaj nam bo prinesla deželna reforma krajevnih uprav – tudi na podlagi vsedržavnih direktiv in načrtov o racionalizaciji stroškov politike. Vsaj Igor Dolenc je slutil in vedel. Nekdanji deželni svetnik, vidni predstavnik Levih demokratov prej in Demokratske stranke kasneje, v kateri je vodil tudi slovensko komponento, do izteka življenjske dobe Tržaške pokrajine njen podpredsednik – je od vsega začetka zelo pozorno spremljal pripravo reform – in jim tudi glasno nasprotoval oziroma jih kritiziral. Ko so njega in druge oporečnike na krajevni ravni v stranki enostavno preslišali, je tudi izrazil svoje razočaranje. Želeli smo mu dati še eno priložnost, da se izkašlja in tako razloži, kaj je s to reformo narobe – in kaj s politiko, ki ni imela poguma, da bi jo uresničila na bolj demokratičen, predvsem pa bolj premišljen način.

■ Igor Dolenc, večkrat ste javno povedali, da se z deželno reformo krajevnih uprav ne strinjate. Zelo ste bili kritični že ob njenem nastajanju, in sicer na račun načina njene priprave in uvajanja. Začnimo s politično oceno vsega postopka: s čim se niste mogli sprizniti pri omenjenih postopkih?

● Že dalj časa politična dejavnost v Italiji in posledično tudi v FJK sovпада z debato o ustavni reformi v prepričanju, da je prevetritev političnega sistema in posledično tudi javnih uprav nuja za učinkovitejši in prilagodljivejši upravni sistem, da bi bili kos današnjemu globaliziranemu svetu.



V tem duhu si je tako državna vlada kakor tudi deželna uprava zastavila cilj zmanjšati formalne upravne postopke in zakonodajne procedure predvsem pa težo stroškov javnega upravnega stroja. Sprememba vloge senata in ukinitvev pokrajin naj bi potemtakem ponazarjala prelomnico s preteklostjo. O tem imam velike pomisleke, predvsem kar zadeva pokrajine. Odločitev je bila sprejeta pod pritiskom obširne, delno tudi ostre medijske kampanje brez prave analize stroškov in koristi, da o soudeležbi pri izbiri deželnih vladnih programskih ciljev ne govorimo. Ves postopek sprejemanja ustrezne deželne zakonodaje je bil premalo poglobljen in torej površen, tog, predvsem pa brez poguma pri postavljanju ciljev.

■ **Kaj očitata kolegom v deželni upravi – kaj pa na politični ravni vašim kolegom v Demokratični stranki? Navsezadnje se je reforma rojevala in se snovala med politiki – upravitelji Vaše stranke. Veliko pa se vas ni strinjalo – ali je vodstvo prisluhnilo kritikam in protipredlogom znotraj same stranke in v kolikšni meri?**

● V prvi vrsti jim očitam pomanjkanje razširjene diskusije že pri snovanju volilnega programa. Stranka je klonila pogojevanju medijev in se ni zmenila za tehnične in politične pomisleke zainteresiranih upraviteljev. Pravzaprav je marsikdo na tihem upal, da iz vsega ne bo nič (po stari italijanski navadi).

■ **Pred nami so rezultati: pokrajine so dejansko ukinjene, sami ste v vlogi podpredsednika Tržaške pokrajine ostali tako rekoč brez dela ... Kako ocenjujete z upravnega vidika te reforme, predvsem ukinitvev pokrajin in uvajanje tako imenovanih medobčinskih zvez?**

● Če so – kot so trdili zagovorniki reforme – pokrajine nepotreben vmesni člen, čemu so potem uvedli medobčinske zveze? Problem je tudi v tem, da medobčinske zveze ne morejo imeti



»Mislim, da smo zamudili priložnost za premislek glede strateške vizije naše bodočnosti.«

avtonomnih upravnih funkciji, kot so jih imele pokrajine (ker jih Ustava ne predvideva), ampak le izvajanje v skupni režiji občinskih uslug, kar je itak že zakonsko urejeno.

■ **Se bodo stroški politike res znižali? Osebe pokrajin je dejansko prešlo na deželo ali na občine – nekateri župani so opozorili, da bodo unije potrebovale več visoko kvalificiranih funkcionarjev, kar naj bi stroške upravnega aparata še zvišalo, namesto da bi jih znižalo. Kje tiči resnica?**

● Ostaja odprto vprašanje o usodi nezanimarljivega števila pokrajinskih uslužbencev, ki še niso prešli na Deželo oziroma občine. Njihov sprejem v stalno delovno razmerje medobčinskih zvez je problematičen, ker le te nimajo ustavno priznane ravni uprave. Kako zapleten je postopek, nam priča usoda že preme-



ščenih pokrajinskih uslužbencev, saj jih večina ne opravlja več svojih funkcij in so vključeni v povsem nov administrativni kontekst. Posledica je, da so določene usluge do nadaljnjega zamrznjene (npr. izplačila odškodnin za škodo, ki jo povzroča divjad). In stroški seveda naraščajo. Žal ne gre za prese- nečenje, saj je univerza Bocconi z raziskavo že od vsega začetka opozorila, da bo ta reforma povišala stroške upravnega aparata.

### ■ Kaj bomo Slovenci dejansko izgubili – razen demokratično izvoljenih predstavnikov?

● Mislim, da smo zamudili priliko za premislek glede strateške vizije naše bodočnosti, saj je bila to enkratna priložnost za pripravo »našega« predloga o reformi krajevnih uprav. Ideološko otepanje »Metropolitanske regije« se mi zdi ob odpravi pokrajini nerazumljivo, saj bi ta opcija, primerno vsebinsko obdelana, lahko prinesla nove razvojne dinamike v manjšini. Problem ni nižanje števila demokratično izvoljenih predstavnikov, ampak katere razvojne ambicije imamo. Osebnostno menim, da v zamejstvu že dalj časa oblikujemo pretežno obrambno politiko, kar je lahko tudi razumljivo, saj pretežno narodnostni zorni kot predpostavlja predvsem ohranjanje identitete oziroma zgodovinske in kulturne tradicije. To pa omejuje debato v izvoljenih telesih predvsem na višino prispevkov, ki jih bomo deležni in daje vtis, da je manjšina »zaprta« in ji je le do denarja. Ni torej slučaj, da Magris trdi, da je Trst »otočje skupin, ki ostajajo ločene in zaprte druga pred drugo« in da se večkulturnost odraža le v kulturni eliti, da gre za posebnost, torej, in ne za pravilo.

■ Slovenska komponenta Demokratske stranke zaradi nižanja ravni slovenske zastopanosti ni dvignila glasu. Kako si to razlagate?

● Zmanjšalo se bo število vseh izvoljenih predstavnikov – tako slovenskih kakor italijanskih. Za tržaški del bomo prikrajšani za upravo, ki je bila politično upravni ravnotežnostni subjekt na krajevni ravni. Ostajam pa mnenja, da to še ne pomeni »nižanje« slovenske zastopanosti, saj je le-ta odvisna predvsem od kvalitete in funkcije predstavnikov, ki so in še bodo sedeli v raznoraznih političnih, kulturnih in ekonomskih dejavnostih. Slovenska komponenta –

čeprav resnici na ljubo gre za koordinacijo – ni bila soglasna glede reforme, moram pa poudariti, da so izvoljeni v Demokratski stranki izpostavili svoje pomisleke na vseh ravneh, od krajevnih uprav do Rima. Prav gotovo reforma razdvaja in očitkov ne manjka, od pomanjkanja dialoga z vrhom stranke in njenimi predstavniki do osebnih razočaranj, dvomljivih izbir in nastopov, da o zakonskih nedorečenostih ne govorim. Drži pa tudi, da v trenutku, ko si gmotno odvisen od deželnege rebalansa, se ti ne splača dvigati preveč glasu ...!

■ V Slovenski komponenti Demokratske stranke vlada nelagodje tudi zaradi Ustavne reforme, ki je popolnoma spregledala zahteve Slovencev po parlamentarnem zastopniku. Če temu dodamo volilni zakon – t. i. Italicum, so možnosti za izvolitev slovenskega predstavnika v parlament skoraj neznatne. Stranka Slovenske skupnosti je od vsega začetka opozarjala na to nevarnost, slovenska komponenta Demokratske stranke ne. Rezultat je ta, da je z znižanjem mest v parlamentu tudi veliko manj možnosti, da bi vsedrjavno vodstvo katere od strank (tudi Demokratska stranka) eno od teh mest ponudila slovenskemu kandidatu, kot je priznala tudi sama poslanka Tamara Blažina. Kaj menite Vi o tem strankinem zadržanju?


● Še ko sem bil odgovoren za deželno slovensko komponento pri Levih demokratih, sem se zavzemal, da bi bili priznani kot subjekt tudi na državni ravni (na pokrajinski in deželni ravni je prisotnost Slovencev zagotovljena s statutom), in sem še danes zelo kritičen do strankinega zadržanja glede tega spornega vprašanja. Isto velja za problem izvolitve slovenskega parlamentarca. Doslej si je levica postavljala prisotnost Slovencev v Rimu kot neke vrste moralno dolžnost in se je te obveze z redkimi izjemami tudi držala. Novi volilni zakon (volilni zakoni se menjujejo skorajda pred vsako volilno preizkušnjo ...) je kljub prizadevanjem poslanke Tamare Blažina in določilom zaščitnega zakona le poslednja izgubljena priložnost, čemu torej presenečenje nad nezaupanjem ljudi do strankarskega sistema in politike na sploh in rasti neodgovornega populizma?

»Novi volilni zakon je kljub prizadevanjem poslanke Tamare Blažina in določilom zaščitnega zakona le poslednja izgubljena priložnost.«



■ Z ukinitvijo pokrajin in z izčrpanjem Vaših pristojnosti upravitelja se zaključuje poglavje Vaše politične dejavnosti. Kako jo ocenjujete? Kako se je v teh letih vašega dolgega staža v političnih vrstah politika spremenila? Kakšno prihodnost vidite za vaše mlajše kolege?

● Če pomislim, da sta za vpis v Komunistično stranko (KPI) v šestdesetih letih bila potrebna dva poroka, so se časi res globoko spremenili. Politična šola, kadrovanje, diskusija, soočanje z ljudmi, ideali so izoblikovali trdno pripadnost v nemirnem obdobju hladne vojne, da o protislovenskem vzdušju ne govorimo. Prehodil sem dolgo politično pot in

upam, da bo pri oceni mojega delovanja prevladala pozitivna ocena. Bilo je svetlih in težkih trenutkov, kakor tudi napak. Danes je kontekst popolnoma spremenjen. Evropa, Slovenija kot samostojna država, globalizacija, terorizem, priseljevanje, ekonomska kriza in brezposelnost so le del današnje kompleksnosti, so pa istočasno boleča zapuščina moje generacije. Izzivov prav gotovo ne manjka. Osebno gledam na mlade z optimizmom in trdno verujem, da bodo znali ukrepati učinkovito in na ta način zadovoljiti potrebam prihodnjih generacij bolje, kot smo to opravili mi. 

*(Odmev na »Fokus« zadnje številke o 25-letnici osamosvojitve Slovenije)*

## Država bi morala biti duhovni in narodni prostor nas vseh, ki mislimo in čutimo slovensko

Primož Sturman


Junjska številka revije Mladika je prinašala veliko zapisov ob 25-letnici osamosvojitve Slovenije, že povedanemu pa bi rad pristavil nekaj svojega. Med nastajanjem tega zapisa so izzvenele malodane vse slovesnosti ob četrto stoletja slovenske neodvisnosti, julij se je prevesil v svojo drugo polovico, resnejše teme odstopajo prostor lahkotnejšemu branju in razmišljanju ...

Pa kljub temu. Ko pomislim na čas pred petindvajsetimi leti, se pred menoj nizajo spomini 11-letnega otroka, kakršen sem bil tedaj. Junija tistega leta sem zaključil peti razred Osnovne šole Franceta Bevka na Opčinah, zaključno prireditev smo pripravili pod vodstvom naše tedanje učiteljice Drage Skupek Lupinc. Dobro se spominjam, da smo ob koncu slovesnosti zapeli pesem, katere začetek se glasi »Od pomurskih ravnin do triglavskega vrha, od kozjanskih gozdov do jadranskih valov ...«. Seveda smo bili premajhni, da bi se zavedali epokalnih sprememb, ki jih doživlja naša domovina. Kot sem zapisal že nekajkrat, je bila po vsej verjetnosti ta za marsikoga izmed mojih sošolcev oziroma njihovih staršev le kraj, kamor so se odpravili tankat bencin,

po poceni meso ali cigarete in na nedeljsko kosilo.

K sreči sem v družini dobil nekoliko različno, veliko bolj narodnozavedno vzgojo. S starši in sestro smo namreč Slovenijo (pred osamosvojitvijo, pa tudi po njej) prepotovali od severa do juga in od vzhoda do zahoda. Če se povrnem k tistim usodnim junjskim časom, sem tedaj bil nekaj dni na počitnicah pri noni in nonotu, ki sta stanovala na Katinari. Dobro se spominjam večera razglasitve slovenske samostojnosti, ko je režija neposrednega televizijskega prenosa osamosvojitvene proslave veliko časa vztrajala s kadrom na glavnem odru in drogu, na katerega so nato dvignili novo slovensko

»Marsikdo si je namreč v tistih časih obetal spremembe, ki jih nato ni bilo.«

zastavo. Nekaj dni kasneje, bil je sončen in vroč dan, sem bil na oddihu pri sorodnikih v Mačkoljah, danes že pokojni stric pa je z daljnogledom opazoval armadne helikopterje, ki so bobneče preletavali Osapsko dolino. 



← Spominov na tisti čas je seveda še veliko, ne bom pa jih nihal dalje, saj spadam v tisto generacijo, ki mora pogled imeti uprt v sedanost in prihodnost, ne pa v preteklost (vsaj ne prekomerno). Nadvse je seveda zanimiv podatek, da je večina slovenskih državljanov danes precej nezadovoljnih s stanjem v državi. Marsikdo si je namreč v tistih časih obetal spremembe, ki jih nato ni bilo. Še več, veliko jih danes čuti nostalgijo (z gesli in simboli) za časi, ko, so vsi imeli delo, ko je država skrbela takorekoč za vse, ko ni bilo revščine, socialnih razlik in tako dalje.

Očitno je marsikdo slovensko osamosvojitve razumel močno narobe, nekatere zablode pa žal premočno vztrajajo še danes. **Najbolj me boli, ko med ljudmi slišim, kako, šimfajo' čez državo, kot da bi slednja bila nekaj abstraktnega, ne pa last in posest vseh državljanov in državljanek.** Če je bil absolutni konsenz za samostojno državo na slovenskem plebiscitu skoraj devetdesetodstoten, bi bilo pričakovati, da se velika večina ljudi v svoji državi le prepozna. Tej trditvi bi lahko oporekali, češ da so dogodki v četrtini stoletja šli v tako smer, da se je marsikdo obrnil stran od res publicae, saj ni tisto, kar je pričakoval, da bo.

## »Osnovna napaka pri Slovencih še vedno ostaja pomanjkanje narodne zavesti.«

Osnovna napaka pri Slovencih še vedno ostaja pomanjkanje narodne zavesti. Kot je ugotavljal že marsikdo pred menoj, je še pri premnogih ukoreninjeno zmotno prepričanje, da je država le podjetje s svojo bilanco (v rdečih številkah in visokimi dolgovi, seveda), ne pa duhovni in narodni prostor nas vseh, ki mislimo in čutimo slovensko. Še vedno nas namreč s svojim globoko zakoreninjenim narodnim čutom presenečajo otroci emigrantov iz čezmorskih dežel (predvsem iz Argentine), na zahodu domovine pa sem že velikokrat slišal, da premorem veliko večjo mero narodne zavesti, ker izviram iz zamejstva, kjer se ta intenzivno goji.

Individualizem in razslojevanje sta seveda širša družbena trenda, ki nista omejena zgolj na slovensko družbo, ampak se z njima ukvarja ves razviti zahodni svet. Če je bilo namreč v naši domovini v prejšnjih časih vse podvrženo tako imenovanim uravnalovkam, smo danes zapadli v nasprotno ekstreme. Ni namreč lepo slišati, kako se ljudje

naravnost pulijo za to, kdo bo bolje zaslužil s prodajo hrane ali pijače ob vaškem prazniku, ki bi moral biti skupna duhovna last, saj so ga predniki v enaki meri zapustili vsem, ne pa enim več, drugim manj. No ja, res je, da so nekateri bolj sposobni od drugih v tem ali onem, a obstajati mora še vedno nekaj skupnega (družbena lastnina, morda je je bilo v prejšnjih časih preveč?), kar je ali bi moralo biti za vse – brez sramu zapišem – sveto.

Slovenska država je, odkar obstaja, naredila zelo velike korake. Dosegla je mednarodno priznanje, vstopila v vse pomembnejše evropske in svetovne povezave (EU in NATO), danes jo marsikdo v tujini pozna kot turistom prijazno državo, kjer je ponudba odlična in vsi govorijo vsaj en tuji svetovni ali evropski jezik. Časi so seveda danes precej različni od tistih pred četrto stoletje. V Evropi se kaže vse večja nestabilnost, grožnje islamskega terorizma se iz dneva v dan vse bolj udejanjajo (Pariz, Bruselj, Nica), nekateri (Združeno kraljestvo) zapuščajo evropsko barko, evroskeptiki imajo vse večjo moč.

Slovenski narod in država sta svoj obstoj vezala predvsem na zgoraj omenjene institucije. Drugače sicer tudi ne bi mogla, saj so najboljše, kar lahko v danem trenutku ponudita Evropa in svet. Če se namreč niso uresničila pričakovanja tistih, ki so sanjali o, drugi Švicí, obstajajo za to razlogi. V prihodnje pa nas utegne doleteti pravzaprav vse. Neznank je iz dneva v dan več. Ne vemo seveda, kaj nas čaka, tako je tudi prav.

Vprašanje pa je, ali bomo znali v takih trenutkih biti enotni ali pa nas bo preplaval ne le vseprisotni in vse bolj prekipevajoči individualizem ali, še huje, če se bomo še naprej delili ob raznih ideoloških vprašanjih, ki morejo danes biti le del preteklosti in nič več. 🗣️

51. Študijski dnevi

**DRAGA 2016**

2. - 3. - 4. septembra 2016

Park Finžgarjevega doma na  
Opčinah, Dunajska 35



## Evgen Bavčar in slovenščina

**E**vgen Bavčar, znani primorski ambasador slovenske kulture v Parizu, je sredi julija postal državljani Evrope in vitez francoske legije časti. Ob tej priliki se je mudil v Ljubljani, kjer je bila v Narodni galeriji na ogled njegova fotografska razstava. Sodeloval je tudi na simpoziju, ki ga je Slovenska matica priredila v bran slovenščine, ki bi jo nekateri radi izrinili z univerze na račun angleščine. S tem v zvezi mu je časnikarka Tanja Jaklič za Delo pripravila intervju (Delo, 15. 7. 2016), iz katerega povzemamo ta odlomek.


■ **Prihajate z »zagovora slovenščine«, simpozija Slovenske matice o slovenščini kot jeziku znanosti. Kaj ste povedali?**

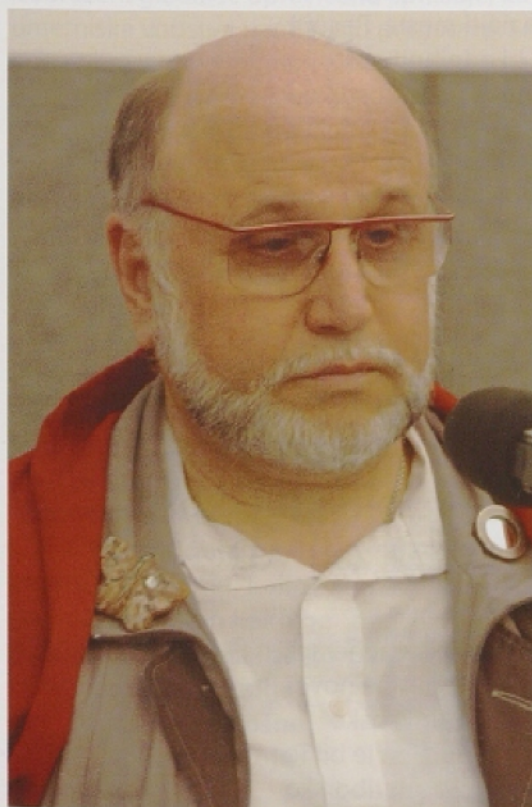
● Da je absurdno razpravljati o jeziku, ker smo Slovenci nastali in živimo skozi svoj jezik. Zdaj smo dobili pravico govoriti v imenu lastnega jezika tudi v Evropi, destruktivno pa smo se ga lotili na uni-

verzi. V Parizu sem poslušal predavanja Lacana, Derrida-ja, Foucaulta in niti pomislili ne bi, da bi predavali v angleščini, pa so imeli ogromno ameriških študentov. Slovenci zdaj izumljamo na novo. Kot Primorec to težko doživljam, moja mama je bila pod fašizmom v Trstu in stari Gorici in mi je velikokrat povedala, kako

so jo grdo gledali, če je govorila slovensko. Slovenski jezik je dragocen. Čeprav pišem tudi v francoščini, je zame slovenščina intimni jezik

■ **Poznate argumente, da je strah pretiran in da je Slovenija del EU tudi za univerzitetne profesorje?**

● Ne pretiravajmo. Armenci, ki so velik narod, nikoli ne bi razpravljali o takšnem nerazumnem zakonu. Judje tudi ne o hebrejščini. Je pač absolutna pravica, čeprav vsi znajo angleško. Drugi narodi se v to ne spuščajo. Utrujen postanem od slovenskih internacionalizmov, vedno smo bili najprej nekaj drugega kakor pa mi sami. To je že zdavnaj povedal Anton Trstenjak. Slovenec je najprej komunist ali klerikalec, šele čez en teden pa Slovenec. Srbi pa obratno; najprej Srbi, vedno najprej Srbi! To je naš Črtomirov kompleks. Mi smo prevzeli krščanstvo, ampak to ni dovolj. Črtomir mora iti v Olomouc študirat teologijo, da bo še bolj krščanski. In to je negativna poteza nekega naroda. Naroda, ki je podanik, ki se hlapčevsko obnaša do drugih. Zmerjati Slovence z nacionalizmom je strašno. Josip Vidmar je rekel, kako moremo biti nacionalisti, če nas je pa dva milijona. Koga ogrožamo? Katero državo? Nikogar! 





# Kje je danes slovensko gledališče

Pogovor s pok. pisateljem in režiserjem Sergijem Verčem

Jože Horvat

Leta 2012 je Mladika izdala knjigo Jožeta Horvata *Navdih in besede* z desetimi intervjuji tržaških avtorjev. Knjiga je doživela lep sprejem in smo že ob izidu odločili, da pripravimo njeno nadaljevanje z avtorji, ki jih prva knjiga ni imela.

Knjiga *Navdih in besede 2* je že pripravljena za tisk. Iz nje ponujamo v branje odlomek pogovora z režiserjem Sergijem Verčem, ki izida knjige žal ni dočakal. Je pa to gotovo njegov zadnji pogovor za javnost, ki ga je Jože Horvat pripravil za svojo drugo knjigo.

Zakaj smo izbrali ta odlomek iz Verčevega intervjuja? Zato, ker v njem razmišlja o gledališču in še posebej o našem, tržaškem. Morda bodo stališča, ki jih zavzema Verč v tem zapisu, za koga prese- netljiva. A ker so problemi našega teatra spet v ospredju in v središču polemik, se nam zdi prav, da njegovo razmišljanje natiskujemo prav zdaj.

Marij Maver

■ **V slovenski tradiciji sta kot umetniška izraza dolga leta bila najbolj cenjena poezija in gledališče. Zdi se mi, da vsaj poezija ni več na prvem mestu – in gledališče? Je po vašem mnenju še tako visoko? »Drži ogledalo življenju«? In ob tem: kje je danes slovensko gledališče?**

● Pred časom je eden uspešnejših režiserjev mlajše generacije v intervjuju za sobotno prilogo *Dela* izjavil (prosto po spominu): »Gledališče absolutno ni zrcalo sveta. To je ključna napaka v razumevanju gledališča. Teater pri- naša drugačnost!«. Neki kritik, ki zelo ceni novo generacijo režiserjev, pa je napisal: »Medeja v ... režiji odvzame občinstvu razvidno smiselnost vseh povezav in namesto na ganotje pristaja na igro v strukturi dramske situacije. To je režijsko potenten teater, ki gradi na tveganju preloma s konvencijo ...« S tržaškega konca pa slišim, da si bo novo umetniško vodstvo teatra prizadevalo za prevzgojo občinstva in repertoarja

nasploh, saj naj bi dosedanja umetniška vodstva *Slovenskemu stalnemu gledališču* v Trstu ne znala najti mesta. Recept za nov veter, ki naj bi odpihnil obstoječe, pa naj bi bila: visoka umetnost! Po eni strani me take izjave silijo v smeh, po drugi pa, vsaj kar zadeva tržaški teater, v zaskrbljenost. Podcenjevanje občinstva, ki potrebuje prevzgojo, da bo lahko sledilo visoki umetnosti, se mi zdi skrajno žaljivo! Vsi navedeni citati in odmevi so

»Podcenjevanje občinstva, ki potrebuje prevzgojo, da bo lahko sledilo visoki umetnosti, se mi zdi skrajno žaljivo!«

kratko malo imbecilni! Mlajša generacija režiserjev si je v imenu nekakšne nove estetike nasilno prilastila slovenske odre. Začetnik tega prodora pa je bil Tomaž Pandur. Zlasti njegovo mariborsko



obdobje pripoveduje ne samo o skrajno zapravljenem in neodgovornem človeku, ki je »svoje sanje« gradil na denarju davkoplachevalcev. Pripoveduje tudi o ošabnem, predrznem in zamerljivem človeku, ki je pometel s celo generacijo gledaliških ustvarjalcev, od režiserjev do igralcev, razbil mari-borski ansambel, v proračunu Drame pa povzročil veliko finančno luknjo, za katero sploh ni odgovarjal. Njegovemu zgledu so, mogoče v manjši, manj razkošni, a po mojem prav tako destruktivni obliki, sledili drugi z uničujočimi posledicami. Cela vrsta vrhunskih igralcev in igralcev, ki so – kot temu pravimo – »nosili repertoar«, je v imenu nove antipihološke estetike, nehala igrati, saj jih ne režiserji ne umetniški vodje niso več zasedali. Staromodni, a zelo povedni izraz »igralska družina« – sestavljali so jo igralci vseh generacij, od najmlajše do najstarejše – je že zdavnaj izgubil svoj prvotni pomen skupine ljudi, ki jih družijo organizirano skupno delo. Za režiserje prejšnje generacije (Šedelbauer, Mlakar, itd.) umetniški vodje trdijo, da jih »ne vidijo« v svojem repertoarnem programu. S slovenskih odrov postopoma izginja tudi beseda, bodisi kot osnovno igralčevo izrazno sredstvo, bodisi kot slišnost in razumljivost igralčevega govorjenja. Cela vrsta režijskih konceptov, zlasti slovenske in svetovne klasike, je tako slaboumnih, da se povprečno izobraženi gledalec upravičeno sprašuje, komu umetniška vodstva namenjajo predstave. Samim režiserjem v njihovo mazohistično slast in užitek, treningu igralcev za njihovo telesno kondicijo, skupinici privržencev taistih konceptov ali komu? Odgovor na vaše vprašanje, kje je danes slovensko gledališče, je torej na dlani.

■ **Ker govoriva o gledališču, ne morem mimo vprašanja o slovenskem gledališču pri Slovencih v zamejstvu. Ker ga (npr. SSG v Trstu) dobro poznate, me zanima, kako ga doživljate – in kako ga doživljajo Slovenci (lahko govorimo tudi o Italijanih?) v času vsesplošne krize? Lahko živi svoje dramatike?**



● Po eni strani sem vam hvaležen za to vprašanje, po drugi pa čutim do njega nekakšno mržnjo, boleč odpor, saj znova odpira nikoli do konca zacepljeno rano. Tržaški teater smo doživljali kot nekaj prvinsko izjemno svetlega in čistega. Vsaj za dve generaciji je bilo tako. Za tisto, ki se je kalila pri *Slovenskem amaterskem gledališču* (Milica Kravos, Ivan Verč, Boris Kobal in jaz sam) in za ono kasnejšo, ki je obiskovala *Gledališko šolo SSG* in so jo vodili prof. Josip Tavčar, režiser Mario Uršič, dramska igralka Mira Sardoč in drugi, pa tudi sam sem pri njej sodeloval kot mentor za dramsko igro. Težko je to razložiti, a na SSG smo gledali kot na začaran grad, nekakšen naš gledališki Olimp, na katerem bivajo bogovi (igralci, režiserji, celo administracija s tehniko vred). Z nekaterimi igralci (Miro Sardoč, Zlato Rodošek, Silvijem Kobalom, Stanetom Starešiničem, Adrijanom Rustjo pa še kom) smo vzpostavili pristne človeške odnose in se družili tudi izven teatra. Pomagali so nam pri realizaciji naših ljubiteljskih predstav, še zlasti Mira Sardoč. Če kaj znam ali vem o slovenščini, tako govorjeni kot pisani, se moram zahvaliti predvsem dvema za jezik izjemno občutljivima človekoma: dramski igralki Miri Sardoč, ki je leta in leta trmasto vztrajala pri dobri, jasni in lepi izreki ter mojemu profesorju slovenščine na učiteljskiču »A.M. Slomšek« v Trstu prof. Janku Ježu, ki je sicer kar naprej spodbujal mojo nebrzdano fantazijo, da sem postal eden od stalnih sodelavcev dijaške mesečne revije *Literarne*

vaje, a hkrati z vso strogo-stjo pordečil moje literarne in druge prispevke (seveda tudi šolske naloge), saj sem v svoji ustvarjalni eruptivnosti pogosto pozabljal na slog in slovnico. V zadnjih dveh desetletjih je rdeči tintnik nadomestil svinčnik, s katerim me moja življenjska sopotnica, dramska igralka Minu Kjuder, kot prva bralka mojih romanov prijazno in z vso potrebno občutljivostjo odlične poznavalke slovenskega jezika opozarja na slogovne in drugačne nerodnosti. Zelo sem ji hvaležen! Vendar pa moj odnos do tržaškega gledališča ni bil zmeraj tako pozitiveno



naravnani. Res je sicer, da sem tako rekoč odraščal z njim. V otroških letih sva z bratom improvizirala vsebine gledaliških predstav, o katerih nam je pripovedovala mama Milena. Z bratom sva se celo šla nekakšno »top lestvico« najbolj priljubljenih tržaških gledaliških umetnikov. Moj idol je bil režiser Jože Babič, bratov pa scenograf Jože Cesar. Iz časopisov sva izrezovala njune fotografije (a tudi tržaških igralcev), jih lepila na omaro in tekmovala, kdo je nalepil večjo fotografijo. Za že omenjene Novice v mesecu sem pri dvanajstih letih pisal »gledališke kritike« ... Vse to (prvič) pripovedujem tudi zato, da bi sam razumel, od kod ta katulovski »amo et odi« slovenskega gledališča v

Trstu. Ko je zvedave otroške oči zamenjal treznejši pogled, se moje osnovno čustvo do gledališča ni spremenilo, je pa odnos do njega postal bolj kritičen. Še posebno v letih *Slovenskega amaterskega gledališča* v Trstu, ko smo želeli biti nekakšna repertoarna alternativa edinemu teatru zamejskih Slovencev. Kar naprej smo se z direkcijo za nekaj pogajali: od zahteve, da teater omogoči svojim igralcem sodelovanje z nami do različnih pogledov glede našega sodelovanja s teatrom (večkrat so potrebovali statiste ali igralce z minimalnim tekstom). To navidezno sožitje je dokončno prekinila afera z že omenjenim inkriminiranim tekstom Pappen story. S SSG sem kasneje sodeloval kot avtor svojih dramskih tekstov, včasih kot režiser (a bolj poredkoma), nekaj časa pa kot njegov uslužbenec (urednik gledališkega lista in soumetniški vodja). Ravno to zadnje obdobje, ko sem s kolegom Jamnikom in Kobalom sooblikoval umetniško podobo teatra, je bilo – vsaj zame – najbolj bridko. Odčaralo mi je ne samo iluzije o tem gledališču, ampak predvsem tisto prvinsko ljubezen, ki sem jo do SSG-ja gojil vse od otroških let. Zato se mi je to gledališče dokončno priskutilo. Odločitev za režisersko trojko, ki naj bi za eno mandatno obdobje umetniško vodila SSG, se je izkazala za povsem zgrešeno in jalovo. V tisti sicer prijateljski in kolegialni trojki sem se počutil osamljenega, še večji občutek osamljenosti in odvečnosti pa sem začutil pri vseh upravnno-umetniških segmentih te ustanove, ki so se tudi javno, predvsem preko svojih sindikalnih predstavnikov, opredeljevali proti nam.

»Ravno to zadnje obdobje, ko sem s kolegom Jamnikom in Kobalom sooblikoval umetniško podobo teatra, je bilo – vsaj zame – najbolj bridko.«

Nekateri mediji, na katere smo najbolj računali, so nam odrekli sleherno podporo in nam zlonamereno nagajali, da sploh ne omenjam zasmehovanja zaradi naših drugačnih, bolj v tržaško stvarnost usmerjenih pogledov o vlogi manjšinskega gledališča v Trstu. Tudi pomanjkanje pravega dialoga med upravitelji gledališča in nami je pripomoglo k odločitvi, da smo ob koncu prve sezone vsi trije zapustili teater.

Glede zadnjega dela vašega vprašanja pa mislim, da Slovenci v Italiji zelo tradicionalno doživljajo to gledališče, tako kot vse, kar je zamejskega. Če naj parafraziram tisti slogan, ki pravi, da »kdor ne skače, ni Slovenec«, nisi zamejski Slovenec, če ne prebiraš *Primorskega dnevnika* in nimaš abonmaja SSG. Slovenci v Trstu in Gorici, da sploh ne omenjam slovenske Benečije, so tradicionalno vezani na povedne in gledljive predstave, zavračajo pa eksperimente s klasičnimi teksti, ker jih ti dolgočasijo in običajno jim ne nudijo nobenega estetskega užitka. Res me zanima, kako bo novemu umetniškemu vodji SSG uspelo prevzgojiti to občinstvo, ki je na tržaški teater vezano predvsem čustveno. Kar zadeva italijansko občinstvo, ki obiskuje predstave SSG-ja, pa mislim, da je ta odstotek zelo skromen. Zato sploh ne vidim smisla in razloga, da se tako kratkovidno udinjamo politiki že davno preživele »fratellanze«. Navsezadnje (davkoplachevalci) plačujemo kar nekaj ljudi, da prevajajo celotna besedila predstav in vse članke v gledaliških listih s kolofonom vred v italijanščino. Za ta denar bi raje angažirali nekaj novih igralskih moči. Sicer pa – nam mar Italijani na svojih predstavah v gledališču Rossetti ali gledališču Miela ali kjerkoli drugje izkazujejo podobno pozornost? Navsezadnje je enakopravnost tudi stvar sorazmerij, ne pa prevlade enega nad drugim. Sicer pa je naša zgodovinska usoda znana: smo hlapci, rojeni za hlapce ... Sprašujem se, kako naj v takem hlapčevskem in siceršnjem pobitem vzdušju, kjer se na sejah upravnega sveta SSG govori samo še italijansko, vznikne domača dramatika? Je samo naključje, da so zadnjo domačo noviteto (*Samor kitov*) na velikem odru SSG krstili pred devetnajstimi leti?



# Fantje izpod Grmade srečali Abrahama

Metka Šinigoj

V pravljicnem okviru grajskih zidov v Devinu so Fantje izpod Grmade 29. maja letos obeležili svoj okrogli jubilej s celovečernim koncertom, da bi počastili nekaj tako pomembnega, kar je že stoletja usidrano v našem prostoru: pevsko izročilo.

Moški pevski zbor Fantje izpod Grmade neprekinjeno deluje že petdeset let, odkar so se navdušeni fantje in možje iz Devina, Štivana, Jamelj in drugih bližnjih kraških vasi začeli zbirati na domu Franca Antoniča v Devinu in vaditi pesmi pod vodstvom Antoničevega sina Hermana.

Prvi dirigent, kateremu je bila ta vloga zaupana neprekinjenih petinštirideset let, je bil Ivo Kralj. Fantje izpod Grmade so se prvič uradno predstavili junija 1966 v Nabrežini, ob dirigentu je pelo dvanajst pevcev. Od teh še vedno pojejo Herman Antonič, Ivo Kralj, Mario Pahor in Franc Radetič. Pri zboru je aktiven Herman Antonič, ki je po odhodu Iva Kralja postal zborovodja, ostali ustanovni člani pa so že pokojni.

Nastopi so se od leta 1966 kar vrstili: na Repentabru v okviru pobud, ki so jih za 3. Tabor slovenske zamejske mladine



*Avtor fotografij je  
Jurij Paljk*





organizirali Slovenski kulturni klub iz Trsta, Slovensko katoliško akademsko društvo iz Gorice in Koroška dijaška zveza iz Celovca, na glasbeni reviji Cecilijanka v takratnem Katoliškem domu v Gorici, na Reviji pevskih zborov (danes Pesem jeseni), Prešernovi proslavi, ki jo je organizirala Slovenska prosvetna zveza. Od leta 1970 dalje so Fantje izpod Grmade nastopili na vseh izvedbah Primorske poje.

## »V petdesetih letih svojega obstoja so se Fantje predstavili v skorajda vsaki slovenski vasi na Tržaškem in Goriškem.«

Kot beremo v publikaciji, ki je izšla ob priliki petdesetega jubileja in za katero je zgodovinski pregled delovanja MoPZ Fantje izpod Grmade prispeval Aleš Brečelj, je »zbor vse od svojega nastanka rad nastopal na raznih prireditvah od prvomajskih shodov v Števerjanu v Brdih do praznika češenj v Mačkoljah pri Dolini,

na študijskih dneh v Dragi, ob postavitvi spomenikov padlim za svobodo, v tržaški Rižarni pa do raznih poimenovanj naših šol, na raznih sprejemih in ob še kaki drugi priložnosti. V petdesetih letih svojega obstoja so se Fantje predstavili v skorajda vsaki slovenski vasi na Tržaškem in Goriškem, večkrat so nastopili še v drugih krajih Dežele Furlanije Julijske krajine, npr. v Slovenski Benečiji in v Karnalski dolini, seveda tudi v matični Sloveniji in na Koroškem. Svojo pesem so ponesli med Slovence, ki živijo v Rimu in Milanu, in tudi med slovenske zdomce v Švici (Einsiedeln), v Avstriji (Rankweil na Predarlškem) in v Nemčiji (Stuttgart).«

Jubilejni koncert ob petdeseti obletnici delovanja, ki je pritegnil res veliko ljudi, tako ljubiteljev zborovskega petja kot prijateljev, so začeli na grajskem dvorišču in ga zaradi močnega naliva nadaljevali pod oboki in po grajskih hodnikih Devinskega gradu. To je bil dogodek zase, nabit s pozitivno energijo, saj priča o glasbenem in kulturnem okviru, a tudi o pristnih vezeh med domačimi ljudmi. Po pozdravu Iva Kralja je sledil

priložnostni govor predsednika MoPZ Fantje izpod Grmade Igorja Antoniča, ki se je zahvalil knezu Karlu Aleksandru von Thurn und Taxisu za čudovito ozadje koncerta in vsem posameznikom, ki so omogočili ta praznik. Večer je posvetil spominu prijatelja in ustanovnega člana zbora, baritonistu Leopoldu Antoniču, ki je preminil nekaj dni pred koncertom in je pel celih petinštirideset let, od začetkov leta 1966 do konca sezone 2010/2011. Obenem se je spomnil tudi svojega nonota Franca, »ki je bil med glavnimi pobudniki za nastanek našega zbora in tisti, ki je vsem nam s svojim zgledom dokazoval, da si je potrebno





vzeti čas za zbor in društveno delovanje ter vztrajno gojiti veselje do petja in potrpežljivo vztrajati, tudi ko stvari niso take, kot bi si jih želeli. France Antonič je bil tudi kot poklicni zidar delovodja, ko smo udarniško obnavljali stavbo, ki je postala naš sedež in naš dom.« Svoj nagovor je Igor Antonič sklenil z mislijo, da so Fantje izpod Grmade s svojim zborovskim delom kar precej zaznamovali zamejski prostor in čas, saj so sprejeli vsako povabilo za nastop in niso delali razlik med dogodki, na katere so jih vabili: peli so tako v cerkvah kot na odrskih deskah in pred spomeniki, obenem pa so s prirejanjem koncertov, revij, predstavitev knjig, predavanj in razstav vedno skušali poskrbeti za kar se da živahen glasbeno-kulturni utrip v Devinu in v ostalih vaseh pod Grmado.

Na slavnostni prireditvi je poleg Fantov izpod Grmade pod taktirko Hermana Antoniča nastopil še OPZ Ladjica pod vodstvom Lucrezie Bogaro in pevska skupina Mladinskega krožka Devin z umetniško vodjo Lucijo Tavčar. Spored je povezovala Barbara Rustja, nastopili pa so tudi vsi pevci, tako bivši kot sedanji pod vodstvom Iva Kralja.

Na tem odmevnem dogodku so poslušalci prejeli v dar knjižico, ki sta jo z besedili opremila pevec Marko Tavčar in Aleš Breclj. Slednji jo je tudi uredil. V brošuri je poleg zgodovinskega pregleda zborovskega delovanja, bogatega fotografskega gradiva in arhivskih virov ter pisma Marka Tavčarja Fantom izpod Grmade, ki so odšli v večnost, objavljen tudi notni zapis pesmi z naslovom Kres zvestobe, ki jo je zboru ob 50. obletnici delovanja napisal Marko Tavčar, uglasbil pa Patrick Quaggiato in so jo ob tej priliki zapeli. Na koncertu so fantje ponudili sklop svojih zimzelenih pesmi. Zaključili so z Vodopivčevima pesmima Žabe in Pobratimija pod vodstvom nekdanjega dirigenta Iva Kralja in skupaj z nekdanjimi pevci.

Fantje izpod Grmade imajo v svojem repertoarju poleg narodnih oz. posvetnih pesmi še sakralne in so večkrat sodelovali pri bogoslužju, predvsem ob kakem pomembnem cerkvenem prazniku. Večkrat so snemali na Radiu Trst A in na Radiu Koper. Jeseni leta 1982 so posneli kaseto z naslovom Kraška dežela, ob 40-letnici zbora leta 2006 pa zgoščenko z naslovom Grmada kres.

»Fantje izpod Grmade imajo v svojem repertoarju poleg narodnih oz. posvetnih pesmi še sakralne in so večkrat sodelovali pri bogoslužju.«

Moški zbor je prejel v teh petdesetih letih veliko priznanj, kot so diplome zaradi dolgoletnega neprekinjenega sodelovanja na Cecilijanki, ki jo v Gorici vsako leto prireja Zveza slovenske katoliške prosvete, priznanje za petdesetletno sodelovanje na zborovski reviji Pesem jeseni, ki jo vsako leto prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, priznanja za dolgoletno sodelovanje na reviji Primorska poje in priznanje za udeležbo na tekmovanju pevskih zborov, ki je bilo v Ajdovščini 9. maja 1971 v organizaciji Zveze pevskih zborov Primorske in Slovenske prosvetne zveze iz Trsta. Zbor si še posebej šteje v čast, da je aprila 1984 prejel v Trstu nagrado iz Sklada Dušana Černeta zaradi svojega narodnoobrambnega dela na zahodnem robu Krasa. Sedanji pevovodja Herman Antonič je v letih 2009 in 2015

prejel pomembni odlikovanji: za dolgoletno delovanje na področju sakralne glasbe od Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta in častno Gallusovo značko zaradi več desetletnega udejstvovanja na glasbenem

področju od Javnega sklada Republike Slovenije za kulturno delovanje.

Z obnovo bivšega grajskega rastlinjaka na vrtu devinskega otroškega vrtca, ki je bil zelo zane-marjen, je pevski zbor, ki je prej vadil v nekdanji župnijski dvoranici v Devinu in v prostorih vaške osnovne šole, skupaj s članicami Dekliškega zbora Devin, dobil svoj sedež. Vanj je bilo vložena veliko truda, obnovitvena dela so se začela januarja 1987. Pri udarniškem delu so sodelovali pevci, nekaj pogumnih pevk ter še nekateri prijatelji obeh zborov. Za gradbeni material in zahtevnejša dela so v marsičem tudi poskrbeli sami člani moškega zbora ter nekateri prijatelji. Januarja 1988 so se začele redne dejavnosti, 13. novembra 1988 pa je bil sedež uradno odprt.

Moški pevski zbor Fantje izpod Grmade je lastnik tega poslopja, s pomočjo katerega je pospešil kulturno in prosvetno dejavnost. Ob njem je redno vadil in nastopal tudi Dekliški zbor Devin, ki se je kasneje preimenoval v Ženski zbor Devin. V istih prostorih vadita Otroški pevski zbor Ladjica in pevska skupina Mladinskega krožka Devin. Skozi celo leto je v prostorih devinskih zborov pestro: v poletnih mesecih deluje lutkarska skupina, Mladinski krožek je



organiziral tečaj dikcije in tečaj za tehnike odrskega ozvočenja ter razsvetljave s pomočjo članov Dramske družine društva Francišek Borgia Sedež iz Števerjana. Tukaj vadi še devinski cerkveni pevski zbor, občasno Dekliška vokalna skupina Bodeča neža; slovenski skavti ter skavtinje iz Devina in okolice se redno zbirajo na sestankih, poteka pa tudi glasbeni pouk v organizaciji Slovenskega centra za glasbeno

vzgojo Emil Komel iz Gorice. Poleg tega so društveni prostori na razpolago še za druge prireditve.

Ob visokem jubileju zbora, ki s svojim delovanjem spodbuja in vanj vključuje tudi mlade ter si prizadeva, da bi devinski sedež bil še naprej pomembno stičišče pevskega in kulturnega delovanja, mu želimo, da bi požel še veliko uspehov in mu kličemo še na Mnogaja leta. 🐾

## Pričevanja

▶ **Ivo Kralj**, prvi zborovodja: *S kakšnimi občutki gledate na prehojeno pot moškega zbora po 45-ih letih dirigiranja?*

Z zborom sem imel veliko zadoščenja. Na začetku smo bili pevovodje samouki, nato sem se udeleževal seminarjev v Ljubljani in tistih, ki jih je prirejela Zveza cerkvenih pevskih zborov, vsakič z novim pedagogom. V repertoarju smo imeli preproste narodne pesmi. Kar pa je bilo takrat zadovoljivo, danes ni več dovolj, saj smo bili na začetku lačni slovenskega petja in slovenske govornice. Nekoč smo prepevali po vasi in v gostilnah smo lahko zapeli desetkrat isto pesem. Bili so drugi časi in drugi ljudje. Takrat peti Slovenec sem je bil greh, danes ga pojejo povsod.

▶ **Herman Antonič**, sedanji zborovodja: *Fantje izpod Grmade so se začeli sestajati pri vas doma, ko ste bili še mlad fant, ki ste se učili orgljanja. Kaj vam je takrat pomenilo petje in kako se je ta občutek spremenil v letih?*

Prihajam iz družine, kjer sta bila glasba in petje vedno prisotna. Mama in oče sta pela v Brestovici pri cerkvenem pevskem zboru. Sam orglam odkar sem bil star trinajst let. Pred mano je orglal dr. Drago Legiša. V petju uživam, zato se mu veliko posvečam. Prav zaradi tega sem postal pevovodja. Petje je del mojega življenja. Tako pojem pri Rdeči zvezdi, pri Vesni v Križu, sem pevovodja Lovskega pevskega zbora, organist v Brestovici in Devinu. V Devinu je prišlo do preobrata. Zdaj poje mlada generacija, ki se zelo trudi. Imamo osemnajst pevcev in zbor je zelo pomlajen.

▶ **Igor Antonič**: *Petdeset let neprekinjenega delovanja zbora, tri generacije. Kaj ti pomenijo Fantje izpod Grmade?*

Zame je zbor Fantje izpod Grmade izhodiščna točka za kulturne in rekreativne dejavnosti v Devinu in vaseh pod Grmado. Menim, da je pretekla pevska sezona bila zelo uspešna, saj smo se udeležili gostovanj, izletov ter celega kupa nastopov. Vse se je sklenilo s proslavo 50. letnice zbora na Devinskem gradu. Obeta se, da bo tudi v naslednji sezoni pestro. Posebno me veseli, da nas spremlja pri naših dejavnostih in na družabnostih veliko mladih. Treba je graditi na tem, da zajamčimo prihodnost naše družbe oziroma zbora, saj imamo v Devinu zelo važno kulturno vlogo za slovensko manjšino.

▶ **Danilo Legiša**: *Ste najstarejši aktivni član zbora. Koliko let že pojete pri zboru? Kako gledate na mlade generacije pevcev?*

Pri Fantih izpod Grmade pojem od leta 1969. Vedno se kaj posmejemo in je lepo. Prva leta smo imeli veliko gostovanj. Bili smo v Avstriji, Nemčiji, Rimu in Švici. Bili so lepi časi. Lepo je, da imamo mlade pevce, ker smo v dobri družbi. Upam, da bo šlo še tako naprej. Pojem toliko let, ker imam vedno veselje do petja, zato sem ostal pri zboru. Rečemo kakšno veselo, kaj zapojemo in popijemo.

▶ **Borut Breclj**: *Kako se počutiš kot najmlajši član pevskega zbora?*

Mislím, da se lahko veliko naučim od ostalih. S prijateljem Danijelom sva želela peti v zboru in sva se odločila za Fante izpod Grmade, ker nama je najbližji.





Magda Jevnikar

## Nova pobuda na področju likovne umetnosti

V soboto, 18. junija, je v priredbi društva Juliet stekla v Miljah nova pobuda, ki je prijetno razgibala likovno razstavno dejavnost v naših krajih. Organizatorji zanimivega kulturnega dogodka pravijo,

da bodo tej prvi izvedbi sledila vsakoletna srečanja v podobni ali morda celo razširjeni obliki.

Na kmetiji Vigna sul mar v Lazaretu pri Miljah imajo ob vinogradih tudi konjušnice. Lastniki kmetije, člani družine Urizio, so na pobudo društva Juliet dali umetnikom na razpolago nekoliko nenavadne prostore, tako da so v konjskih stajah našla mesto dela trinajstih umetnikov. Davorin Devetak, duša prireditve, je prisotne umetnike povabil, da se sami predstavijo, sledila je pokušnja vina, nato pa so se obiskovalci sprehodili med razstavljenimi umetninami. Prijetno okolje in neformalni pristop prirediteljev sta omogočila, da se je odprtje razstave spremenilo v sproščen praznik, na katerem so se spletli pogovori med posameznimi umetniki in obiskovalci. Davorin Devetak je poudaril, da je zamisel za tokratno srečanje nastala skoraj po naključju, prireditelji pa so si jo zamislili kot srečanje »na meji«, torej kot srečanje med slovenskimi in italijanskimi slikarji, v bodoče pa nameravajo pritegniti k sodelovanju tudi hrvaške ustvarjalce.

Različnost je prisotna tudi med slikarji, tako po izbranih tematikah kot tudi po uporabljenih tehnikah, zato je razstava bogata in mnogovrstna.

Bruna Argenti, edina ženska predstavica, pogloblja emocije in jih poskuša interpretirati z abstraktno govornico, ki se odpevuje odvečnemu, v duhu sodobnega minimalizma.

Sebastjan degli Innocenti pa se, nasprotno, posveča krajinam, kjer se barve razkrajajo.

Aleksander Peca je pred kratkim razstavljal v miljskem muzeju. Njegova dela se navdihujejo ob japonskih stripih, ki pa jih umetnik nadgrajuje z zanimivimi odstopi, tako da gledalca vabi k miselnemu poglobljanju podob.

Alberto Rocca črpa motive iz morja, iz tega, kar naplavlja na obalo valovi, in njegovi reliefi nas opozarjajo na izumiranje morske favne.

Paolo Ferluğa nas je v preteklosti navadil na velike formate in ironične, družbeno angažirane pripovedi, tokrat pa se je moral zaradi prostorske stiske omejiti na eno samo delo, kjer pa še vedno ohranja sporočilnost tudi s pomočjo napisanih besed.

Adriano Loi je usmerjen v natančno izrisovanje, ki poudarja estetski element prikazanega ženskega portreta in živalskih podob v svobodnosti narave.

Stefano Pesaresi je kolorist, ki ljubi mehko valovanje rodne dežele, izhaja namreč iz Mark in obuja spomine na oddaljene kraje, na katere ga veže nostalgija.

Roberto Tigelli pripada skupini, ki so ji kritiki nadeli ime Metamorfizem. Gre za abstraktno slikarstvo s poudarjeno dinamičnostjo, kjer ima glavno vlogo svetloba. Z omenjeno skupino razstavlja te dni v Genovi, za razstavo v Miljah pa je izbral sliko večjega formata s skrivnostno vsebino.

Paolo Bonifacio se je še najbolj vživel v razstavni prostor sredi vinogradov in nam z dovršenimi akvareli nudi lepe izseke iz narave, kot je na primer sočen grozd, ali pa upodobitev steklenice.

Vladimir Klanjšček je lani razstavljal v miljskem muzeju, tokrat pa na razstavi izstopa njegov pejzaž z vsemi odtenki zelene barve, pravo razkošje za oči!

Antonello Marino se nežno vrača v igrivost otroštva s svojimi materičnimi slikami, ki kar vabijo k dotiku, tolikšno mehko izžarevajo enobarvni kolaži z naključnimi dodatki.

Ivan Rob je svoboden v svojem beleženju resničnosti, ki ga nagovarja ob vsakem koraku. Po izraznosti je živahen in hote poenostavljen, kot bi ga privlačevala naiva.

Ob koncu pa je še Moreno Tomasetig, ilustrator in avtor stripov, odličen pripovedovalec z likovnimi sredstvi, nikoli mu namreč ne zmanjka domislic in duhovitih dovtipov.

Razstava, ki jo je organizirala Kmetija Vigna sul mar v sodelovanju z društvom Juliet, je lep primer, kako lahko umetnost suvereno vstopa v nenavadne prostore, jih preplavi in odtuji, tako da se znajdemo sredi novih spodbud in namigov.







# Barkovljani so pred 115 leti postavili ploščo na blejskem otoku

Erika Jazbar

**N**a kapelici, ki na blejskem otoku stoji ob stopnišču, ki vodi v cerkev, je bila poleti leta 1901 vzidana plošča, ki spominja, da se je tu mudila skupina tržaških Slovencev, točneje Barkovljanov, članov društva Adrija. Na plošči beremo: "V spomin izleta pevskega društva "Adrija" dne 18. avgusta 1901 Barkovlje – Trst."

Pevsko društvo Adrija je nastalo leta 1889 in je do nasilne ukinitve za časa fašizma leta 1927 odigralo pomembno vlogo. Delovalo je pod geslom V pesmi je slast. Nastalo je iz cerkvenega zbora, Adrijaši so bili istočasno tudi cerkveni pevci. Ob petju je imelo društvo tudi dramski odsek, orkester pešpolka 97 in tamburaški ansambel.

Omenjeni izlet na Bled je bil za društvo nekaj izrednega. Barkovljani so se naslednji dan podali še v Ljubljano, obiskali slovensko prestolnico in se nato z vlakom vrnili domov. Izbrskali smo dva članka, ki poročata o omenjenem dogodku, spremlja pa ga tudi manjša polemika.

Začeli bomo z ljubljanskim Slovincem, ki je poročilo objavil že naslednji dan, in sicer 19. avgusta 1901. V njem takole beremo:



## *Tržaški okoličanski Slovenci na Bledu in v Ljubljani*

*Včeraj se je pripeljalo na Bled pevsko društvo »Adrija« iz Barkovelj pri Trstu. Na otoku je društvo imelo sv. mašo, pri kateri je krasno prepeval društveni pevski zbor. Značilno je, da tržaške goste na Bledu ni nihče sprejel in da se celo ondotni pevski zbor bralnega društva ni zmenil zanje, dasi je bil njihov dohod zadostno naznanjen po časopisih.*

*Mnenja smo, da bi se ravno tržaške Slovence, ki prihajajo iz najbolj vročega boja proti nasprotnikom našega naroda, moralo sprejeti tako, da bi se jim dal pogum za nadaljnjo vztrajnost. Tržaški gostje so si ogledali Bled, nakar so obedovali pri Petranu, kjer jih je pozdravil gosp. Šumi iz Kranja. Zahvalil se je predsednik »Adrije« g. Josip Pertot, ki je povdarjal, da so tržaški okoličanski Slovenci z veseljem prihiteli na Bled, na slovenska tla, katera branimo pred sovragom skupno in složno. Zvečer so prišli gostje v ljubljanski »Narodni Dom«, kjer je nedostajalo ljubljanskih narodnih pevcev. Pozdravil jih je podpredsednik »Ljubljanec«. Da bi tržaški gostje tako naznanjali svoj dohod v »Katoliški Dom«, kakor so njihov dohod naznanjali časopisi v »Narodni Dom«, bili bi gotovo iskrenješe sprejeti. Danes so si gostje morali sami brez spremstva ogledati Ljubljano ter so se nekaj časa mudili tudi v restavraciji pri »Zvezdi«, kjer je »Adrija« dovršeno zapela nekaj prekrasnih pesmij. Želimo, da bi bili drugič tržaški okoličani boljše sprejeti v slovenskem središču!*



V članku, ki je izšel v tržaškem časopisu Edinost 24. avgusta 1901 pa takole beremo:

## O izletu pevskega društva "Adrija" na Bled nam poročajo:

Pevsko društvo "Adrija" iz Barkovelj je priredilo dne 17. t.m. izlet na Bled. Da-si tega daljnega izleta ni udeležilo tolikšno število členov in drugih gostov izven društva, kakor bi bilo želeli, vendar se je mala četica izbranih pevcev navdušeno odpravila dne 17. t.m. ob 11. in pol uri z večernim vlakom na Bled, kamor je dospela družega dne 18. t.m. Tja došle izletnike so pozdravili tam nahajajoči se prvaki iz tržaške okolice, gg. deželni poslanci: dr. Gustav Gregorin, Ivan Goriup, Fran Dollenz ter g. Šumi, c.k. viši oficijal na financí v Trstu. Z izletniki je došel tudi dež. poslanec I. M. Vatovec. O poluenajsti uri je pelo društvo "Adrija" v cerkvi na otoku slov. mašo "O Bog". Po dovršenem svetem opravilu vzdala se je pri vstopu na otok na levi strani stopnic spominska plošča z letnico in napisom "pevsko društvo Adrija" v spomin na ta izlet. Po obedu, ki se je vršil v gostilni "pri Petranu", je ob navzočnosti gg. deželnih poslancev navdušeno odmevala pesem za pesmijo tja po Bleškem jezeru, dokler ni prišel čas odhoda. Pred odhodom je pozdravil izletnike g. Šumi rekši, da si - rodom Kranjec - šteje v dolžnost pozdraviti pevce iz tržaške okolice na kranjskih tleh ter jim je za odhodnico napil, da jih Bog živi! Na to se je zahvalil predsednik "Adrije", g. Josip Pertot, za napitnico, ter povdarjal, da ponesejo izletniki gotovo sladek spomin seboj na kratki čas, ki so ga prebili na divnem, rajskem Bledu. Za odhodnico je napil tudi on g. predgovorniku ter vsem zavednim Kranjcem.

»Utrjalo bi se mu spoznanje, da v slovenskih krajih je vseh Slovencev domovina.«



Na večer okoli 10. ure so izletniki dospeli v "Nar. dom" v Ljubljani, kjer jih je v imenu pev. društva "Ljubljana" pozdravil podpredsednik istega, g. R. Korene. Zahvalil se je zopet predsednik "Adrije" ter napil pev. društvu "Ljubljana" z željo, naj živi in deluje narodu v čast. Drugi dan, 19. t.m., dopoldne so si izletniki ogledali mesto Ljubljano, zatem pa se okoli ene ure popoldne odpeljali z vlakom z južnega kolodvora proti domu. Vsaki pa je v srcu čutil edino željo, da bi se čim prej mogel podati zopet na Bled, občudovat divno jezero in njega krasno okolico. Da-si - kakor smo čitali tudi v "Slovincu" od 19. t.m. - tja doških izletnikov ni nihče sprejel, vendar ostane utis, ki jim ga je napravil pogled na Bleško jezero, neizbrisen vsem. V "Slovincu" smo tudi čitali nekaj o sprejemu izletnikov v slovenskem središču t.j. v beli Ljubljani. No, nismo ravno nasprotni, ako kdo graja mlačnost in hladnost ob takih prilikah, vendar moramo pripomniti, da izletniki iz tržaške okolice v svoji skromnosti niti mislili niso za kakov sprejem, ko so v svoj program postavili tudi sestanek v "Narodnem domu" v Ljubljani. Ako pa je bil po mnenju "Slovenčevem" njihov dohod zadostno naznanjen po časopisih, potem menimo, da je povsem irelevantno, ali je bil naznanjen v "Narodni" ali pa v "Katoliški dom". Sestanek v "Narodnem domu" v Ljubljani je bil določen zato, ker tržaški okoličanski Slovenci smatrajo vsaki "Narodni dom" kakor zavetišče vsega naroda. Nekaj družega pa bi

bilo, po našem mnenju, vredno graje: namreč to, da se v Ljubljani nahajata dva izobrazena rojaka iz tržaške okolice, ki pa nista smatrala za vredno, da bi pozdravila svoje ožje rojake

in jim šla kakor si bodi na roko. Ne govorimo tega iz užaljenega samoljubja, ampak radi stvari same, kajti našega preprostega domačina samozavest bi le naraščala, ako bi videl, kako njega rojaki žive v drugih slovenskih krajih; in utrjalo bi se mu spoznanje, da v slovenskih krajih je vseh Slovencev domovina, ali z drugimi besedami: utrjala bi se mu zavest celokupnosti domovine in naroda, ne glede na politiške meje, ki nas ločijo. In baš te zavesti in tega čuta ga ni še med nami v potrebni meri. ❧



## DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV SKLENILO SEZONO



Bernard Nežmah, Aleš Maver, Alenka Puhar in Irena Mislej (levo); Jože Dežman (desno)



V začetku julija je DSI sklenilo letošnjo uspešno sezono. Poglejmo, kakšen je bil spored zadnji mesec pred zaključkom. V ponedeljek, 6. junija, je bila gost prof. Duja Kaučič Cramer. Njeno knjigo o gledališču je predstavila Maja Lapornik. Naslednji ponedeljek, 13. junija, je Igor Omerza predstavil svojo knjigo z naslovom »1984. Orwellovo leto

Agopa Stepanjana«, ki je bil žrtev montiranega procesa v Ljubljani v letu 1984. V ponedeljek, 20. junija, so v društvu predstavili zanimivo monografijo Alenke Puhar »Izidor Cankar. Mojster dobro zasukanih stavkov«. Pri predstavitvi bogato ilustrirane knjige so sodelovali avtorji v knjigi objavljenih prispevkov Aleš Maver, Irena Mislej in Bernard Nežmah. V ponedeljek, 27. junija, je zgodovinar Jože Dežman prikazal brošuro, ki jo je ob 25-letnici samostojne Slovenije pripravil za založbo Družina. Zadnji ponedeljek v sezoni je bil 4. julija v prostorih pomorskega kluba Sirena v Bar-kovljah. Predstavili pa so pravkar izšlo publikacijo »Ruska flota dve leti v Trstu«, ki jo je za tisk pripravil neumorni raziskovalec primorskega pomorstva kap. Bruno Volpi Lisjak. Gre za dnevnik ruskega oficirja V. B. Bronjevskega, ki se je s svojo posadko mudil v Trstu v začetku 19. stoletja. Knjigo sta poleg avtorja predstavila še Ivana Suhadolc in zgodovinar Jože Pirjevec. Večera se je udeležilo zares veliko prijateljev društva in avtorja. Srečanje se je sklenilo z družabnostjo ob koncu sezone.



Duja Kaučič Cramer in Maja Lapornik



Ivana Suhadolc, Bruno Volpi Lisjak, Jože Pirjevec in Nadia Roncelli (levo); pogled v dvorano v društvu Sirena (desno)





## MALA GLEDALIŠKA ŠOLA MATEJKE PETERLIN

Od 13. do 17. junija je bila v Finžgarjevem domu na Opčinah petnajsta izvedba Male gledališke šole Matejke Peterlin, ki jo uspešno prirejata Radijski oder in Slovenska prosveta. Priljubljene



tečaja odrske umetnosti, namenjenega najmlajšim, se je letos udeležilo rekordno število 70 gojencev. Tečajniki so igrico Lučke Susič Mala morsk deklica pripravili v dveh ločenih skupinah in se na koncu tudi predstavili na odru v dveh samostojnih izvedbah. Tečaj je bil s tako visokim številom gojencev izredno naporen in njegova izvedba je bila mogoča predvsem zaradi lepega števila animatorjev, ki so se zares izkazali.



### UMRL JE AKADEMIK FRANC ZADRAVEC

V Gornjem Gradu je 24. julija umrl literarni zgodovinar, akademik prof. dr. Franc Zadavec. Rodil se je 27. septembra 1925 v Stročji vasi (Ljutomer). Gimnazijo je opravil v Murski Soboti, diplomiral in doktoriral pa je v Ljubljani. V letih 1952–57 je poučeval slovenščino v svoji nekdanji gimnaziji, nato je postal asistent, leta 1973 pa redni profesor novejšje slovenske literarne zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1979 je bil izvoljen za dopisnega, leta 1985 pa za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Kot gostujoči profesor je predaval tudi v Trstu.

V svojih številnih monografijah, izdajah izbranih in drugih del vrste avtorjev, esejih in člankih je obravnaval slovensko književnost od naturalizma in moderne do zadnjih let. Za znano Zgodovino slovenskega slovstva v osmih knjigah (1968–72), ki jo je začel in končal prof. Jože Pogačnik, je napisal V., VI. in VII. knjigo (Nova romantika in mejni obliki realizma ter Ekspresionizem in socialni realizem).

### FESTIVAL V ŠTEVERJANU

Letos se je 46. Festivala narodno-zabavne glasbe Števerjan 2016, ki ga prireja Slovensko katoliško prosvetno društvo Frančišek Borgia Sedej, udeležilo 28 ansamblov iz matične Slovenije. Kot nedeljski gost je nastopil še Slovenski oktet.

Prvo nagrado je prejel ansambel Murni iz Šentjerneja, drugo Sektakord iz Planine pri Sevnici, tretjo pa skupina Mladi upi iz Šmarij pri Jelšah. Nagrada za najboljšega debitanta je šla skupini Moment iz Vinske Gore, nagrado občinstva pa je odnesel ansambel Tik tak iz Studena pri Postojni.



## PRAZNOVANJE SLOVENIJE POD JUŽNIM KRIŽEM

*Slovenci po svetu so marsikje slovesno proslavili 25-letnico slovenske neodvisnosti. Iz Argentine smo prejeli izvirno poročilo in slike o veliki celodnevni prireditvi, ki je 25. junija sredi argentinske prestolnice potekala pod naslovom Buenos Aires praznuje Slovenijo.*

Slovenska skupnost v Argentini se je že mesece pripravljala na tako poseben in pomemben praznik - 25. obletnico osamosvojitve Slovenije. Ponudila se je namreč možnost, da nam vlada mesta Buenos Aires pripravi prostor za proslavo prav na Aveniji de Mayo v jedru buenosaireskega vele mesta.

Kakor na dan velikih praznikov smo začeli ob 11.30 s slovesno sveto mašo. Medtem ko je v polno stolnico stopala množica ministrantov in okoli 50 narodnih noš pa še zastavonoše in somaševalci, je na koru donela pesem Pozdravljena, Mati dobrega sveta. Pevci, bilo jih je okoli sto, so bili člani petih slovenskih pevskih zborov iz Buenos Airesa.

Pri sveti daritvi so somaševali: dva slovenska škofa, msgr. Andrej Stanovnik in msgr. Lojze Urbanč, delegat za dušno pastirstvo slovenske skupnosti v Argentini msgr. dr. Jure Rode in še šest slovenskih duhovnikov. Med pridigo je msgr. Stanovnik poudaril: »Slovenstvo je blestelo v lepoti, ker ga je obsijala luč vere.«

Po obhajilu je pesem Marija skoz' življenje napolnila cerkev in srca vseh prisotnih, tako tudi zahvalna pesem pred sklepnim blagoslovom. Pevci na koru so spremljali končno fotografiranje sodelujočih in odhod dušnih pastirjev s petjem Händlove Aleluje.

Po maši so se prisotni pomaknili na Avenijo de Mayo, ki je bila zaprta za promet, na njej pa je stal oder za celodnevni kulturni program, vse je bilo pripravljeno tudi za družabno srečanje. Na cesti so bile postavljene stojnice, ki so jih pripravili slovenski Domovi, veleposlaništvo, Zedinjena Slovenija, dijaki RAST-i XLVI. in slovenski odbojkarji. Nekatere so nudile okusne dobrote slovenske kuhinje

(golaž, kranjske klobase, štrudelj, krofe, rogljičke, a tudi čevapčiče ipd.), druge nekaj kulturne vsebine. Mladina v narodnih nošah in še drugi so delili brošure z opisom Slovenije, njene zgodovine in zgodovine Slovencev v Argentini.

Kulturni program je obsegal nastope raznih glasbenih in folklornih skupin. Ob polki Na Golici se je začelo veselo praznovanje. Ljudje so se na cesti pred odrom živahno zavrteli. Folklorne skupine so nastopile s plesi iz vseh slovenskih pokrajin.



Ob koncu slovesnega somaševanja v stolnici v Buenos Airesu



Nastop folklornih skupin (foto: Marko Vombergar)



Napovedovalec je bil dr. Viktor Leber, ki je navzočim podal celo vrsto podatkov in zanimivosti o Sloveniji. Na ekranu v ozadju odra si je občinstvo medtem lahko ogledovalo slovenske lepote.

Okoli 16. ure se je začel drugi, formalni del kulturnega programa. Vstopu argentinske in slovenske zastave je sledilo petje himen. Za Zdravljico sta poskrbela slovenska glasbenika Janez Dov in Boštjan Gombač.

Nato je predsednik krovne organizacije, Zedinjene Slovenije, inž. Jure Komar pozdravil navzoče in izrazil veselje ob sočasnem praznovanju 25-letnice slovenske neodvisnosti in 200-letnice argentinske osamosvojitve.

Za njim so spregovorili predsednik komune št. 1 buenosaireškega mesta Roberto Salcedo, ki se je zahvalil za vse, kar Slovenci naredijo v argentinski skupnosti, sekretarka za človekove pravice in kulturni pluralizem Mercedes Barbara in veleposlanica Republike Slovenije v Argentini Jadranka Šturm Kocjan. Govorila je o Sloveniji kot mladi državi, o kateri so Slovenci sanjali tisoč let. Opisala je zadnje stoletje slovenske zgodovine in omenila, da je bila Argentina prva južnoameriška država, ki je priznala slovensko osamosvojitve. Končno je ob njeni dvestoletnici pozdravila Argentino, ki je rade volje sprejela Slovence, ki so morali zapustiti domovino.

V znak zahvale vseh Slovencev, ki so jih sprejeli na teh južnih tleh, sta folklorni skupini Mladika in Maribor nastopili z argentinskimi plesi. Predstavila sta se tudi slovenska plesalca tanga Andreja Podlogar in Blaž Bertoncely.



Pevci s šali v slovenskih barvah (foto: Marko Vombergar).



Zbor otrok slovenskih sobotnih šol (foto: Marko Vombergar)

Sledila je počastitev slovenske zemlje. Nastopili so člani vseh pevskih zborov iz Buenos Airesa. Z belimi, modrimi in rdečimi šali okoli vratu so sestavili slovensko zastavo, zapeli pa so pesem V dolini tihi.

Posebno ganljiv je bil tudi nastop zbora okoli sto otrok sobotnih slovenskih šol, ki je zapel venček otroških pesmi. Ob njihovem petju se je srce poslušalcev napolnilo z upanjem v ohranitev slovenske kulture na argentinski zemlji.

Zatem je nastopil duet Janeza Dovča in Boštjana Gombača, ki sta se s profesionalno kvaliteto izkazala kot instrumentalista. Med petjem Avsenikove Slovenija, odkod lepote tvoje so ob spremljavi omenjenega dueta in ansambla Baires polka stopili na oder še vsi nastopajoči, tako da je bila zadnja slika res veličastna.

Dosegli smo zaželene cilje: mogočno smo praznovali 25-letnico slovenske osamosvojitve in dokazali, da ohranjamo slovensko kulturo v izseljenstvu ter da imamo neizmerno, še vedno živo ljubezen do naše rodne zemlje, Slovenije.

Čeprav živimo daleč, onstran morja, si nam vedno v sredini srca! Vse najboljše, draga Slovenija!

*Marta Urbančič Oblak*





## ROMANJE TREH SLOVENIJ

Na Sv. Višarjah v Kanalski dolini je bilo 7. avgusta že tradicionalno Romanje treh Slovenij. Srečanje rojakov iz matice, zamejstva in izseljenstva sega v leto 1989, zadnja leta pa zanj skrbita Rafaelova družba in Zveza slovenskih izseljenskih duhovnikov. Zelo številne udeležence je pozdravil predsednik Zveze slovenskih izseljenskih duhovnikov Janez Pucelj iz Münchna, slavnostni govor Drugačno pesem si zapojmo, veselejše pa je s kritičnimi zapažanji ob 25-letnici neodvisne Slovenije imela časnikarka in publicistka Zlata Krašovec.

Slovesno somaševanje izseljenskih duhovnikov je v Marijinem svetišču vodil mariborski nadškof Alojzij Cvikel. Ob ljudskem petju je med bogoslužjem pela tržaška sopranistka Tamara Stanese ob orgelski spremljavi Tomaža Simčiča. Nato so v kulturnem programu nastopili mladi recitatorji in oktet Deseti brat.

V dneh pred srečanjem je Rafaelova družba priredila v Ehrlichovem domu Višarske dneve mladih.

Za letošnje romanje sta Kulturni center Lojze Bratuž in Krožek Anton Gregorčič iz Gorice priredila v okviru Srečanj pod lipami avtobusni izlet v Kanalsko dolino.



Zgoraj: msgr. Janez Pucelj predstavlja govornico Zlato Krašovec. Spodaj: del udeležencev. V prvi vrsti desno od nadškofa Cvikla sedi v kratkih hlačah evropski poslanec Lojze Peterle (foto: Aleš Breclj).

## UMRL JE SLIKAR VLADIMIR MAKUC

Akademski slikar, grafik in kipar Vladimir Makuc, ki se je rodil 8. maja 1925 v Solkanu, se je 25. junija poslovil. V Gorici je obiskoval učiteljsišče, leta 1950 je maturiral na Šoli za umetno obrt v Ljubljani, leta 1954 diplomiral na Akademiji za likovno umetnost, leta 1956 pa končal še specialko za restavracijsko in konservatorsko. Pomagal je pri restavriranju srednjeveških fresk in izdeloval natančne kopije.

Prva leta se je posvečal le grafiki, pozneje slikarstvu, še kasneje izdelavi tapiserij in kiparstvu. Imel je vrsto razstav in prejel več nagrad. Goriškemu muzeju je podaril glavino svojega opusa, ki ga je v obsežnem katalogu predstavil Andrej Smrekar s sodelavci.

## UMRLA JE ŠOLNICA NEDA JEVNIKAR, ROJ. ABRAM

Na svojem domu v Trstu je 1. julija preminila prof. Neda Abram, vdova Jevnikar. Bila je med zadnjimi v generaciji šolnikov, ki so začeli opravljati svoje poslanstvo na obnovljenih slovenskih šolah v Trstu vse od začetka, jeseni 1945. Poučevala je do konca šolskega leta 1984–85 na nižji srednji šoli pri Sv. Jakobu, današnji srednji šoli Ivana Cankarja, vmes pa nekaj let tudi na učiteljsišču.

Rodila se je v družini znanega tržaškega narodnega delavca odv. Josipa Abrama 18. marca 1925 v Trstu. Diplomirala je iz klavirja, prava in leposlovnih ved, tako da je 20-letna začela z glasbeno vzgojo, nato pa je učila italijanščino in latinščino.



## ROG 2016 IN 25-LETNICA NOVE SLOVENSKE ZAVEZE

V Kočevskem rogu je bila 4. junija komemoracija žrtev komunistične revolucije s 27. obletno mašo, ki jo je vodil novomeški škof Andrej Glavan, in kulturnim sporedom, med katerim je spregovoril evropski poslanec Lojze Peterle. Venec je pred grobišče položil tudi predsednik republike Borut Pahor. Med udeleženci je bil tudi avtobus Goričanov in Tržačanov, ki se udeležujejo srečanj Pod lipami v Gorici.

Nova Slovenska zaveza, ki ohranja spomin na žrtve tragične polpreteklosti in opozarja na vzroke narodne razklanosti ter ji danes predseduje Peter Sušnik, se je 14. maja spomnila svoje 25-letnice z mašo v ljubljanski stolnici. Njena dragocena revija Zaveza, ki tudi izhaja četrto stoletja in jo danes ureja Lenart Rihar, pa je spravila na svetlo svojo številko 100, ki tokrat obsega 140 strani z razmišljanji, pričevanji, zgodovinskimi sestavki in ocenami.



## DVORANA MARTE POŽAR

Društvo Marij Kogoj je dvorano v Marijinem domu pri Sv. Ivanu v Trstu 18. junija poimenovalo po zaslužni domači prosvetni delavki Marti Požar. Spominsko tablo je blagoslovil krajevni dušni pastir Milan Nemač. Ob kulturnem sporedu sta spregovorila predsednik društva Franc Biancuzzi in šolnica Maja Brajkovič Močnik.

## PRIZNANJI ZA EVGENA BAVČARJA

Kulturni delavec, posrednik med slovensko in francosko književnostjo, fotograf in predavatelj Evgen Bavčar je 8. julija v Ljubljani prevzel nagrado Državljan Evrope, ki jo podeljuje evropski parlament. Francoski veleposlanik v Ljubljani pa mu je 14. julija posredoval še odlikovanje francoskega predsednika, ki ga je sprejel med viteze Legije časti.

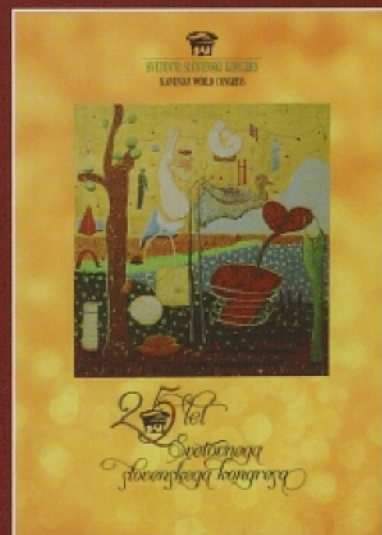
## 25 LET SVETOVNEGA SLOVENSKEGA KONGRESA

Svetovni slovenski kongres je 29. junija v Ljubljani praznoval svoj srebrni jubilej. S ciljem, da bi nadstrankarsko povezoval rojake po vsem svetu, se je namreč rodil skupno s slovensko neodvisno državo, ko so se že v vojnem stanju v Cankarjevem domu v Ljubljani zbrali pripravljalni odbor pod predsedstvom tržaškega politika in časnikarja Bojana Brezigarja ter delegati iz številnih držav, kjer v zamejstvu in po svetu živijo slovenske skupnosti.

Na slovesnosti je sedanjí predsednik SSK Boris Pleskovič izročil „zlatnik Svetovnega slovenskega kongresa“ prvemu predsedniku Brezigarju in pa Slovenskemu oktetu. Slavnostni govornik na srečanju je bil profesor vesoljske fizike na univerzi v Bostonu akademik Anton Mavretič.

Poleg Pleskoviča so prisotne nagovorili ljubljanski nadškof Stane Zore, minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazd Žmavc in njegova predhodnica, predsednica Nove Slovenije Ljudmila Novak ter predstavniki konferenc SSK za Slovenijo, Avstrijo, Švico, Argentino, Avstralijo in v pisni obliki za Italijo.

Na večeru so tudi predstavili slavnostni, bogato dokumentirani in ilustrirani zbornik 25 let Svetovnega slovenskega kongresa.



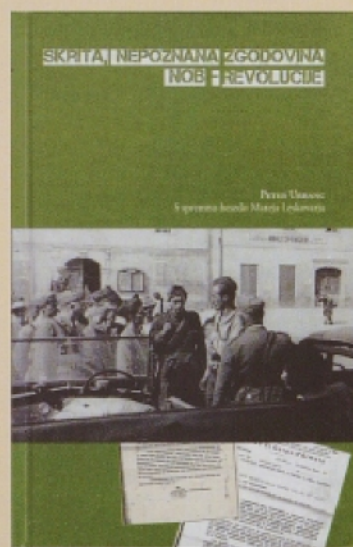


## UMRL JE ZDOMSKI JAVNI DELAVEC PETER URBANC

V bolnišnici v četrti Etobicoke kanadskega vlemesta Toronta je 24. julija preminil zdomski javni delavec dr. Peter Urbanc. Rodil se je v družini koroških beguncev 20. januarja 1924 v Olševku pri Preddvoru. Pravo je študiral v Ljubljani, Padovi in Milanu, v Bruslju pa je diplomiral še iz časnikaštva. Med vojno je trgoval z znamkami in ni bil vojak. Italijani so ga internirali za skoraj eno leto v Gonars in Monigo. Nekajkrat so ga zaprli tudi Nemci. Še pred koncem vojne se je umaknil v Italijo in leta 1947 odplul v novi svet. Kratko je živel v Čilu, nato v Venezueli, leta 1951 pa se je preselil v Kanado, kjer je imel potovalno agencijo.

V emigraciji je bil v vodstvu liberalne Slovenske demokratske stranke, ki jo je zastopal tudi v Slovenskem narodnem odboru, kjer je bil nazadnje tajnik. Dejaven je bil tudi v borčevskem društvu Tabor in med kanadskimi Slovenci, o katerih je leta 1984 skupno z Eleanor Tourtel uredil zbornik Slovenians in Canada. Leta 1978 je dal kovati šest zlatnikov in srebrnikov, ki upodabljajo znamenite Slovence. Večkrat je bil v Trstu. Leta 1974 je predaval na študijskih dnevih v Dragi. Po demokratizaciji je večkrat nastopil tudi v matični Sloveniji.

O političnih in zgodovinskih vprašanjih je veliko pisal, objavljal je tudi svoj informativni bilten (kot razmnoženino pod naslovom Tiskovna poročila v letih 1988–2004, pozneje kot precej neurejeno zbirko novic in komentarjev na spletu). Izbor njegovih razprav in člankov o drugi svetovni vojni je izšel leta 2015 v Ljubljani pod naslovom Skrita, nepoznana zgodovina NOB – revolucije, z izbranimi poglavji o NOB in kolaboraciji, in to pri založbi Ignis (zalozba.ignis@gmail.com) z obsežno spremno besedo Mateja Leskovarja.



Letošnja RAST med obiskom na Repentabru 25. junija

niki na Repentabru in v Mavhinjah, kjer so tudi nastopili s plesom in pesmijo.

Tudi tokrat je RAST pripravila svojo zanimivo maturantsko brošuro.

## RAST XLV

Tudi letos je obiskala naše kraje skupina slovenskih maturantov iz Argentine, in sicer RAST XLV (45. Roj abiturientov Srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka), da bi spoznala Slovenijo, obiskovala intenzivne tečaje slovenščine v Ljubljani, utrjevala vezi s sorodniki in imela vrsto srečanj ter nastopov. V skupini je bilo 29 mladih v spremstvu treh vzgojiteljev pod vodstvom Miloša Mavriča.

Knjižnica Dušana Černeta je takoj po njenem pristanku pri Ronkah 24. junija zanjo priredila dva polovična „zamejska dneva“, da bi okusila tudi zamejsko življenje.

Tako so si mladi ogledali vojaške naprave iz prve svetovne vojne na Sabotinu in Gorico ter imeli srečanje z nekaj goriškimi javnimi delavci v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Naslednjega dne so imeli nekaj srečanj s tržaškimi predstav-



## UMRL JE MISIJONAR P. RADKO RUDEŽ

V Zambiji je 9. junija preminil misijonar p. Radko Rudež. Rodil se je 31. januarja 1922 v Cerovlju pri Pazinu v Istri očetu iz Kobjeglave in materi iz okolice Slavine. Tudi njegov starejši brat Branko je postal duhovnik. Ker je bil oče vlakovodja, so ga oblasti premestile v Alessandrio, kjer je kmalu umrl, družina pa se je vrnila na Primorsko. Več let je bil v sirotiščih v Gorici, Vidmu in Vicenzi, nakar je študiral v goriškem malem in bogoslovnem semenišču. V duhovnika je bil posvečen leta 1946 v Gorici.

Kot kaplana v Lozicah so ga oblasti odklonile, nato je nastopil v Cerknem, kjer je imel tudi težave. Odločil se je za prestop med jezuite, da bi postal misijonar. V noviciat je leta 1949 stopil v Zagrebu, kjer je bil nato tri mesece zaprt, kot italijanskega državljanca so ga leta 1957 izgnali. Pripravljali se je še v Avstriji in Londonu, leta 1959 pa je kot prvi slovenski misijonar došel v Severno Rodezijo, sedanjo Zambijo, kjer so se mu kasneje pridružili še drugi slovenski duhovniki in laiki. Delal je na več župnijah škofije Lusake.

## UMRL JE FILOZOF IVAN URBANČIČ

Dne 7. avgusta je preminil filozof in prevajalec Ivan Urbančič, ki velja za enega izmed utemeljiteljev slovenske fenomenologije in hermenevtike.

Rodil se je v Robiču pri Kobaridu 12. novembra 1930. Njegova družina se je umaknila v Jugoslavijo in šest let preživela v nesrečni primorski koloniji v Bistrici pri Bitoli v Makedoniji, leta 1937 pa se je preselila v Črešnjevce pri Slovenski Bistrici. Tam je sklenil veliko prijateljstvo z Jožetom Pučnikom. Iz filozofije je leta 1964 diplomiral v Ljubljani, leta 1970 pa doktoriral v Zagrebu. Vmes je študiral tudi na Dunaju in v Kölnu. Službo je dobil na Inštitutu za sociologijo in filozofijo na ljubljanski univerzi, na kateri mu zaradi kritičnosti niso dovolili predavati, v Inštitutu pa je zbral več kritičnih izobražencev. Objavil je vrsto razprav in knjig. Bil je tudi urednik pri Slovenski matici. Skoraj v celoti je prevedel spise Friedricha Nietzscheja. Preučeval pa je tudi slovensko filozofsko izročilo, na primer Franceta Vebra.

S somišljeniki si je prizadeval za demokratizacijo Slovenije. Bil je med ustanovitelji Nove revije, Slovenske demokratične zveze in Zbora za republiko.

## TOMAŽ MAVRIČ VRHOVNI PREDSTOJNIK LAZARISTOV

Na občnem zboru v Chicagu, kjer se je zbralo 112 delegatov z vsega sveta, je bil 5. julija za prihodnjih šest let izvoljen za vrhovnega predstojnika Misijonske družbe ali lazaristov 57-letni slovenski duhovnik Tomaž Mavrič. Ta 25. naslednik sv. Vincencija Pavelskega je zaradi posebne povezanosti lazaristov in sester usmiljenk obenem njihov vrhovni predstojnik, čeprav imajo svoje samostojno vodstvo v Parizu.

Mavrič se je rodil 9. maja 1959 v Buenos Airesu v družini slovenskih beguncev. Gimnazijo, ki jo vodijo slovenski lazaristi, je obiskoval v Slovenski vasi v Buenos Airesu, bogoslovje pa je študiral v Ljubljani, kjer je bil leta 1983 posvečen v duhovnika. Najprej je deloval med Slovenci v Argentini, nato je bil kaplan na slovenski župniji Brezmadežne v Torontu v Kanadi, kjer se je veliko posvečal mladim, tudi slovenskim skavtom. Tri leta je nato delal v Sloveniji, od koder je leta 1997 odšel kot misijonar v Sibirijo. Nato so ga premestili na Slovaško, od leta 2004 pa je bil v Ukrajini, kjer je zadnja leta vodil viceprovincio lazaristov za Rusijo in Ukrajino.

## TRŽAŠKA KOPALIŠČA

*Dodaj fotografijo in spomin!*

Narodna in študijska knjižnica v Trstu sodeluje pri zbiranju osebnih fotografij in spominov, ki vežejo Slovence na kopališča od Trsta do Devina. Iščejo predvsem fotografije, ki so bile posnete pred letom 2000. Da se ne bi ta del naše zgodovine zgubil, bodo fotografije dodali v digitalno arhivsko zbirko Odseka za zgodovino in etnografijo NŠK. Zbrano gradivo bodo v prihodnje predstavili na razstavi.

Nabirna akcija poteka do 10. septembra 2016.

Kontakt: +386 (0)31 459 263 ali +39 040 9896152,  
neza.lipanje@gmail.com, odsek@knjiznica.it.





# Evgen Bavčar, državljan Evrope

Maja Lapornik

**P**ogovor z Evgenom Bavčarjem je luksuz in je redkost, za kateri si lahko življenju hvaležen: pogovarjaš se z izjemnim intelektualcem, s prodornim mislecem, z mestoma vedro hudomušnim Primorcem, s kultiviranim in uglajenim sogovornikom, s človekom, ki vseskozi izžareva posebno toplino srca in žlahtnost besede. Letos julija je njegovo delo in prizadevanja kronalo dvoje laskavih nagrad - nagrada Državljan Evrope, ki jo podeljuje Evropski parlament in ki jo je na slovesnosti v Narodni galeriji v Ljubljani prejel 8. julija 2016, ter najvišje priznanje Francoske legije časti, ki mu je bilo izročeno v Ljubljani 14. julija 2016.



Publicist in fotograf Evgen Angel Bavčar se je rodil 2. oktobra 1946 v Lokavcu pri Ajdovščini. Po dveh ločenih nesrečah, ko mu je bila usodna eksplozija detonatorja za mine, je do svojega dvanajstega leta popolnoma izgubil vid. Kljub temu je uspešno maturiral na gimnaziji v Novi Gorici, diplomiral pa na ljubljanski Filozofski fakulteti, in sicer iz filozofije in zgodovine. Z velikimi težavami mu je uspelo, da je postal gimnazijski profesor zgodovine, do česar okolje v takratnem času ni bilo vselej ravnodušno. Zato je leta 1972 s štipendijo francoske vlade nadaljeval študij filozofije in estetike v Parizu: leta 1973 je na Sorboni dosegel magisterij iz estetike, leta 1976 pa še doktorat. Istega leta je začel raziskovalno delo na CNRS (Centre national de la recherche scientifique) in nadaljeval študije za pridobitev državnega doktorata (na temo *Art et société dans les esthétiques françaises contemporaines*). Evgen Bavčar je izdal ogromno strokovnih in umetniških publikacij. Ob umetniškem delu pa je izjemno pomembna njegova vloga pri promociji slovenske literature v Evropi in prodora evropske literature v slovenski prostor. Od leta 1987 se Bavčar intenzivno posveča tudi likovni umetnosti, točneje fotografiji. Poleg številnih odmevnih razstav, ki jih je imel po vsem svetu (od Prage in Amsterdamu do Moskve in Istambula, od Berlina in Oxforda do Sao Paola, Kalifornije, Tokia in Ciudadada de Mexico), vodi seminarje o fotografiji in predava na mednarodnih strokovnih srečanjih. Za umetnost fotografije namreč ne potrebuje očesa, kot sam pravi, ampak duha in srce. V okviru manifestacij *Mois de la photo* je bil novembra 1988 izbran za uradnega fotografa meseca. Avgusta 1992 je bil docent Poletne akademije na Visoki šoli za likovno umetnost v Berlinu. Bavčar se redno udeležuje in predava na svetovnih kongresih o estetiki. Leta 2013 so mu v knjižnici José Vasconcelos v Ciudadu de Mexico, ki slovi po tem, da ima največjo zbirko knjig v Braillovi pisavi na svetu, podelili častni doktorat.

Evgen Bavčar je tudi veliki borec za pravice slepovidnih. Tako ima nesporno zaslugo, da je novembra 2008 uspel s postopkom na Ustavnem sodišču RS uveljaviti zakon o pravnem postopku, ki slepim zagotavlja vse gradivo v brajci.

Za svoje delo je Evgen Bavčar prejel številne nagrade in priznanja, med katerimi *Red za zasluge RS* (2004) ter *Pretnarjevo nagrado ambasadorjem slovenske književnosti in jezika po svetu* (2012).

Evgen Bavčar tekoče govori sedem jezikov. Danes živi in ustvarja med rodnim Lokavcem in Parizom.



← ■ Evgen Bavčar - Državljan Evrope in le teden dni kasneje laskavo, najvišje priznanje Francoske legije časti. S kakšnimi občutki ste prejeli ti dve priznanji, ki Vas potrjujeta kot Slovenca in kot Evropejca, predvsem pa kot kulturnika vrhunskega, živahnega, žlahtnega in iskrivega duha?

● Obe priznanji sta mi seveda v notranje zadovoljenje in tudi v čast, saj je obenem z njima počaščena tako Slovenija kot tudi Francija. Ne sme se pozabiti, da oboje sprejemam kot človek, ki mu je bila odvzeta svoboda s posebnimi potrebami. Ob tem se globoko zavedam, da sem moral skozi svoje življenje veliko energije potrošiti, in to se na žalost dogaja še danes, za dokazovanje nečesa, kar so že mnogi ljudje pred mano dokazali in to zlasti tisti, ki so bili v podobni telesni situaciji, položaju, kot sem jaz. K pozitivnim občutkom in hvaležnosti gospodu Peterletu in vsem tistim slovenskim evropskim poslancem, ki so pobudo podprli, ob misli tudi na francoske prijatelje, ki so stali za imenovanjem Viteza častne legije, se mi vrivajo v srce tudi žalostni občutki. Kaj bi dal, ko bi se lahko z mano veselili tisti ljudje, ki jih več ni, kot denimo dragi prijatelj Tomaž Šalamun, ki je javno zastavil besedo zoper slovensko pravno pamet, ko so me poniževali z montiranim sodnim procesom. Srečen bi bil, ko bi bil še vedno tu Pavel Kogej, dr. Franjo Bizjak, Franc Šetinc, ki je vedno branil slepe, pa še toliko drugih. Nanje mislim in še na druge, ki jih ni več, ko se kar bolje in z občutkom nejevernega Tomaža dotikam prejetih medalj. Morda pa je prav tako, da v svoje življenje vnesem staro biblično pravilo, da tudi v trenutkih velike sreče ne smemo pozabiti na tragiko našega življenja, mojega in tudi slovenskega. Oboje sem vedno povezoval. Tudi moje mame Avguste plemenite Schegl von Gotleben ni več, ki je bila s strani posameznikov tolikokrat ponižana zaradi slepega sina in ki je morala oditi v transcendenco zaradi medikalne pomote. Na prejetih medaljah so obrazi vseh teh plemenitih ljudi.

■ Lojze Peterle je ob podelitvi nagrade Državljan Evrope dejal, da vas vidi kot intelektualnega Odiseja, ki se vsaj na simbolični ravni spet vrača domov. Meni pa se zdi, da pravzaprav niste nikoli zares odšli....

● Po svoje ima Lojze Peterle prav, ko me simbolično primerja z Odisejem. Ta grški junak je prototip vseh pustolovcev in tudi zame predstavlja najlepši in najvišji patriotizem, ki se ga pa Slovenci še vedno sramujemo. Vse, kar si želi veliki Grk, je spoznanje sveta, obogatitev njegovega duha s konkretno zgodovino z začasjem. Hlasta po izkušnjah sveta, ampak pred njegovimi očmi je v kateremkoli trenutku Itaka, skalnati otok, reven, neugleden, ki pa mu je omogočil potovanja, kot pravi pesnik Kavafis. Po drugi strani pa se zavedam, da osebno nisem nikoli šel iz Slovenije, ampak zgodilo se je to, da mi je bila domovina luči in barv odvzeta na nasilen način v trenutku, ko sem oslepel. In po tem izgubljenem raju, čeprav je bil skromen, majhen, navidezno nepomemben, še danes hrepenim in se vračam in bom tja odhajal prav do smrti. Iz Slovenije

»V trenutkih velike sreče ne smemo pozabiti na tragiko našega življenja, mojega in tudi slovenskega.«

zato nisem nikoli odšel, vsekakor pa ne s srcem. Res je, da sem moral v Ljubljano, ker sem se ponesrečil, zaradi nujne hospitalizacije na očesno kliniko. V Novo Gorico na gimnazijo, ponovno v Ljubljano na fakulteto in potem v Pariz in v svet. Z mano pa je vedno hodila moja mala Slovenija, Lokavec, Ajdovščina, slovenski obrazi, barve... Krhka, a tako vsemogočna luč domovine. Velikokrat se mi dogaja, ko vstanem v Parizu, kot da bi se pripravljaj na pot na kakšno lokavško stezico, k potočku, in rabim nekaj trenutkov, da se prepričam, kako da živim sredi velemesta. Ko sem bil neko noč v hudi krizi pomanjkanja luči, sem se spomnil na Brate iz Pleterij, ki sredi noči vstanejo, prižgo luči in gredo k molitvi. Ne da bi vedeli zame, so mi ti bratje pomagali, da je oslABLJENA lučka sredi Pariza v strašni temi dobila nov plamen. Šlo pa je za zelo preprost psihološki pojav komplicitete v odnosu do luči, do notranje svetlobe, ki nas včasih začasno zapušča in prepušča hudim preizkušnjam. Domovina je pač notranja kategorija. V tujino pa sem odšel še v moji domovini, ko sem moral stopiti v povsem



neznane pokrajine, prostranstva noči in tam poiskati kakšno zavetje proti mrzlemu vetru, proti tesnobi neznanega. Ta edinstvena tujina je pa bolj malo znana, doumel jo je Borges. Samo pesnik je to lahko doumel, ko pravi, slepota ni tema, ampak le oblika samote. In to samoto sem moral sprejeti še kot otrok. In kdo je bil z mano? Slovenija, moja mala, na videz zelo nepomembna, skromna domovina. To je posebne vrste domotožje, ki ga je težko natančno opredeliti, je pa morda izkustvo, ki ga pogojuje neskončnost eksistence v temi, onkraj še dolgih senc zadnjega dne. Po tolikih letih se zato tudi zavedam, da je vsak dan vedno zadnji in ga zato spoštujem in občudujem v vsej njegovi lepoti in polnosti.

■ Nekoliko krivično se mi je zdelo, da so ob teh dveh priznanjih vsi poudarjali vrhunskost Vaše umetnosti fotografije, ki je seveda nesporna, nekoliko v ozadje pa postavili Vašo filozofsko in estetsko misel. Imate tri doktorate, kar je v današnjem času prava redkost. Bi lahko sintetizirali svojo osnovno filozofsko podstat?

● Res je, da se skoraj sistematsko poudarja pri mojem delu fotografija. Slednja pa ne bi bila možna brez vsega drugega, se pravi brez filozofske, psihološke in literarne podlage, saj sem moral vedno argumentirano braniti svojo fotografijo, da ljudje ne bi tega doumevali kot neke vrste ceneno eksotiko. Poleg filozofije sem veliko študiral psihoanalizo, teologijo, v povezavi z ikonami, in literaturo. V Parizu sem poslušal slovite ljudi iz teh področij in tako širil svoje izkustvo. Če bi nastopal samo kot fotograf, me verjetno predavanja Derrideja, Jacquesa Lacana in drugih ne bi zanimala. Na srečo sem v Parizu srečal tudi nekaj fotografov, izrazitih literatov ali pa intelektualcev, kar mi



»Fotografija ne bi bila možna brez vsega drugega, se pravi brez filozofske, psihološke in literarne podlage.«

*Fotografije, objavljene v tem prispevku, so del Bavčarjevih del, ki so bila aprila letos razstavljena v dvorani Yehudi Menuhin v Evropskem parlamentu.*

je omogočilo, da še bolj konceptualno utrdim svoje fotografsko delo. Morda je fotografska plat mojega ustvarjanja tako poudarjena, ker živimo v okulocentrističnem svetu, kjer je podoba že resnica, beseda pa izgublja na svojem pomenu. Zato se borim, da bi imeli tudi slepi več pravic do podobe in seveda tudi do besede kot besede drugega, drugačnega. Že od vseh začetkov je bila podoba pogojena z besedo, če samo pomislimo na krščansko umetnost in na bogastvo ikon. In če je ikona beseda, ki jo vidimo, zakaj bi slepim jemali pravico do te vidne besede. Vse življenje delam na tem področju podobe in besede, Vso zgodovino slikarstva, arhitekture in deloma tudi kiparstva mi je posredovala beseda. Tu moram še posebej omeniti slovensko besedo, ki ima še vedno v sebi največ svetlobe in zato je tudi moč opisov slik v slovenščini veliko večja od drugih jezikov. Zame je fotografija neke vrste ikonografija



notranjosti, izraz delovanja tretjega očesa, se pravi gledanja duše. Treba se je vprašati, ali samo v sanjah gledamo z notranjimi očesi, oziroma, ali je možno gledati tudi čez dan z zaprtimi očmi. O tem je veliko napisanega, tudi nekatere zelo sodobne teorije govore o tem. Zame je fotografija sredstvo, ki hoče s pomočjo tehnike in navdiha zapopasti mojo resničnost, postaviti moj lastni vprašaj nad podobo, ki jo ustvarjam. Fotografija se je rodila v temi (camera obscura - temnica), da bi ohranila svetlobo, realnost že mrtvega trenutka onkraj njegovega materialnega trajanja. To je svojevrstna oblika spominjanja in tudi povsem specifičen zapopadek vidne realnosti, bodisi notranje, bodisi zunanje. Pri meni je le postopek drugačen, ker mi je osnova tema in ne svetloba. Morda fotografiram tudi zato, ker je v meni skrita želja, da bi nekoč gledal z fizičnimi očmi svoje lastne fotografije. To se lahko zgodi na sodni dan, če mi bo takrat vid vrnjen. Važno je upanje in trenutna kreativnost, kljub objektivni frustraciji zaradi dejstva, ker bom videl svoje fotografije kot zadnji in bodo vsi drugi imeli do njih neke predprave.

■ **Ob podelitvi nagrade Državljan Evrope ste dejali, da Evropi želite predvsem malo več hrepenenja. Bi lahko razložili to svojo misel?**

● Ko mislim na Evropo, se vedno spomnim starega grškega mita o Zeusu, ki se spremeni v lepega belega bika, da zvabi mlado, lepo in naivno deklico Evropo na svoj hrbet, potem pa z njo odhiti v neznano preko morja. Torej že mitološka osnova predpostavlja neko dejanje, neko prevzemanje drugačne identitete. Zevs postane bik in ne vol, ker v tem primeru mu zapeljevanje ne bi uspelo. Kako pa naj mi dvorimo Evropi? Vsekakor z misljo, z inventivnostjo, s čustvi. Prilagajati se ji moramo in vendar ostati v svoji identiteti. Moramo znati biti to in ono, predvsem pa se zavedati, da je Evropa nastajala stoletja, da so o njej sanjarile generacije, ko so ustvarjale umetnost, v kateri se razpoznamo, znanost, ki nas je nosila naprej, misel, ki je poudarjala etiko. Veliko duha je bilo potrebnega, da se je končno porodila ideja Združene Evrope. Žal pa je ta zasnovana

preveč ekonomsko in ne kulturno. Evropejce nas združuje tudi naš specifični način domišljije, ideja znanosti, grški etos, Antigona, krščanska ljubezen, Mojzesova pravičnost, grška ideja domovine in demokracije. Da bi iz teh realnih temeljev lahko nastalo kaj novega, pa moramo še enkrat razmisliti, kaj nam je skupno, v čem vidimo zrcalno sliko samih sebe, kaj sodobnemu človeku sporoča grški duh, židovsko mesijanstvo, Kristusova etika in ljubezen, kakšna poslanica je zapisana v kamnih katedral, v renesančnih palačah, v lepoti ikon, v bogati tradiciji slikarstva, kiparstva, literature. Če se bomo tako spraševali, bomo odkrili veliko temeljnih mitov, arhetipov, ki spremljajo vse evropske kulture, ki jih povezujejo in osmišljajo v zavesti skupne pripadnosti. Da bi to dosegli, pa je potrebno veliko energije, veliko aktivnega hrepenenja, se pravi, konkretnih idealov, ki pa naj najprej temeljijo na kulturni in ustvarjalni domišljiji. Čeprav je nova boljša Evropa šele na svojih začetkih, nam v nekaterih stvareh že pomaga. Konkretno me je podprla, ko sem bil žrtev montiranega procesa v Sloveniji in je slovenska pravna pamet odpovedala. S peticijo so mi priskočili na pomoč ljudje Evrope. Isto se je zgodilo pisateljici Bredi Smolnikar, ko ji je moralo evropsko sodišče za človeške pravice zagotoviti svobodo ustvarjanja in pravico do literarnega prostora v neusmiljeno provincialnih okvirih, ki so jo preganjali. Zase in za slovenske pisatelje je tako dosegla evropsko utemeljeno svobodo ustvarjanja. Seveda so to primeri, ki me žalostijo, ker sem prepričan, da bi to lahko dosegla tudi naša nacionalna pamet, saj nam vse zgodovinske izkušnje kažejo, da smo Slovenci sposobnih velikih del.

»Veliko duha je bilo potrebnega, da se je končno porodila ideja Združene Evrope. Žal pa je ta zasnovana preveč ekonomsko in ne kulturno.«

Velikokrat pozabimo, da bi lahko govorili bolj evropsko z zgodovinskimi referencami. Če bi denimo rekli, da živimo na vzhodni strani Alp ali pa sončni strani Alp Julija Cezarja, bi v



naše besede vključili pripadnost zgodovini in bi naša evropska zavest vključila tudi rimsko zgodovino. Isto bi morali nekatere lingvistične nekropole, ki jih je veliko v Avstriji in Italiji ter na Madžarskem, preimenovati in jim dati izvirno slovenska imena. Seveda bi to lahko počeli pri zgodovinski vzgoji. Sami si moramo torej prizadevati, da poudarjamo našo zavezanost zahodnoevropski civilizaciji in Evropi, ki nas skozi zgodovino ni priznavala. Napočil je čas in zato je lahko za nas Evropa priložnost, da popravimo našo historično sistematsko zanikanje od vseh tistih, ki so nam vladali. To so konkretne oblike aktivnega hrepenenja v odnosu do idealov Evrope kot strukture, katere integralni del moramo postati tudi na nivoju skupne zavesti. Tako nam bo Evropa vedno manj mačeha, kar nam je bila skozi stoletja, ampak domovina enakopravnih narodov in tudi malih, številčno šibkih narodov.

■ **Živite in ustvarjate med Francijo in Slovenijo. Kaj najbolj pogrešate v Sloveniji in kaj v Franciji?**

● Živim nekako na ozemlju nikogar, to je seveda moj duhovni, notranji svet. Prijatelj iz Mehike dr. Benjamin Mayer mi pravi, da sem v Sloveniji, pa tudi v Franciji v stalnem eksilu – pregnanstvu. Tu pa ne gre za čustveno, ampak za bolj duhovno pogojenost bivanja. V kolikor imajo Francozi pretirani ego – neke vrste super ego – kar mnogi priznajo, nam Slovencem manjka zavesti, ponosa, učinkovitega samopotrjevanja. Prevečkrat dovolimo, da drugi govore v našem imenu in se skoraj opravičujemo, da smo, kar smo. To je tisti strašen zgodovinski pogojeni občutek krivde, ki iz nas še vedno dela hlapce in podanike. O tem bi bilo res nujno razmisliti, ampak se tudi temu upreti z vzgojo in zavestnim proučevanjem te strašne dediščine suženjske preteklosti. Za razliko od Slovencev, ki smo bolj pogojeni s kolektivno zavestjo, so Francozi veliki individualisti. To ima svojo prednost, ko gre za obrambo privatnosti in intimnosti, lahko pa se spremeni v sistematsko brezbriznost do soseda tudi takrat, ko naj bi ga človek potreboval. Nujno bi bilo, da naučimo nove generacije Slovencev spoštovati našo zgodovino, tragedije preteklosti,

ki so oblikovale našo narodno identiteto. Znani Slovenci so že na začetku 20. stoletja poudarjali, da se precej zgledujemo po velikih narodih Evrope in premalo po malih, zlasti narodih severne Evrope, ki so bolj primerljivi za našo eksistenco. Francozi so zelo, včasih pretirano racionalni, oziroma formalni. Za njih je velikokrat pomembnejše, da izrazimo pismeno sožalje ob smrti nekoga, kot pa to, da smo resnično žalostni. Za francosko buržoazijo, to pravi v knjigi celo brat bivšega predsednika Mitterranda, ni dobro videno, če kažemo čustva. Sentimente je treba obvladovati in to naj bi dalo človeku dostojanstvo. Slovenci in sploh Slovani pa smo bolj lirični in smo velikokrat kar bolni od številnih, često kontradiktornih, čustev. A to je tudi naša moč, saj so čustva tisti energetik, ki pogojuje ustvarjalnost, ki pa seveda mora biti bolj nadzorovana. Od Francozov bi se lahko navzeli patriotizma, saj jim ni nič nerodno, če različne institucije proglasijo za francoske

»V kolikor imajo Francozi pretirani ego, nam Slovencem manjka zavesti, ponosa, učinkovitega samopotrjevanja.«

(francoski kulturni center, francoski inštitut); Slovenci, kot pravi tudi g. Boris Pahor, pa se tega pridevnika izogibamo. A kot že rečeno, postajati moramo to, kar smo, noben tuji model nas ne more odrešiti. Naša edinstvenost je v tem, da celo Bog, ko se spusti v psihoanalitski transfer z nesrečnim Slovencem, na križpotju cesarske ceste pristaja na enkratnost naše eksistence. Gre za enega najbolj zagonetnih odnosov s presežnim, kjer mora sam Kristus zajokati, da razume, da se poglubi v začasje Slovenca, v njegovo realno bit in s tem tudi potrdi svojo človeško eksistenco božjega sina, ki gre tokrat slovenskemu človeku naproti. Ne poznam primera, da bi drugi narodi poznali tako konkretnega, tako zgodovinskega boga, saj so sami vedno živeli v iluziji, da oni sami delajo zgodovino, Kristus pa naj ostaja omejen le na cerkev in molitev. Od tu tudi moralni imperativ vsem Slovencem, da potolažimo jokojočega Kristusa iz Cankarja, da v našem človeku prebudimo samozavest, zaupanje in vero vase,





»Fotografija je zame svojevrstna utopija, kraj, ki ga ni, kjer bi pa rad živel, ali pa se samo za trenutek vanj preselil.«

da ne bo več skrival svoje identitete z vsemogočimi izgovori, ki postajajo že neke vrste pogojni refleksi nekritičnega odnosa do naše zgodovine, do našega eksistenčnega izkustva. Zato menim, da je izkustvo dveh tako različnih domovin lahko zelo plodno in pomaga k večjemu razumevanju različnih kulturnih kontekstov čustvovanj in pogledov na svet.

■ In če se spet vrnemo k Vaši fotografiji. Aprila meseca ste razstavljali v sloviti dvorani Yehudi Menuhin v Evropskem parlamentu, število Vaših mednarodnih razstav pa sega na stotine. Vaše fotografije so zelo ekspresivne, mestoma celo močne,

vedno zelo povedne, a vseskozi izražajo tudi neko milino in nežnost. Bi temu pritrdili?

● Tu se morda skriva moja slovenska duša, česar pa ne skrivam. Vsak človek mora pristati na to, da tu pa tam postavi svoj žig, svoj podpis, ki pa seveda ni samo juridične narave. Tudi fotografija je neka oblika hrepenenja po nečem, česar ni ali pa česar še ni. Ko skušam fotografirati nekaj, kar še ni, odpiram svojo dejavnost oknu neskončnosti, ki mi vedno znova podarja navdihe in želje po svobodi, ki pa je, kot pravi Hegel, substanca duha. Ker pa je moja osebna svoboda tako krhka, tako vsestransko ogrožena, so morda moje fotografije še toliko večji in pomembnejši krik po svobodi, po življenju, ki bi lahko bilo drugačno, po ukradeni mladosti po lepoti, ki je onkraj našega tragičnega začasja. Ker pa je moje začasje v večji meri slovensko kot francosko, imajo morda moje fotografije neko milino, ki je bolj značilna za narod, ki je moral vedno biti aristokrat evropskega trpljenja, ne da bi mu zgodovina priznala to visoko obliko plemenitosti. Fotografija je zame svojevrstna utopija, kraj, ki ga ni, ali pa vsaj na videz ni, kjer bi pa rad živel, ali pa se samo za trenutek vanj preselil. Včasih je že odrešilna misel o možni priselitvi v obljubljeno deželo podobe, kamor pa seveda nikoli ne pridemo. Važno pa je, da se zato ne odpovemo možnemu potovanju, se pravi možnim sanjam, pa naj bo naša trenutna resničnost še tako kruta in brezizhodna. Morda je tudi v tem notranjem sporu in borbah vzrok za določeno ekspresivnost in milino, rekel bi, bolj krhkost mojih podob. Moje fotografije po mnenju nekaterih izražajo neke vrste liričnost.

■ Ste duhovni, pa tudi dejanski svetovljan, kljub temu pa ohranjate



neko navezanost na Trst. Spomnimo se Vaših dolgoletnih uspešnih prizadevanj za mednarodno prepoznavnost Pahorja, pa tudi Rebule (npr. Trouvez Trieste). Ima po Vašem slovenska tržaškost še svojo razpoznavno identiteto? In s čim lahko nagovarja danes evropskega intelektualca?

● Trst je bil zame že od otroštva naprej simbol neskončnega. Verjetno se je to zgodilo, ko sem gledal neko razglednico in so mi rekli, da je na drugi strani morja Amerika. Seveda Amerike nisem videl. Mama, ki je pred vojno delala kot guvernanta pri viceadmiralu avstrijske mornarice v pokoju, mi je veliko pripovedovala o Trstu in tudi kasneje, kar sem bral o tem mestu, je iz mene naredilo neke vrste dediča tržaške kozmopolitske kulture, ki pa ni omejena samo na en jezik, oziroma znanje samo enega jezika. Ko sem v letu 1986 soorganiziral »Trouvez Trieste« v Parizu, me je zelo

prizadel odnos takratne tržaške občine do slovenske kulturne realnosti. Takrat je tudi začel prihajati v Francijo Bartolov Alamut,

o katerem sem moral informirati nekatere ugledne novinarje. Na srečo mi je sestra posnela več Bartolovih knjig. Takrat sem tudi srečal Borisa Pahorja, ki pa je bil iz omenjene manifestacije izključen. V te detajle se ne bom spuščal, naj jih presoja zgodovina. Še bolj kot prej sem se takrat zavedal, da sem Slovenec in da je tržaška kultura tudi moja. Navdušila me je pokojna profesorica Bernard Antonija, ko je ugotovila, da gre pri Borisu Pahorju, Alojzu Rebuli, Miroslavu Košuti itd., za tržaško literarno šolo. Ni mi jasno, zakaj se nekateri tako otepajo te definicije, ki se mi zdi v vseh pogledih upravičena, v literarnem, zgodovinskem in v tem, kaj sporoča specifičnega današnjemu svetu. Že pri mladem Kosovelu je prisotna Evropa, njena tragedija. Pri Borisu Pahorju je izjemen pogled na človeško existenco 20. stoletja z vrha piramide časa in historičnega izkustva. Pri Alojzu Rebuli pa odkrijemo neskončni espace litteraire antike, oplemeniten z

»Prav bi bilo, če bi organizirali več srečanj na temo Trsta in njegovega novodobnega kozmopolitizma in posebne vrste evropskosti.«

ustvarjalnostjo njegove slovenske domišljije. Vsi ti avtorji kljub lokalni opredelitvi domovinskosti nosijo univerzalno sporočilo, pogled kozmopolitov, skratka besedo ljudi vesoljne kulture. Sedaj, ko Trst realno samo še sanja o svoji avstroogrski komercialni in kulturni veličini, so besede teh avtorjev tiste hiteče jadrnice, ki iz tržaškega pristana naznanjajo svetu enkratnost tega kulturnega fenomena. Zame je Trst še vedno slovensko mesto, pljuča Slovenije kot kulturnega specifikuma v Srednji Evropi. Prav bi bilo, če bi organizirali več srečanj na temo Trsta in njegovega novodobnega kozmopolitizma in posebne vrste evropskosti. Vedno bom obžaloval, da mi usoda ni naklonila privilegija, da bi vsaj kak mesec živel v Trstu, kjer sem vsega skupaj preživel le nekaj večerov in eno samo noč na Opčinah. Zato je tudi to mesto postalo predmet mojega aktivnega hrepenenja.

■ Mene je misel o hrepenenju Evrope zelo prevzela. Smem vprašati, po čem najbolj hrepeni Evgen Bavčar?

● Zelo nerad govorim o svojem trenutnem

hrepenenju, ker se morda komu zazdi banalno in preveč materialno. A trenutno si želim, da bi imel na razpolago kakšnega prostovoljca, ki bi me hotel popeljati v Devin, ali pa Trst, ali pa v Čedad. Druga možnost sodelovanja bi bila, da bi mi kdo prišel ali prišla prostovoljno pomagat urejati arhiv. To je zelo konkretno hrepenenje, želja po svobodi gibanja. Kajpak bi prostovoljki ali prostovoljcu plačal bencin, ta pa bi se naučil drugačnih pogledov na stvari in drugačnega odnosa do sveta. Druga velika želja je, da bi moja prva domovina Slovenija pozabila svoj provincializem in odšla na široko odprto cesto v svet in mu sporočala svojo enkratnost v lepoti in v načinu zgodovinskega preživetja. Vedno se moramo vračati tja, kjer smo, vmes pa je čas, izkustvo poti in lepota novih odkritij. ■



# Cankar med nami (drugi del)

## Razmišljanja ob nastajanju dveh filmov

Marjan Frankovič



### Cankar za lahkomiseln

Iz Cankarjevih pisem Schwentnerju in redkih ohranjenih Schwentnerjevih pa je mogoče razbrati, da je ta založnik ob nekaterih Cankarjevih delih vendarle imel precejšnje pomisleke, čeprav jih je navsezadnje le izdal. Visoko je cenil njegov pisateljski dar, ni pa mogel zmeraj mižé in molčé mimo pomislekov številnih dobronamer-nih Cankarjevih bralcev ali kritikov. Vprašanje, ki se poraja že dalj časa in zadeva po eni strani sodobno založništvo, ki se le redkokdaj spomni Cankarja in še tedaj gre večinoma le za donosne visokotiražne izdaje obveznega šolskega čtiva, po drugi pa seveda Cankarjeve poznavalce in bralce, načjenja prav to bralsko zadre-go z njim, ki je bila poznana že Schwentnerju. Kot rečeno, ta ni mogel prezreti pripomb in zamer tistih dobronamernih Cankarjevih kritikov, ki so po-leg spoštljivega občudovanja in hvale izražali tudi kakšen pomislek, če že ne kar zaznaven odpor do njegove literature. Tedanjo zadre-go s Cankarjem, ki bi jo lahko podprli z množico navedkov, tudi iz prijateljskih krogov (Govekar, Župančič itd.), si poznejši rodovi razlagamo pač v smislu uvodoma navedenih Cankarjevih brid-kih obsodb nenačelnosti in dvoličnosti. Danes je Cankar seveda kanoniziran pisec, priznana korifeja slovenstva, socialne kritičnosti in kritične neizpro-nosti. Od kod zadrege današnjega bralstva?

Toda pred tem se je treba za hip pomuditi v dolgem, predolgem vmesnem obdobju, ko je v svetu slovenske literature in kulture vedril in oblačil Josip Vidmar. Vidmarjevo predvojno razumevanje Cankarja kulminira v njegovem dvodelnem kri-tiškem eseju o Cankarju (prvi: »Začetki«, l. 1929/31; drugi »Nazor« iz l. 1932); izhajal je ob prvi izdaji

Cankarjevih zbranih del, ki jo je uredniško oskrbel Izidor Cankar, in je hkrati njegov kritični odziv na urednikovo razumevanje pisca. Če gremo torej od Cankarjevih in Schwentnerjevih bolj ali manj pomembnih in vplivnih sodobnikov ter sopot-nikov, ki Cankarja niso povsem marali (Govekar, Župančič, V. Levstik idr.), k nekoliko mlajšemu Vidmarju, vidimo, da je ta podobno kot pisateljevi sodobniki, ki so kljub odporu do njegove mračnos-ti' izražali svoje občudovanje do slogovne izbruše-nosti Cankarjevega pisanja ter bogastva njegovih podob, občutil po eni strani strahospoštovanje pred pisateljsko močjo in veličino, po drugi pa

nedvoumen, čeprav na do-volj sofisticiran način podan odpor do Cankarja. Seveda je za razliko od Izidorja Cankarja, ki je v svojem uvodu v 13. zvezek zbranih del poudarjal Cankarjev

»Vidmar nikoli ni mogel povsem prikriti svojega odpora do Cankarja.«

vnovični obrat k veri in Cerkvi, ta naj bi se zgodil med njegovim bivanjem pri bratu Karlu v Sarajevu jeseni 1909, poskrbel za malce drugačno, vsekakor ,pravšnjo' nazorsko pot in sliko pisca. Razglasil ga je za socialnega revolucionarja v političnem smislu, svetovnonazorsko pa za svobodomisleca v najzlahotnejšem pomenu, za takega je tedaj želel veljati tudi sam. Pisateljevo občasno religioznost je razumel kot literarno navdahnjeni misticizem, kakršen da je nasploh značilen za umetnike. Vidmar pa, kot rečeno, kljub temu nikoli ni mogel povsem prikriti svojega odpora do Cankarja, zato je zanj še v poznih letih iskal dodatnih utemeljitev ter upravičila. Našel ga je kje drugje kot pri Goetheju: v njegovi znani delitvi ustvarjalnih posamezni-kov po osi *Sehnsucht-Strebung*. Pri tem se je sam kakor Goethe opredelil za *Strebung* (stremljenje k jasnim ciljem) in ne za *Sehnsucht* (hrepenenje po



presežnem - Lepoti, Idealu, Resnici ...), kar naj bi bilo značilno za Cankarja...

V medvojnem in povojnem obdobju je Cankarjevo socialnokritično ostrino instrumentaliziral oefarski agitprop, zatem pa v izdatni meri tudi vsa povojna socialistična pedagogika ter politika nasploh, to je bilo zlasti očitno ob praznovanjih stoletnice Cankarjevega rojstva leta 1976, ko se je, po pričevanju Franceta Bernika, celo akademjski starosta Josip Vidmar moral upreti preveč enostranski obravnavi tega pisca, saj je menda ironično pripomnil: Če je bistvo Cankarjevega opusa njegov socialno revolucionarni program, potem ga pravzaprav niti ne rabimo več, kajti ta program smo že v celoti realizirali. Bistvo Cankarja bi po njegovem mnenju morali iskati v Cankarjevih osebnoizpovednih in na biografska doživetja oprtih proznih delih. Tudi Cankarjevo dramatiko si je v tem obdobju prisvajala in jo tolmačila predvsem politika. Tako Vidmar, kajti Lepa Vida po njegovih kriterijih sploh ni bila dramska igra, temveč hrepenenjska impresija, če že ne kar blodnja, o poeziji pa enako ni imel visokega mnenja.

Bralsko nelagodje s Cankarjem je morda prav zaradi pretiranega ideološkega prilaščanja njegovega dela in imena, ki ga je uprizarjala politika, perpetuiralo tudi v povojnem obdobju. Mogoče se je celo stopnjevalo. Na trenutke se zdi, da je odločilno zaznamovalo večino tedanje mlajše akademske, literarne in intelektualne elite, čeprav je bila v prenekaterem pogledu njena splošna drža v izraziti opoziciji do Vidmarja. Na tem mestu je treba navesti



Cankar v znanih karikaturah Hinka Smrekarja



*»Maram ga pa ne: jetniški je, siv, dolgočasen, prežalosten, prepijan, prenesrečen in preveč srednjeevropski.«*

Dušana Pirjevca. Ta pravi na str. 453-454 svoje obsežne študije (*Ivan Cankar in evropska literatura*, 1964): „Vendar pa se zdi, da njegovo /Cankarjevo/ delo kot literatura, kot umetnost za nas ni več zares in v celoti živo. To na svoj način razodevajo tudi naslednje izpovedi: „Prvič v življenju sem zelo očitno spoznal, da ne maram Cankarja, a da se tega doslej nikomur nisem drznil zaupati ... prvič, ko sem v življenju začutil, kaj je to glavobol, je bilo ob branju Cankarjevih povesti ... Jaz se ga bojim in ga v strahu spoštujem. Maram ga pa ne: jetniški je, siv, dolgočasen, prežalosten,

prepijan, prenesrečen in preveč srednjeevropski. Poleg tega so mi vsi fetiši zoprni, še čisto posebej pa mračni.“ / Jože Javoršek, *Temperaturni listi*, str. 16, 17.“ Vemo, da je Javoršek v času te „izpovedi“ živel v zavetju Josipa

Vidmarja in okrilju njegovih mnenj, zato je tedaj tem lažje premagal svoj strah, da bi javno in brez zadržkov priznal svoj strah in hkratni odpor do Cankarja. To in še marsikaj drugega je bil pripravljen postoriti za Vidmarja. Vendar je treba že takoj pripomniti, da Cankarjev vpliv in odpor do njega še zdaleč nista bila tako



enostranska in niti najmanj ne tako samoumevna, da bi pretendirala na občost občutja pri večini tedanjega bralstva, da bi bila že kar sad in znamenje *duha časa*, kakor bi morda lahko sklepali po občutkih, ki so prevevali pisca *Obrazov* ali *Nevarnih razmerij* in *Črne krizanteme*. Tako je Dušan Pirjevec, tudi v mislih na *tovarišijo*, kateri je nekoč pripadal skupaj z Javorškom in Vidmarjem, že v naslednji svoji cankarjanski študiji (*Heroji, hlapci, ljudje*) nadaljeval z razčiščevanjem svojega odnosa do Cankarja. Zanimala ga je predvsem Cankarjeva razpetost med družbeno angažiranim, kakor pravi, revoluciji zavezanim delovanjem in pisanjem in pa tistim drugim – hrepenenjskim, liričnim, k transcendenci in sublimni umetniškosti naravnanim literarnim delom. Zanimal ga je pravzaprav prehod od enega k drugemu: proces, ki mu je zmeraj bolj eksplicite sledil tudi v svojem lastnem duhovnem razvoju – od revolucijskega *zelotizma* (Savla) do spoznanja in *spreobrnjenja* (Pavla). Med današnjimi slovenskimi pisci, ki so pogosto tudi sami založniki in so v preteklosti prenekateri od njih bili deležni te Pirjevčeve pedagogike, bi morali izvesti krajšo anketo, ki bi znova aktualizirala nekatere poglavitne razloge, s katerimi upravičujejo odsotnost Cankarja, saj je njegova založniška bera v zadnjih desetletjih dokaj skromna: komaj kakšen ponatis, predvsem pa, kot rečeno, subvencionirane visokotiražne izdaje *ad usum delphini* in pa digitalizirano zbrano delo.

Takoj je treba tudi opozoriti na splošno značilnost Cankarjeve proze, da je stilno estetsko v pretežni meri zasidrana v času moderne, se pravi dekadence in simbolizma, in že zato današnjemu

bralcu nemara ni več blizu, morda mu je jezikov-nopoetsko in emocionalno oddaljena ali povsem tuja, kar je, kot radi rečemo, davek dobi, v kateri je nastala. Toda ali je res predvsem, davek svoji dobi? Bolj kot ta, davek nas zanima (in zmeraj znova preseneča) njegov anticipirajoči vložek v literaturo in kulturo prihajajočih generacij, najbrž tudi naše. Če pa hočemo poudariti ta vidik njegovega dela in nato z njegovo pomočjo znova osvetliti celoto, potem je treba opozoriti na tisti manj znani, vsekakor pa manj poudarjeni, morda za večino celo ekscesni del njegove literarne dediščine, ki preseneča

»V Cankarjevih zgodnejših in nekaterih bolj znanih poznejših delih takšno odsotnost Boga pod krinko osrečevanja ljudi izkoristi božji antipod – hudič.«

s sarkastično satiričnim načinom dobesednega ‚uprizarjanja‘ podob, z *ad absurdum* razvito metaforiko, z grotesknim oživiljanjem simbolov in prispodob, s samorazobličanjem in samokritiko, uprizarjano z namenom, da ob tem še tem bolj razgali in razobličijo splošne razmere in tendence v tedanji družbi.

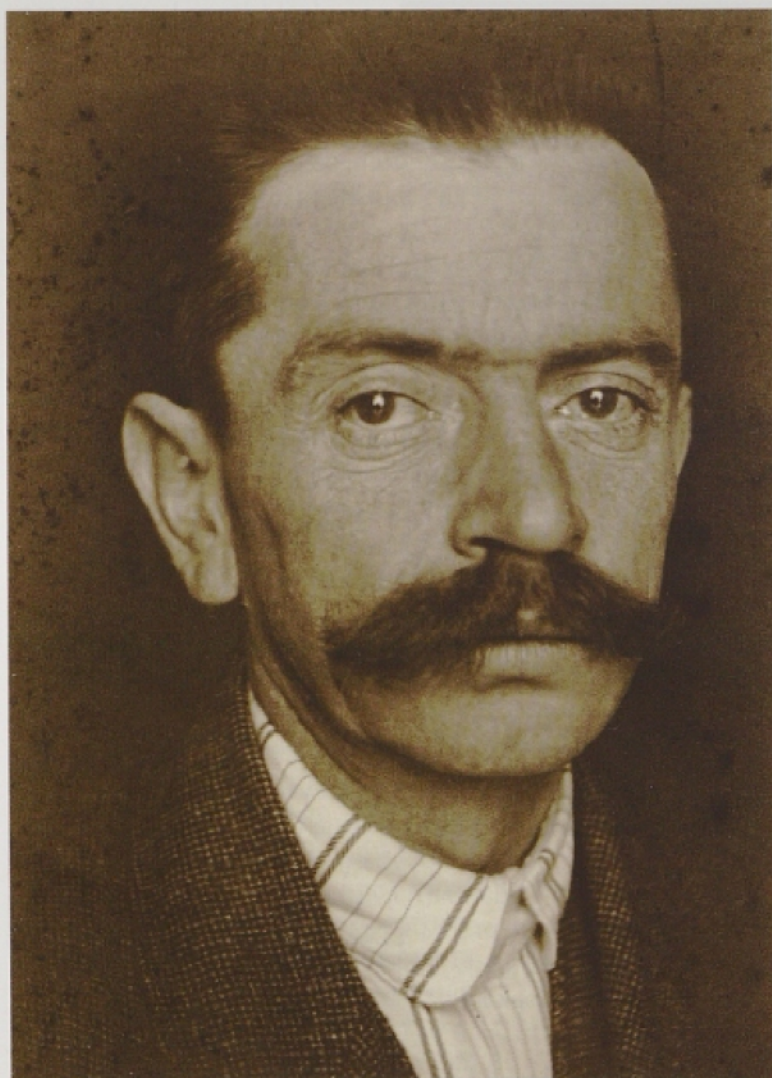
Zgodba o Šimnu Sirotniku je parabola o zlaganosti nekaterih temeljnih vrednot tedanje družbe, simbolnih temeljev državnega ustroja: družbene pravičnosti, ljubezni do bližnjega in krščanskega usmiljenja ter slednjič vsakogaršnje pravice do groba; vsaka od njih se dosledno in *ad absurdum* sprevača v svoje nasprotje.

V tretji noči povesti *Nina*, sredi fantazmagoričnih sprehodov po labirintih velemestne revščine in vsakršne človeške bede se prvoosebne pripovedovalcu nenadoma utrne sarkastična odrešilna misel za vse sedanje in bodoče socialne tegobe in trenja, kaj misel, cel projekt! Gre za v podrobnosti izpeljano negativno utopijo: sprotni presežek proletarskih otrok, ki s svojo številčnostjo povzročajo bedo v razredu delojemalcev, naj bi njihovi roditelji prostovoljno odprodajali za sodobno farmsko vzrejo mladega človeškega mesa; to slastno mlado meso bi v skladu z najvišjimi standardi zdrave prireje in kulture prehranjevanja kot delikatesno obogatitev siceršnjega jedilnika kanibalsko uporabljali višji sloji; za enako plačilo bi odtlej vsi živeli bolje ...

Absurdizem in občutje absurda je treba torej vezati na nenehna (po)doživljanja krivic in bede. Kod hodi stvarnik vsega – v pričo neznanosti trpljenja in krivic, ki pestijo posameznika, člo-

veštvo? Že v eni zgodnjih črtic *Križev pot* (*Knjiga za lahkomišelne ljudi*, 1901) se desetletni junak Marko sooči z nesmisлом molitev in procesij, ki siromaku ne prinašajo nikakršne utehe in ne izhoda. Marko zasovraži Boga, saj je gluha za njegove priprošnje in slep za njegovo osebno stisko. Nič ne preseneča, da že v Cankarjevih zgodnejših (*Hudodelec, Nezadovoljnost*, 1901) pa tudi v nekaterih bolj znanih poznejših delih (*Pohujšanje v dolini šentflorjanski*, 1907; *Zgodbe iz doline šentflorjanske: Potepuh Peter, V mesečini*, 1908) takšno odsotnost Boga pod krinko osrečevanja ljudi izkoristi princ zla, božji antipod –





hudič (gl. *Zgodbe iz doline šentflorjanske: V mesečini*, 1908; *Nezadovoljnost*). Hudič se prav s svojo dobesedno pojavnostjo izkazuje kot božje nasprotje: rad se odzove in pride vselej, ko je potreben. Deklarira se za prinašalca dobrega, utirjevalca resnice, zaščitnika umetnosti, blagostanja, sreče in pameti...

S svojo dosledno literarno izpeljavo nudijo takšna mesta pri Cankarju vsakršne, tudi od sočasne srednjeevropske *moderne* in pa zgodnjega *ekspresionizma*, ki so ga v Cankarjevem delu zaznali že mnogi, povsem ločene nastavke za razumevanje; prenekateri od njih nas bolj kot v literarnoumetniško preteklost ali sočasnost popelje v literarno prihodnost 20. stoletja – k nadrealizmu kot poetiki nezavednega in sanj in nemara

celo v poetiko absurda, ki jo udejanja absurdizem Vvedenskega, Harmsa, Ionesca ali Becketta; gre za nekakšen samoprehitevajoci se modernizem, za Cankarja – predhodnika modernizmov dvajsetih let in sredine preteklega stoletja.

Cankar je s svojo prodorno socialnokritično mislijo, dejavnostjo in literaturo nedvomno odločilno zaznamoval vsa poznejša obdobja slovenstva do danes. Vendar: bolj ko se od nas odmika njegov čas, manj neposredne preslikave v sedanost si lahko privoščimo; neposredni opisi ljudi in razmer, ko so se v tej literaturi še prepoznavali živi ljudje ali vsaj mislili, da gre zanje (Cankar se je nemalokrat otepal obtožb, da je s tem ali onim likom meril prav na konkretno osebnost) danes ne delujejo na enak način, pač pa vse bolj na občji, alegorični in metaforični ravni. Živ in prizadet opis tedanje krute stvarnosti, krivic in bede deluje današnjim bralcem kot žalostna in mučna fantazmagorija, v svoji satirični inačici pa kot bolj ali manj posrečena alegorija. Vidmarju je bil prav ta alegorični, enako kot nazorsko tendenciozni vidik Cankarjeve in vsakršne druge literature posebej mrzek, čeprav ni nasprotoval njeni koristni izrabi, za našo stvar', saj so prav ti alegorični in socialnokritični teksti pogost in hvaležen vir navdiha in parol, kot so: *'Narod si bo pisal sodbo sam, ne frak mu je ne bo in ne talar!'*, *'Ta roka bo kovala svet!'*, *'Hlapci, za hlapce rojeni ...'* idr.). Cankarjeva, *'mračna'* skrb za človeka, za njegov generični obstanek, govori o stvareh, ki zadevajo skupnost, idejno zasnovo pravične družbe, in torej sodi v repertoar klasičnega socialnega humanizma. V alegoričnem in fantazmagoričnem pisanju tega pisca pa je težko prezreti njegov specifični, *'eksistencializem'*, ki poleg objektivacije splošnega udejanja tudi posebno, individualno, izpovedno, enkratno; znova in znova izraža osuplost vpričo posameznikove, vrženosti v svet', kot bi temu rekli pozneje, njegove posebne in posamične usode, ki si je ni



sam izbral, osebnega hrepenenja in trpljenja - in pa vsakokrat drugačne, čeprav v splošnem neizogibne smrti. Sla in hrepenenje po življenju, lepoti, resnici in ustvarjanju je le hlastanje za nedosežnim; to slo je mogoče razumeti tudi kot krik po transcendenci, spominjajoč na Kierkegaarda, nemara pa predvsem na Dostojevskega; o tem najbolje priča človekov predsmrtni pogled, kakor njegov opis v črtici *Edina beseda iz Podob iz sanj* navaja J. Vidmar: „*ko mu slepo strme v strop osteklenele oči; tedaj se sunkoma razmakne silni zastor, bliskoma plane luč iz višin ... in vse je jasno; ustnice se odpro, da bi naglas povedale vsem živim ljudem, kar edino je vredno in potrebno povedati; odpro se in utihnejo ... Le nebesa so slišala njih edino, strašno besedo, človek, ki bi jo slišal, bi ne slišal nikoli nobene več...*“ Človekov predsmrtni pogled je zazrt v skrivnost, ki je onstran, in je, kot nas prepričuje knjižica *Mrtvaški ples*, s svojim ‚svetništvom‘ in pristno religiozno mistiko prepričal ter s strahospoštovanjem navdal Josipa Vidmarja: „*Ne morem se ubraniti vtisa, da so te blodnje in sanje in kljub marsičemu nelogičnemu v njih globoka razmišljanja enkratne človeške duše, ki je v svojih globinah svetniška, čeprav je ta človek tlikokrat pljuval na svojo podobo v zrcalu, in to verjetno po našem bednem moralnem kodeksu upravičeno, če more ta kodeks obveljati pred temi skrajnimi vpogledi v človeško notranjost. Do teh globin je prodril samo ta sveti človek...*“

Na Kierkegaarda nas spomni tudi Cankarjeva črtica *Na otoku* (1905). V njej nastopa *skrb*, ki dobiva groteskno

čutnonazorno podobo, saj v takšni podobi zaživi in v posebnih okoliščinah preganja pripovedovalca, ki je z okvirno zgodbo resda ločen od avtorja, vendar se pisec z njim docela poistoveti prav skozi konstatacijo lastne - kot pravi - *grenke skrbi*, za katero misli, „*da se ji ne izvije/m/ nikoli več*“ - in s tem svoji veliki žalosti - „*Zakaj hudo je pogledati v oči poslednji uri*.“ Tolažba, ki jo obeta prijatelju psihiater I. Robida, je jalova, saj ne gre za običajno psihično obolenje in njegove simptome, pač pa za simptome posebnih stanj duha in duše, ki jih Kierkegaard poimenuje *tesnoba* in *bolezen na smrt* (S. Kierkegaard: *Krankheit zum Tode*). Pošast, ki ga vztrajno zasleduje, ni nikakršna plehka prisposoba nadležnih in zlonamernih kritikov, vsekakor tudi

»Vladimir Levstik ga je v nekem obdobju, tudi zato, ker sta bila s Cankarjem hudo sprta, razglašal za paranoidnega megalomana.«

ne najnadležnejšega med njimi Frana Kobala, ki bi se poganjala in kotalila po razdrapanem in pustem otoku za fiktivnim pripovedovalcem alias Cankarjem, kot nas (sklicujoč se pri tem celo na Cankarju podtaknjeno besedo „*kobali!*“) prepričuje literarni zgodovinar France Zadavec (gl. spremno študijo k njegovemu izboru satiričnih spisov I. Cankarja *Agonija veljakov, Mb, 1976*). Tudi ne gre za vzporednico ali celo za direktni vpliv Maupassantove „*Le Horla*“, črtice o prividih blazneža, za hipotezo, o katere verjetnosti v *Obdobjih 23* rezonira komparativist Tone Smolej (*Le horla Guyja de Maupassanta in Na otoku Ivana Cankarja*). Pač pa gre za značilno Kierkegaardove duhovnozgodovinske in hkrati eksistencialne kategorije *skrbi, tesnobe, strahu (Angst), bolezn na smrt*, ki jih je še pred Kafka kot čutno nazorne, od zavesti odtujene in osamosvojene preganjalce individuumu zoperstavil naš pisec. Precej avtorjev (gl. T. Smolej, op. cit.!) se je trudilo raziskovati podobnosti med Cankarjevim in Maupassantovim delom in dokazovati neposredni Maupassantov vpliv na Cankarja. Drugim se je zdelo enako smiselno še naprej raziskovati poti in obseg vpliva Kierkegaardove misli. Nekaj avtorjev je o tem že spregovorilo, vendar so dognanja polovična in zaključki nedosledni, bolj ko ne na nivoju komparacij, morda ponekod neutemeljenih ali sploh pretiranih. V mislih imam tisto ‚mračno‘ stran njegove proze, ki

so jo kritiki in po njihovem prepričanju ljudje nasploh najtežje sprejemali (citirali smo Javorškal!) in so jo pripisovali zdaj temu zdaj drugemu vzroku. Da je bilo poleg veljavnih razlogov, s katerimi se je pisatelj

branil pred kritiki (glej *Belo krizantemo!*) - kako naj bi (bralčevo) oko prav zaradi teh mračnih podob še tem bolj zahrepenelo po luči - tudi še kak drug, individualno psihološki razlog za takšno ‚mračnost‘, je verjetno, toda o tem težko verjamemo katerikoli stroki, še najmanj zgodovinarju ali kritiku, ki je prehitro pripravljen povzemati domneve in zaključke drugih. Vladimir Levstik ga je v nekem obdobju, tudi zato, ker sta bila s Cankarjem hudo sprta, razglašal za paranoidnega megalomana; paranoidno megalomanijo je izvajal iz (cerebralne) ‚paralize‘, sklicujoč se pri tem na dr. Ivana Robida, psihiatra in pisca (gl. *ZDIC, Pisma II!*); ‚cerebralna paraliza‘ pa je tedaj že veljala za najpogostejšo spremljevalko zadnjega stadija sifilisa; nemara zato je Cankar



kot prvoosebni pripovedovalec v okvirni zgodbi črtice *Na otoku doktorja Robido* ironično ošvrknil kot *prijatelja, ki mi dobro hoče...* Sodobna literarna zgodovinarica ga enako kot v njegovi psihofizični pogojenosti tudi simptomatsko izenači s Kierkegaardom. Oba da sta bili fizični, 'pokveki'; slednji povsem nenavadnega videza, nezdrave barve in povrhu še grbast, naš pisec pa naj bi enako hudo trpel zaradi svoje zunanosti, telesne majhnosti in nekaterih hudih zdravstvenih nevšečnosti. Zato je tem lažje konstatirala tudi precejšnjo duhovno sorodnost med njima. Oba sta prav zaradi navedenih psihofizičnih podobnosti podobno čustvovala in razmišljala, preveal ju je enak tesnobni pesimizem in obup. Prej ko ne sta tudi v svojih delih opisovala predvsem lastna tesnobna občutja, trpljenje, obup in strah. Kakorkoli: tu se je treba na vrat na nos upreti skušnjavi nadaljnega redukcionizma. Cankar je bil vendarle kot vsak pravi umetnik - tu se smemo pridružiti prepričanju pri nas popularnega Deleuza - zdravnik družbe, ne pa njen bolnik...

Cankarjeva misel o smrti nikakor ni enolična. Nekoliko presenetljivo, če že ne povsem drugače kot prvoosebni pripovedovalec iz *Podob iz sanj* razmišlja o življenju in smrti prvoosebna pripovedovalka gospa Judit iz romana *Gospa Judit*. Za gospo Judit sicer pravi kritik (Božidar Borko v sprem. besedi k romanu *Gospa Judit*, MK, 1966), da bi ob njej Cankar še tem lažje vzkliknil, kot je nekoč Flaubert ob svoji *Gospo Bovary: Gospa Judit, to sem jaz!* Toda ali je to, kar pravi gospa Judit o človeku spričo njegovi smrti in smrtnosti res osebno stališče in misel Ivana Cankarja ali le glas v polifoniji misli in občutij, ki je tudi sicer značilna za njegov literarni univerzum? Gospa Judit namreč ugotavlja, da je vse, kar v življenju načrtujemo, delamo ali si domišljamo, da za tisto živimo, vse, o čemer sanjamo, k čemur hrepenimo ali stremimo, samo izgovor, ki prikriva našo smrtnost in Smrt ter s tem Nič, ki zeva izza nje; vse je le bolj ali manj veličastna alegorija za naš strah pred smrtjo, je le izgovor in prelaganje soočenja s končnim nesmisлом; ta izgovor pa iz dneva v dan kopni - kakor se bliža naš neizogibni konec - saj se sproti razkrajja vpričo zmeraj močnejše slutnje neizogibnega in dokončnega: soočenja s Smrtjo ter s praznino, ki zeva izza nje. Takšna misel pa je

»Teško bi našteli vsa tista dela in mesta, kjer se naš pisatelj eksplicite in reflektivno poglobljeno sooča s smrtjo.«

docela nereligiozna, če že ne povsem nihilistična, saj je v njeni luči življenje v resnici enako kot smrt - prazno in nesmiselno.

Teško bi našteli vsa tista dela in mesta - od *Vinjet* in *Erotike* pa do *Podob iz sanj* - kjer se naš pisatelj eksplicite in reflektivno poglobljeno sooča s smrtjo: zdaj s svojo, svojih bližnjih in v povezavi z usodo svojega naroda, drugje na splošnejši, pa vendar nič manj pretresljivi ravni: s stališča človekove usode, njegovega angažmaja in poslanstva spričo Boga in/ali svetovnega reda; v luči v nebo vpijočih socialnih krivic, človeške zaslepljenosti, grešne grabežljivosti, svetohlinske dvoičnosti in siceršnje bede ...

Zadnja desetletja potrjujejo da je ostrina Cankarjevega družbenokritičnega dela vsekakor dovolj povedna tudi danes, vsekakor pa ne dovolj zaznavna.

Prizadela in izvotlila jo je prav donedavna pretirana in enostranska instrumentalizacija za dnevno politično rabo in parolarsko ideološko propagando proslulega minulega režima. Nekoč nevarna socialno revolucionarna ost Cankarjevih spisov, ki ni prizanašala nobeni strani, tudi ne Schwentnerju, ki je bil liberalec in narodnjak, posredno in neposredno torej najpogostejša tarča piščeve brezobzirne kritike. Pa vendar je skoraj brez zadržkov publiciral njegova dela. V naši sodobni družbi je ta visoki etos založnika-urednika atrofiral, podobno kot pri mlajših sodobnih piscih za Cankarja tako značilna in pristna skrb za narod, jezik, slovenstvo, domovino. Atrofiji pa je podlegel tudi visoki standard uredniško-založniškega odnosa do avtorja in avtorstva, svobode misli in pisanja, ki se je vzpostavil med Schwentnerjem in Cankarjem; ohranila in potencirala pa se je nekdanja medsebojna toleranca v posamičnih literarno kulturniških, 'kartelih'. Enega takšnih, *literarnih kartelov* - literarnoestetsko, politično in poslovno-uredniško interesno navezo Engelberta Gangla, Antona Aškercera in Frana Govekarja - pa je imel v mislih že Ivan Cankar, ko je dne 3. 4. 1900 pisal bratu Karlu (*Pisma I ZDIC*) in ga spraševal, kdo bi utegnil biti avtor njemu očitno naklonjenega in tudi vsečnega napada na, filistrsko' kvaziliberalno literarno navezo, 'naprednjakov' okoli *Slovenskega naroda*. Šlo je za članek, objavljen 3. 3. 1900 v *Slovenskem listu*, ki je očitno nastal v sumljivi bližini trojice sodelavcev tega lista: Ivana



Štefeta, Josipa Mazija in Karla Cankarja. Cankarju seveda ni bilo do odkrite fronte z literarnimi in politično-nazorskimi nasprotniki, dokler, kot je zapal bratu Karlu, ne bo imel svojega avtonomnega časopisa. Katoliške zagovornike je jemal z ambivalenco, saj mu samoljubje ni zameglilo možnosti, da pade v popolno nemilost pri liberalnem taboru, celo pri Schwentnerju, kakor hitro bi se odkrito povezal z njimi. Zato je bil v tisti dobi tudi cerkvi in veri včasih precej gorak. Bratu Karlu, semeniščniku, poznejšemu duhovniku piše v pismu iz 26. 2.

1900 (Pisma I, ZDIC): „Tu Ti ne bom razlagal svojih nazorov in kako sem prišel do njih, a rečem Ti, da so trdni in da smatram vero in katoliško hierarhijo za največjo sovražnico človeštva in vsakega posameznika.“

Vendar mu že čez slab mesec dni, 20. marca, piše tudi naslednje vrstice: „Da, vidiš: boj s klerikalizmom je lahak, jednostaven in zanj ni potrebno posebnih talentov, ne posebnega poguma; vsak paglavca je lahko liberalen veljak, občinski svetnik in nositelj svobodne misli; tudi analfabetu je na razpolago gnojnice dovolj, da jo razlije nad najbližjim kaplanom. Ali neizprosen in težak bo boj s tem zlaganim, nazadnjaškim,

»Tudi analfabetu je na razpolago gnojnice dovolj, da jo razlije nad najbližjim kaplanom.«

hinauskim liberalizmom, ki nima niti toliko iskrenosti, da bi nastopil za svoje ideje – kolikor jih ima –, temveč laže svojim nasprotnikom, laže svojim pristašem, laže sam sebi v svoj lastni nos, laže na desno in levo... Svobodomiselne stranke ... na Slovenskem ni ... Zato je danes zastoj ves boj s klerikalizmom; liberalna stranka je sojena in obsojena ... Nevarna je pravi svobodi bolj kot armada kaplanov-agitatorjev. Meni se gabi vselej, kadar govori „Narod“ o svobodi. V tej stranki, katere jedini program obstoji v razkrinkavanju farovških kuharic, je izključena vsa svoboda,


individualnost, pač pa grasira v nji surova nevednost po prosti volji. Ta stranka je zapravila polovico narodovega duševnega kapitala; ona je potisnila duševni nivo naše inteligence

pod ničlo; živi od zlaganih fraz in podlih dejanj ...“ Bralcu teh vrstic je na voljo, kateri od obstoječih slovenskih političnih in nazorskih opcij gre pripisati večje zasluge za zlorabo visoko zveneče pesmi o svobodi, enakosti in strpnosti, ter poglobitve zasluge za to, da smo, kolikor smo, ob polovico narodovega duševnega kapitala ...

## POST SCRIPTUM

Taka in podobna razmišljanja so spremljala moje priprave na film o Cankarju. Sprva smo načrtovali in pripravljali predvsem dokumentarni film o Schwentnerju, ta je z mojim odhodom s televizije padel v vodo, nato sem bil povabljen znova, vendar sem se ogrel predvsem za film o Cankarju. Napisal sem scenarij za igrani film z naslovom »Cankar za lahkomiselnega«. Sprejet je bil, vendar je njegova realizacija za zdaj v zraku ...

V načrtovanem filmu o Cankarju bi se osredotočali na ‚preverjanje‘ današnje stopnje aktualnosti njegove estetske in družbenokritične misli; njegovega pomena in prispevka k aktualnemu, razrednemu in kulturnemu boju; njegovih stališč o kulturi in umetnosti kot taki, svobodi, slovenstvu. Aktualno korespondenco s tekočim dogajanjem v naši družbi bi vzpostavili prek izbora iz njegovih bolj ali manj znanih literarnih, pisemskih in publicističnih

besedil. Izbor teh fragmentov bi bil subjektiven, v mnogočem pogojen s scenaristovim osebnim podoživljanjem današnje in polpretekle zagatne atmosfere, kljub vsemu pa se ne bi smel izogniti temu, da bi s celoto izbranega, dokumentov, lokacij in dogajanja zadostil osnovnim pričakovanjem in pravici gledalstva po izpostavitvi Cankarja v nekaterih njegovih najbolj bistvenih ozirih: njegovega ‚proletarskega‘ statusa pisca, njegovih idejno stilnih posebnosti in pa nasprotovanj, ki jih je bil tedaj in jih je deležen še danes; njegovega pogosto spregledanega drastičnega smisla za humor, ki je zlasti v satiri grajen in pogojen z hipertrofiranim razvitjem metafor, simbolov in prisposodob. Ob tem se zdi bistveno, da poudarimo tudi vlogo njegovega založnika Schwentnerja, ki je postal in obveljal za sine qua non vseh potencialnih cankarjev. Res, da teh kar ni in ni, res pa je tudi, da med današnjimi založniki-uredniki težko zasledimo schwentnerje... 



# Ficus carica

Bruna Marija Pertot

Ko so se vrata rajskega vrta tiho, a nepreklicno zaprla za njima, sta za trenutek postala, ne da bi se pogledala, ne da bi si kaj rekla. Saj ni bilo kaj. Obema je bilo jasno, da sta ob vse, brez vsega. Še več: v trenutku sta se v zadregi pričela zavedati, da bi nujno potrebovala nekaj, česar nista bila vajena, nekaj, nekaj, kar bi vsaj za silo pokrilo njuno goloto. Kaj takega pa še ne. Še včeraj nista vedela, kaj obleka sploh je in vse je bilo lepo in prav, božansko. Zdaj pa tudi to!

»Glej, figa!« je tedaj ona prekinila molk in pokazala z brado na košato drevo v bližini.

»Aha, saj res,« je vzdihnil on. »Figa!« Po tem, kar se je zgodilo, ni zmogel nobenega zloga več, nobenega navdušenja nad ženinim odkritjem. Kaj, če se tudi v tem skriva kaj pošastnega?

Nekaj korakov stran se je košatil figovec. S sivo čokato postavo in vablivo, svetlo zeleno krošnjo. Nudil je senco, hrano in morda še kaj. Šla sta torej, se ustvila ob njem, se ulegla na široko vejo in »si sešila obleko iz smokvinih listov.« Tako Sveto pismo Stare zaveze, v Prvi Mojzesovi Knjigi, v Genezi, kjer je govor o stvarjenju sveta. To pomeni, da je bila figa za časa naših prvih staršev že prisotna tam, v tistem blagoslovljenem, plodnem polmeseču, nekje v srcu Sredozemlja, povsod tam, kjer je podnebje milo, prizanesljivo in kjer se je začelo vse, kar je na zemlji najbolj radodarnega in lepega.

To, kar beremo v Mojzesovi knjigi o stvarjenju, pomeni torej, da je bilo okolje na planetu že toliko nared, da si lahko imenitno preživel, pomeni, da je figovec že tam ponujal svoj sad, ki je bil kot tisti v raju nič manj poželenja vreden: svetlo, belo zeleno obarvan, z odliko in razliko, da ni bil prepovedan.

Tu ne vemo, če gre za tiste velike, o poletnem enakonočju zoreče fige, ki morajo skrbeti za

opraševanje jesenskega zaroda, zaradi česar jo imajo za opraševalko in ne za sad in zato cvetko imenovano: je kakor figa, a ni prava figa. Šele jesenska figa je pravi plod: to je belica, ki se ponuja v svetlo zeleni barvi, ali pa oboževana črnica, ki ni črna, temveč vijoličasta, z debelo, znotraj belo obarvano kožico in roza mesom in še tista, najbolj poznana, rjava, manj cenjena, a vsekakor odlična. Gospod Columella, vojak, agronom, poljedelec in pisatelj antičnega Rima, že pred dva tisoč leti, v svoji debeli knjigi *De agricultura* našteva enajst tedaj poznanih sort fige.

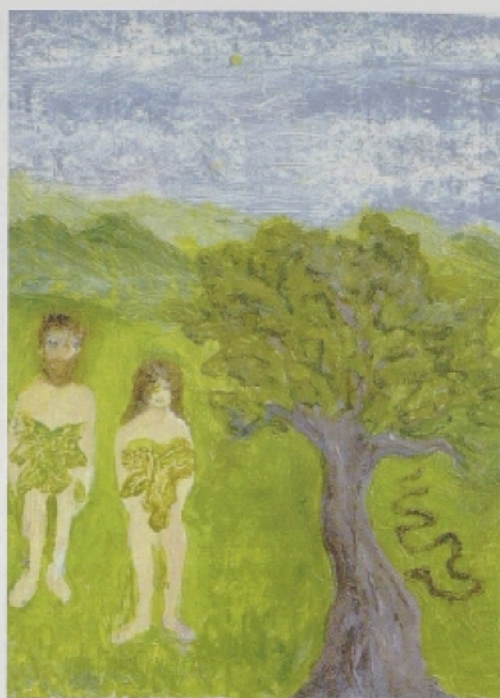
Iz svetopisemske pripovedi ne izvemo, katero od teh sta našla naša prastarša. Najdemo pa podatek, da jima je Bog »sešil oblačila iz živalskih kož«. Zares hvalevredna gesta, saj je bilo oblačilo iz figovih listov povsem neprimerno, figovi listi so zelo raskavi in močno dražijo kožo, se pa tudi hitro strgajo. Bilo je dobro tudi zato, ker sta nesrečneža ob tem nepričakovanem darilu razumela, da sta sicer pregnana iz ljubljenege raja, vendar ne prepuščena sama sebi in da se imata v novem okolju in stanju zelo veliko naučiti.

Kako so se potem razvijali dogodki med dvema, je poznavalcem Pisma dobro znano. Tudi nadaljevanje zgodbe o figi ni povsem ovito v tančico pozabe. Treba je poudariti, da je imela v primerjavi z drugimi drevesi zelo važno vlogo. V zgodovini izvoljenega naroda je postala celo simbol svete knjige Torah.

To pa zato, ker je bila in je, seveda, še vsa, do najvišje mere, natrpana, »carica« z dobri nami in se iz njene središčne točke, skozi ozko odprtino, cedi med, na nasprotnem koncu pa, iz odtrganega peclja, priteka mleko: vegetacijsko, a vsekakor zdravilno mleko. Tako torej: med in mleko.



Ta med in to mleko spremljata človeški rod od takrat, ko je prvi človek pljusknil iz Stvarnikove dlani v življenje, vse do danes in ga bosta še dolgo, dolgo, tako moramo vsaj upati, vse do konca tega vidnega sveta. Figa je torej preživela narode in cunamije, potrese in praživali, Tungusko, celine in civilizacije, o katerih se nam niti ne sanja. Preživela je celo vesoljni potop, vendar ne varno spravljen v Noetovi barki, kamor je svetopisemski očak po božjem naročilu moral spraviti na varno vsa tista bitja, ki so bila vredna življenja.



Kaj pa je sploh sprožilo to dogajanje okrog tega zgodovinskega plovila? Za tiste, ki morda niso nikoli imeli prilike odpreti Mojzesovo knjigo Stare zaveze, pokukajmo, kaj pravi. Ah! Ah! Pravi dobesedno takole: »*Popačena je bila zemlja pred Bogom in zemlja je bila polna hudobije in Bog je pogledal zemljo in, glej, bila je popačena; kajti vse meso je popačilo svojo pot na zemlji. Tedaj je Bog rekel Noetu: »Konec vsega mesa sem sklenil; kajti zemlja je polna njih hudobije. Zato jih bom, glej, pokončal z zemljo vred.«*

Nato je naročil Očaku, naj si stesa ladjo in naj naloži vanjo vse tisto, kar naj bi preživelo potop, se pravi Noe in njegova družina ter samec in samica posameznih vrst živali. Hudobneži menijo, da so se nekatere vrste takrat izgubile. A ne zaradi voda, temveč zaradi Noetove raztresenosti, vemo namreč, da je imel zelo zelo rad vino, no, in je v tem trudapolnem delu namesto samca in samice na ladjo spravil po dva samca ali dve samci: ti pa niso prav na noben način mogli nadaljevati vrste. Se zgodi.

No, ko so se vode unesle in se je pokazala mavrica, so vsi preživeli z olajšanjem poskakali ven iz Noetove barke na umito zemljo: kako je bilo lepo pričeti nov cikel življenja, na očiščenem planetu!

Kako pa figa v času potopa? Nič posebnega. Ali pa! Kako da ne! Ujmo je preživela zunaj

barke. Je to malo? Mnoge rastline so pomrle, segnile, mnoge izgnile za vedno. Ona pa ne. Ona je pila. Pila je in pila, do onemoglosti in obstala, bolj močna, bolj vsemogočna kot prej. Se je že kdaj zgodilo pred tem, se je spominjala, da se je Gospod Bog kesal, da je vse to ustvaril in vse spet pokončal, razen peščice. Počasi se je začela širiti navzgor po Sredozemlju, gor, gor, vedno bolj gor, po obalah Jadranskega morja, ki še ni bilo tako poimenovano, vse do naših krajev in potem po celem svetu, povsod tam, kjer najde podnebje,

ki ji prija, kjer so zime mile in ne predolge. Tam se naseli, če ne gre drugače, celo v skali, vseč ji je ta naš hrstelj, tudi trši lapor je ne ustavi, kot nič ga izvrta tja v globino, kjer vse objame s svojimi mogočnimi koreninami. Nič ne vemo, ali je figa sledila človeku ali obratno. Eno je gotovo: ustvarjena sta drug za drugega.

Kaj pa ima posebnega to zeleno bitje, da si je zaslužilo toliko simpatije, zanimanja in tak, že večkrat pozabljeni in spet in spet oživljeni sloves? Ima marsikaj. Ima toliko, da ji neopazno, skorajda nevidno sledi raziskovalec v svojem tihem, nam nevidnem laboratoriju, polnem tehnološko popolnih aparatov in novih znanstvenih pristopov. Prav tako nevidno in neslišno prihaja figa na svetovni trg, vendar ne v svoji originalni podobi, temveč v obliki zdravilnih kapljic, kapsul in praškov. Me ne prepričajte tiste kapljice, niti tiste kroglice, proč, proč z njimi! Tako pragmatično? Tako, da, in, če je treba, še bolj.

Figa je najboljša, najbolj učinkovita sveža, živa, pravkar utrgana z živega drevesa, morda še vlažna od noči za skupni zajtrk s kosi in kobilarji in škorci. Slednji so najbolj zaželjeni, ker priletijo v velikih jatah, ko se že javlja jesen in počistijo drevesa do zadnjega olupka.

Minilo je kar nekaj časa od vesoljnega cunamija, recimo nekaj tisočletij, ne bomo nikoli vedeli koliko, pa saj to sploh ni važno, saj v





vesolju časa ni, ko je kralj Ezekija zelo hudo zbolel. Poklical je svojega zaupnika in prijatelja, ki je nemudoma prihitel, in brž mu je bilo dano vedeti, da bo mož zagotovo umrl. Bil je v hudi zagati, v grlu ga je stiskalo, a moral je to prijatelju tudi jasno povedati, dolžnost je pač dolžnost. Istočasno ga je prav tedaj neka druga dolžnost nujno klicala drugam.

»Ti,« se je pol strogo in pol nežno nagnil k bolniku, »diagnoza: vnetje, čir, zastrupitev. Umrl boš in to prav kmalu. Si tik pred zdajci. Poskrbi za nasledstvo in to takoj. Meni se zdaj zelo zelo mudi. Grem! Moram, pa ne zameri, če mi uspe, se vrnem,« je odvihral.

Bolniku je vzelo dih, tega ni hotel razumenti, še manj sprejeti. Pretresljivo se je zjokal in prosil Gospoda življenja in smrti, naj mu podaljša življenje. Prijatelj, ki je bil že zunaj palače, pa je nenadoma začutil v sebi glas, ki mu je naročal, naj se nemudoma vrne k bolniku. Izaija je seveda brez odlašanja obrnil pete, pospešil korak in že je bil spet pri Ezekiju, kjer je, pod vplivom nepričakovanega navdiha, brž naročil služabnikom, naj nemudoma pripravijo figovo pogačo. Figovo, da, da, prav figovo. Da se razumemo! Rečeno, storjeno. Pogačo so služabniki pod Izaijevimi navodili položili naravnost na bolnikov zločesti čir in mož je takoj občutil olajšanje in naglo okreval.

V pogači se najbrž skriva naš obkladek, ki je bil navadno zmes figovega mesa in kakšne bolj ali manj zdravilne moke: tak obkladek so naši predniki polagali na bule in zobne otekline, ko so bili zobozdravniki nedosegljivi in to vselej z zaželjenim učinkom. Sedanja znanstvena odkritja potrjujejo, da »*ficus carica*« deluje proti vnetju in torej proti bolečinam in še mnogim drugim bolezenskim pojavom.

Ta zgodba bi gotovo ne preživela časov, ko bi Ezekija ne bil kralj (tudi kralj je nebogljn, če ga daje zločest čir), prijatelj njegov in svetovalec pa sam veliki prerok Izaija, tisti, čigar vsaka beseda je poezija v najvišjem pomenu besede, tisti iz *Tretje knjige kraljev Stare zaveze*. Kralj je potem živel še celih petnajst let.

Kdor ni nikoli, niti slučajno zaplaval v žive frekvence teh visokih pesmi, ki so špica naše človeške poezije, našega navdiha, našega prihajanja in odhajanja, se bo nasmehnil naivnosti, ki še govori o prerokih.

Toda tudi prerok je človek, pravzaprav navaden človek, ki ga imamo za nenavadnega. Da obstaja, o tem ni dvoma. Je, recimo posebnej, tako nekako. Ta posebnej je poseben samo v tem, da nekatere njegove dejavnosti vplivajo na tiste predelčke možganov, ki mu omogočajo videnja. Katere naj bi bile te dejavnosti? Nič manj kot meditacija, meditacija, da, in pa njena dvojčica, molitev, ne tista površinsko žuboreža, temveč tista globoka, globoka in še enkrat globoka, ki koplje v to, kar je sicer prikrito.

Vsako našo dejavnost urejajo naši možgani, in vsaka naša dejavnost deluje na naše možgane. Kaj pa naredi meditacija v človeku? Pritisne gumb na tisti delček, ki ti prekine stik s svetom, z materialnim svetom v taki meri, da postane celo telo neobčutljivo za zunanje stike in dražljaje. Takrat se našim očem razodene to, česar bi sicer nikoli ne videli, niti slišali in ne doživeli. Enak učinek v človeku utegne sprožiti kakšno posebno močno, stresno doživetje.

Preroki so torej lahko vidci s svojimi videnji ali posamezniki s svojimi posebnimi doživetji. Problem je samo v tem, ali smo sposobni razločevati tiste prave od nepravih in namišljenih in to najprej pri sebi.

S temi pojavi se ukvarjajo celo znanstveniki na univerzah v Filadelfiji in delajo, seveda, kot na vseh področjih, tudi oni svoje neverjetne preizkuse in študije. In odkritja, seveda.

Kaj pa ima naša domača, preprosta figa skupnega z vsem tem? Vse ima zagotovo nekaj skupnega z vsem. Pojavi sveta so neločljivo povezani, le da je to največkrat skrito, nedosegljivo. Ko bi bilo vse jasno, vse razodeto, no, ja, kaj bi bilo sploh treba še iskati? Na smrt bi se dolgočasili.

Prerok Izaija je do vseh teh dognanj prišel brez študij in poizkusov. Slišal je glas in mu sledil. Ni bilo prvič in tudi ne zadnjič. Vrnil se je k bolniku in dal pripraviti figovo pogačo. Figovo! Vnetje, vročina, bolečine so namah popustile. Kralj je bil izven smrtne nevarnosti. Zakaj ni dal prerok pripraviti, recimo, koruzne ali pa dateljnovne pogače? Zato ne, ker so bili prebivalci Sredozemlja že takrat zelo dobri poznavalci rastlin in njih skritih moči. Prvi in najboljši poznavalec je bil ponavadi tisti, ki je imel stalen in neposreden stik z zemljo, tisti, ki je list, sad, korenino jemal v roke, jo pokušal in preverjal. Je užitna ali ni? Je strupena? Je koristna?



Pogosto je strupena rastlina tudi koristna, zdravilna.

No, in spet je minilo nekaj tisoč let in figa se je že bila ustoličila v teh, ki jim zdaj pravimo naši kraji, ki so do nedavnega bili za kratek čas tisoč let resnično naši in samo naši. Je bilo lepo, kaj? A so vedno manj naši, po naravnem zakonu prihajanja in odhajanja, nastajanja in minevanja.

Fige so bile enostavno povesod in hvala Bogu, da so bile. Nekaj fig in kos kruha in bil je zajtrk, včasih celo večerja ali kosilo. Je strica bolel zob? Takoj vročo figo na obolelo mesto, prav kakor pri kralju Ezekiju pred tisoč in tisoč leti, saj je bil zobozdravnik redka žival, tam nekje v mestu in to samo za gospodo.

Fige niso bile le za čas pomanjkanja ali vojne. Bile so zaželjene, kdor jih ni imel pri hiši, jih je z lahkoto in z veseljem dobil v dar od soseda ali sorodnika. Bilo jih je zares veliko. In tako so si vsi od kraja kuhali marmelado, zeleno ali črno, s pečenimi mandlji in brez, in z zrnem soli in popra ali pa tisto iz male knjižice furlanskih menihov, ki so včasih, ko jih je letina puščala na cedilu, odnašali v Furlanijo velike tovore barkovljanskih fig, tako da si je samostan preskrbel ozimnico.

Spoznala sva se na vlaku. Ves čas je molil rožni renec, ki ga je tiščal v žepu, skritega, vse dokler nisem iz torbice povlekla vrečko z malico: žemljico in štiri fige. Štiri.

»Oprosti, draga sestra, jaz bi te ne smel nagovoriti, a stvar je preveč važna.«

Vzelo mi je dih.

»Prosim, prosim, kar.«

»Kje pa si dobila te lepe fige?«

Stalo me je kar nekaj napora, da se nisem zasmejala.

»Na domačem vrtu, spoštovani pater.«

Oči so mu zažarele. Ni bil več mlad in vendar še vedno zelo lep.

»Obredel sem Ponte Rosso in pokrito tržnico v Trstu. Nič. Niti ene fige. Je to mogoče? Še verjeli mi ne bodo. Pri nas jih enostavno ni. Nekaj je pobrala suša, druge toča. Mi za zimo pa nič!«

»Vem. To je zato, ker so temperature te dni zelo visoke in figa se zelo hitro pokvari. Vidim pri nas. Vsak dan jih je treba obirati, dobesedno hodimo po njih in obiskujejo nas roji os in sršenov in veliko jih gre v odpad.«

»Prav težko mi je to poslušati!« je vzdihnil.

»Spoštovani gospod pater, če vam dovolijo, nas smete čimprej obiskati. Pa nekaj košar prinesite s seboj in kakšnega pomočnika, zelo vam bomo hvaležni. Doma recite, da morate opraviti dobro delo, pa je.«

»Vidite, vidite, Dio vede e provvede, Bog vidi in prevede, potem pa recite, da ni tako. Predstojnik mi bo gotovo dovolil, da vas obiščemo, prav gotovo.«

Pater Benjamin je zares prišel, skupaj s starejšim redovnikom in petnajstletnim fantičem, in kar niso mogli verjeti, da lahko oberejo vse od kraja.

»Vidite, jutri bomo imeli spet tepih iz fig na tleh! Malo vročina in malo dež, joj!«

»Dio vede e provvede, če dovolite, oberemo tudi tiste male, ki še niso dozorele,« je pater Benjamin poskakoval od zadovoljstva, mi pa tudi, ker smo bili rešeni more naglo zorečih fig in os in sršenov.

»Toda čemu vam zelene fige?«


»Eh, eh, to pa to! To je naša specialiteta, marmelada in pa liker: ker figa z zorenjem pridobi veliko količino izvrstnih snovi, izgubi pa nekatere zelo zelo važne, ki so edinstvene, prav redke. Zato jo je treba ujeti, preden dozori, preden prične kopičiti sladkor.«

Gledali smo ga z začudenjem in občudovanjem.

Potem so se poslovili, obloženi kot oslički, a srečni in potešeni, na večerni vlak, tisti, ki je ustavljal v vsaki vasi, tja proti Furlaniji.

Pred mrakom so prileteli škorci in obrali vse, kar je ostalo tam gor, nedosegljivo na tankih in previsokih vejah.

Sredi noči se je razbesnela tramontana in temeljito oprala vse, drevo in zemljo in nas, aaah!

Ni minil teden, ko smo na kljuki vhodnih vrat na vrt našli torbico z zahvalo in darilom patra Benjamina in njegovh: stekleničko likerja in drobno knjižico: »Kuharske skrivnosti samostanskih redov,« tako nekako bi zvenel prevod. Tista mala knjižica ponuja, med drugim, tudi zanimiv recept marmelade iz zelenih, v smislu še majhnih, povsem nedozorelih fig. Likerja pa ne. Ta je moral ostati skrivnost. A ni rečeno, da iz ljubo-sumja. Z rastlino nikoli ne vemo vse do kraja, kako in kaj. Iz mandeljčkov marelic je mogoče pripraviti tako odličen liker kakor odličen strup. Ne kaže delati reklame. 



# Radio

*Novela je bila priporočena za objavo na 44. literarnem natečaju revije Mladika*

Darinka Kozinc

Popoldanska tišina je kot pokrov legla na skriti kotiček, kjer je iz nekdanjega mlina nastala počitniška hiša, potisnjena ob gozd s šumljajočim potočkom pred njo. Ovita v zelenje: zelen travnik pred njo, zelena drevesa iz katerih so s temnim nadihom izstopale smreke in ona zleknjena v zelenem ležalniku. Bilo je čudno poletje z veliko vode in svežo naravo, ki v julijskih dnevih še ni okusila suše in vročine da bi listje spreminjala v uvele cunjje in travnike v rjavkaste zaplate.

Knjiga, ki ji je slonela v naročju je bila težka, črke so jo uročile da se je pogled dobesedno pripel nanje. Pisatelj jo je peljal iz zelenja na sipine puščave, kjer jih veter nežno preoblikuje po svoji podobi in v pljučih je skoraj začutila suhi puščavski zrak pomešan z drobnim prahom. Stopala je z njim po ulici *Grande Chorniche*, veličastni dolgi promenadi ob morju, do v odmevajočo tišino pristaniškega okraja z uličicami, tlakovanimi z okroglimi kamni in migljajočimi plinskimi svetilkami ob pomolih *Alexandrije*. Sledila je zamotanem miselnim vijugam *Lawrenca Durrella*, in nato dvignila pogled od zajetne, v preprosto belino odete knjige, se ujela na nasprotni breg, kjer so zrele trave rahlo valovile v nežnih premikih zraka in skušala prenesti tako drugačen pisateljev svet v počitniški popoldan.

»Hej, mama!« sin je stal v svoji vitki velikosti med vrati in v rokah držal v vinsko rdeče plastično ohišje odet radio, zvočnika pripeta na osnovno ogrodje sta grozila, da bosta odpadla.

»Kaj je spet ta ropotija?« je zagodrnjal, temne oči, *ima take kot moj oče*, jo je presunilo za hip, so jo gledale malone očitajoče.

»Vse znosiš sem od doma, ta naš vikend je že prava ropotarnica,« je dodal.

Nasilno vržena iz sanjajočega trenutka, se je s pogledom sprehodila preko grobo tesane mize, kjer je počival prenosni računalnik in v črn, z rdečo obrobo v etui ujet ipad do staromodnega radia v sinovih rokah..

»Vrni ga tja, kjer je bil!« je rekla skoraj trdo.

Fant je nejeverno zamajal z glavo: »Ma, kaj ti bo ta škatla, komaj še kaj škrebља!«

»Ima svojo zgodbo,« je zamišljeno rekla, zaprla knjigo in se dvignila z ležalnika.

Bose noge je vtaknila v natikače in sinu nežno, kot bi jemala dragoceno in krhko stvar, vzela radio iz rok.

»Kaj ne vidiš da je stolp?« je rekla z nasmehom.

»Glasbeni stolp, daj no mama, kaj tvežiš!«

»No, pa je bil, vsaj za carinike ...« se je nasmehnila.

Kajti ...

... leta 1978 nekatere stvari niso bile tako enostavne, niti tako zlahka dosegljive kot je mogoče videti danes. In zlasti, marsikaj je bilo drugače. Bivati ob meji je pomenilo privilegij, toda ne ob katerikoli meji. To je bila meja, ki so ji rekli »okno v svet« in to okno je bilo za tiste ob njem priškrnjeno in skozenj so se lahko sprehodili pogosteje kot tisti, ki niso bivali ob njem. To jim je omogočala drobna knjižica s sivkastimi platnicami in rubrikami za žige, ki je bila rezultat dolgotrajnih pogajanj med dvema državama. Propustnica, *lasciapassare*. Na to knjižico so bili ponosni politiki. Osimo. Omogočala je vstop v svet, kjer so se izložbe bohotele od bogastva razstavljenih stvari. Stvari! Stvari! Elegantne! Razkošne! Bleščče! Domiselne! Tako lepe! Prelepe! Stvari na katerih se je naslajal pogled in je hrepenenje po njih treznilo pomanjkanje lir v denarnici.



In potem vračanje »skozi okno v svet« nazaj v sivkasto realnost zaznamovano s pomanjkanjem stvari. S trepetajočim korakom do mejnega prehoda, kjer je italijanski carinik naveličano zamahnil z roko dalje, ko je zgolj ošinil prepustnico ali pa jo za trenutek prijel v roko, malomarno prelistal in vrnil, ne da bi si dobro ogledal postave pred sabo. Jugoslovani! Kot mravelj jih je bilo. In niso bili občutljivi na neprijaznost. Sodila je zraven, želja po stvareh in njih posedovanju je bila močnejša, hrepenenje je odrivalo zahtevo po dostojanstvu. In lire niso smrdele, dinarji tudi ne, četudi so jih namrgodeni trgovci podcenjujoče slabo menjavali.

Pri mizarju sta dala izdelati nizko omarico iz desk češnje, ki so samevale na podstrešju domače hiše. Omarica z rdečkastim nadihom je dobila svoj prostor v novem stanovanju med kuhinjo in dnevno sobo.

»Tu bi bilo primerno mesto zanj, za radio,« je zamišljeno rekla, ko je njena dlan zdrsnila preko gladke, lakirane površine.

»Poglej v Gorici! Najbrž boš našla kaj primerne. Problem bo, če ti ga ne bodo dovolili prenesti preko meje. Šverc odpade!« je rekel njen mož.

Bil je krasen popoldan, jesen je komaj vidno oškropila listje kostanjev s svojimi barvami, ko je fiat 126 p mirno predel skozi drevored. In kljub majhnosti, ljubkovalno mu je nadela ime *avtomobilček*, je avto komaj stlačila v vrzel med alfo in poklapano platano na majhnem trgu pred cerkvijo.

Trgovini so rekli pri Rjavcu, nad vhodom pa se je rumeno svetil napis Riavez. Petke so se ji zatikale med granitne kocke starega mesta. Malce negotovo je obstala pred izložbo.

Lahko bi rekli, da je bila ljubezen na prvi pogled, če je seveda možna ljubezen med stvarjo in osebo. Kraljeval je na polici med vsemi drugimi, daljši zaradi dveh dodanih zvočnikov, rdeče barve s srebrno svetlimi obrobami. Žarel je s tisto svojo rdečo barvo med vsemi ostalimi radioaparati v sivkastih, srebrnih in črnih tonih. Izstopal in se ponujal. Vzemi me!

Hladilniki, pralni stroji so stali v vrstah, televizorji nanizani na policah so z migetajočimi

ekrani opozarjali nase, mali gospodinjski aparati so krasili police za hrbti v belo oblečenih prodajalcev, ki so se kot posvečeni gibali med kupci in razstavljenimi predmeti.

Obstala je tam, v trgovini, za hipec izgubljena, torbico je tesno prižela k boku, da ne bi z njo zadela ob kakšen dragocen, po novem dišeč strojek na polici. Prisluhnila je brbotanju mešanice slovenskih in italijanskih besed ter čakala, da se je usmili kdo izmed belo oblečenih angelov.

Pogled pa se ji je znova in znova vračal k njemu, radiu izvrstnega dizajna oblečenemu v rdeče ohišje. V mislih je ugibala kolikšna bo cena. Zagotovo visoka! se je bala.

»Prego?«

Beli angel z redkimi, natančno urejenimi lasmi, se je preko zlatega roba očal zazrl vanjo.

»Tisti radio bi si rada ogledala!« je rekla tiho kot bi se v tem hrupnem prostoru prepikanem z italijanskimi besedami sramovala lastnega jezika. Trgovec je sledil njeni roki.

»Solo un momento!« je spet rekel in s pogledom zataval preko vseh razstavljenih bleščočih predmetov.

»Andrea!«

Svetlolas, vitek fant je odložil škatlo na polico in se z vprašajem v očeh približal.

»Lui parla sloveno!« je rekel angel z redkimi lasmi in jo prepustil mladeniču.

Zazvenelo je prijetno in domače, četudi z otenkom tujega mehkega naglaševanja slovenskih besed, ko ji je rekel: »Kaj si želite?«

Radio je previdno položil pred njo.

»Vidite, to je pravzaprav stolp, zvočniki se lahko vzamejo proč.«

Očarano je strmela vanj, se dotikala gumbov, izvlekla anteno, drsela po trdi plastiki ohišja.

»Kaj pa cena?« trudila se je da bi vprašanje izzvenelo kar se da brezbrizno.

»Bom takoj videl, koliko *košta!*« je rekel Andrea, izpod pulta je potegnili razkošen, bleščoč katalog in se zatopil vanj.

Uf, bo drago, je tesnobno razmišljala, ko je Andrea hitro obračal strani in s prstom drsel preko fotografij izdelkov.

Cena je bila pričakovano visoka. Trgovec je zaznal trzlaj na njenem obrazu, ko ji je povedal ceno:



»Eeee, je nov dizajn, je lep, ni kaj! *Ma* bom vprašal gospodarja, mogoče bo *nardil škonto!*«

Pustil jo je tam, pred pultom, samo z radiom, ki jo je mrtvo opazoval z obema zvočnikoma kot z dvema velikima očesoma in divjim razmišljanjem ali je vzela dovolj denarja, ki ga je pred cariniki skrila za elastiko spodnjih hlačk.

»Pet tisoč lir manj vam ga *nardimo!*« se je prodajalec vrnil s ponudbo.

»Ne vem, če mi bodo dovolili, da ga s prepustnico prenesem preko carine. Cena je previsoka,« je tesnobno rekla.

»Ma, vam *nardimo* dva računa,« jo je takoj reševal iz zadrege Andrea.

In tako se je odločila. Bo pač tvegala. Radia ne moreš razstaviti na dele in ga skrivaj prenesti preko meje. V stanovanju bo vsem na očeh in preveč vpadljiv, četudi ima prijavljeno tisto staro škatlo, bi ga odkrili. Carina je neovirano vstopala v stanovanje in preverjala, dovolj bi bil namig nevoščljivca in že bi pozvonili pri njih.

Tesnoba jo je grabila v svoj objem, ko je z radiom na zadnjem sedežu *avtomobilček* škrebljal skozi kostanjev drevored proti mejnemu prehodu. Italijanski carinik je najprej pogledal v *prepustnico*, nato ošinil njo in še škatlo na sedežu. Pozorno in napeto je spremljala izraz na njegovem obrazu, kot bi hotela razbrati kaj jo čaka. Zazdelo se ji je, da je rahla senca dvoma hušknila preko njegovega obraza, ko ji je brez besed *čarobni dokument* potisnil skozi odprto avtomobilsko okno v nastavljeno dlan.

Kolona vozil pred njo se je počasi, veliko počasi premikala. Stop, ročna zavora. Prva. Plin. Stop. Ročna. Prva. Metrski premiki. Trenutki so se vlekli, srce je galopiralo kot preplašen konj.

»Radio bi rada prijavila,« je s težavo rekla proti rokama, obraza carinika ni videla, ki sta gledali iz rokava rjavkasto oker uniforme in brskali po njeni *propustnici*. Roki sta razprli račun trgovine Riavez. Šelestenje, tišina. Trenutek je bil nezanosno napet.

»Zapelji tja!« je slišala ukaz, roka ji je nakazala smer.

Ubogljivo je parkirala, stopila iz avta in pustila cariniku, da se je zrinil na zadnji sedež. Bil je mož mrkega videza, eden izmed tistih uvoženih, ki so natančno spoštovali navodila *nalita* v spomin njihovih glav. Največkrat celo preveč dosledno! Včasih pa tudi zanalašč!

Tesnoba v njej je rasla in ji je dajal jasne namige, da ne bo šlo, da se bo z radiom morala vrniti v Italijo. Molče in resnobno je stala ob svojem malem avtu in opazovala carinikove roke, ki so brezobzirno premetavale njen nakup, njeno ljubezen, njen radio kupljen za težko privarčevani denar.

Končno se je skobacal iz avta: »Moraš *natrag!*«

Z odsekanim gibom je zaokrožil po zraku, njegov obraz ni izražal ničesar. Ni bilo pogajanja, *propustnico* je obdržal.

Srce ji je v prsih dobesečno poskakovalo, misli so vrvele, imela je občutek, da ji bo razneslo glavo, ko je obračala avto. Kaj naj stori? Radio je plačala! Kam naj ga da? Odvrže? Pelje nazaj v trgovino?

Od sramu in jeze so ji žarela lica, počutila se je razgaljeno, osramočeno, krivo, vsem na ogled. Zadrževala se je, da ni zavpila, kaj sem pa zagrešila, le ta prekleti radio bi rada imela na svojilični omarici, samo to! Pošteno sem ga kupila in pošteno bi ga rada nesla preko meje. Za plačilo! Nisem nobena zločinka, nič nisem zagrešila!

Carinik je počakal, da je obrnila, nato se je mirno, kot, da je opravil pomembno dolžnost, podal na drugo stran, za vstop v Italijo. Izognil se je njenemu pogledu, brezbrizno ji je izročil *propustnico*. Italijan ni vzel dokumenta, ki mu ga je molila skozi okno avtomobilčka, vajen podobnih prizorov, se je le nasmehnil in zamahnil z roko. *Avanti!*

Prepuščena je bila sama sebi.

Razmisliti je morala.

Zapeljala je v drevored, ki ga je barvala jesen, zadnje kar bi ta trenutek zaznala, je bila njegova lepota. Parkirala je ob strani in ugasnila motor. Kaj sedaj? Zajela je glavo v dlani. Nekdo je potrkal na steklo. Starejša ženska jo je s sledjo zaskrbljenosti v očeh, gledala. Odkimala je. *Vse je v redu, nič mi ni!*

Ženska se je oddaljila, njen vprašujoč pogled pa se je še vedno vračal k njej. Zbrala se je, globoko vdihnila. Enkrat, dvakrat. Pogum se je kot prestrašen kuža vračal. Pa kaj!

Porodila se ji je ideja. Poskusila bo na drugem bloku! Zaiskrila se je iskrica upanja. Mogoče bo pa tam *pri rusi hiši* carinik, ki bo dajal vtis, da verjame višini zneska na računu, mogoče! Mogoče bo celo carinik, ki ga vsaj na videz pozna ali



pa carinik, ki bo tega dne dobre volje ali pa tak, ki bo že utrujen in mu bo vseeno. Ali pa bo eden izmed tistih redkih carinikov, ki so imeli srce. O, ja tudi taki so bili! In te so običajno nameščali na manj pomembne prehode, na maloobmejne.

Obrnila je ključ, motor je zapredel.

Mednarodni prehod je bil natlačen s tovornjaki, njen avtomobilček je bil med njimi skoraj neopazen, majhna škatlica, ki je po pomoti padla s tovornjaka. Toda ostremu očesu moža v okrastru uniformi ni ušla. Tokrat je morala škatlo z radiom odnesti noter, v zgradbo, na carino. Ni se mogla otresti neprijetnega občutka kot da vedo zanjo in njen radio. Seveda, telefonirali so, predvideli so, da bo poskusila na drugem bloku. Kako je naivna! Prava trapa!

Soba le z enim kosom pohištva, temno mizo z zdrgnjeno ploščo na katero je položila svoj zaklad, je delovala neosebno in pusto.

Carinik je z enim očesom ošinil račun, z drugim škatlo, niti odprl je ni.

Odkimal je: »Tega ne morete uvoziti, predrag je, presega dovoljeno ceno!«

»Toda, saj ...«, je poskušala šibko ugovarjati.

»Kaj mislite, da smo bebci, ki nič ne vedo, v trgovini so vam napisali to ceno, vemo, kako to delajo! Mi vse vemo!« je dvignil glas.

Zlezla je skupaj, še tega ji je treba, da ga razjezi.

Nato je stopil k vratom in zaklical: »Hej, Jovo, lahko prideš za minutko sem?«

Jovo, ki je vračal potni list skozi okno avta z ljubljansko registracijo, je s kretnjo namignil drugemu naj počaka in se z dostojanstvenim korakom približal. Ocenjujoče je ošinil radio v rdečem ohišju.

»Pa ne može se tako. Ovo je stolp!« je podal svoje mnenje.

»Sedaj ste slišali še eno mnenje! Nazaj ga boste peljala,« se je glasil dokončen in neomajen sklep.

Sklep na katerega ni pritožb, je grenko pomislila.

Že doživeto, le igralci so bili drugi. Vzvišeni igralci v uniformah, ki so z lahkoto, z eno samo kretnjo sesuli njeno hrepenenje. Spet se je znašla v drevoredu. Le da je tokrat vedela, kaj ji je storiti.

Parkirni prostor pred cerkvijo jo je pričakal, kot bi ga zapustila pred nekaj minutami. Le da je bil sedaj drug avto, rumena lancia s črno tablico. Z veliko škatlo v rokah, negotovo, zatikajoč se

na granitnih kockah, zardelih lic in razmršenih las, *le kdo bi mislil na videz po taki preizkušnji*, je spet stala pred vhodom v trgovino pod rumeno utripajočo tablo. Vstopila je v razsvetljeno bleščavo prostora, med belo oblečene prodajalce, v tem času, ko je zaman iskala izhod za svoj radio in zase, se je že zmračilo. Andrea je takoj uganil, ko jo je zagledal.

Spretno, med vsemi tistimi vrstami strojev in naprav, je pohitel do nje: »Niso pustili?« Bil je sočuten.

Odkimala je. Izraz ponižanja in utrujenosti se je sprehodil preko njenega obraza, šlo ji je na jok.

»Ga lahko za kakšen dan pustim pri vas, dokler ...?«

Andrea se ji je razumevajoče in toplo nasmešnil. Pogrel jo je ta nasmešek, najraje bi se naslonila na rame tega mladega neznanega prodajalca, ki je govoril njen jezik in pustila solzam, da bi zmočile njegovo belo haljo..

Zadnje atome moči je povezala skupaj in se zadržala.

»Boste vidla, drugi bot bo šlo!« je rekel tolažeče in ji vzel škatlo iz rok.

Rešena bremena, da je njen radio vsaj na varnem, se je skozi mrke poglede carinikov vrnila domov, kjer jo je malone očitajoče sprejela prazna površina po lesu dišeče omarice.

Naslednji dan je sonce vlivalo optimizem in temperatura je bila za začetek jeseni neverjetno visoka.

*Šla bom s kolesom*, je pri sebi sprejela odločitev, *svoj radio bom peljala na njem, vsem na obeh*. V njej se je porodil občutek, da bo mogoče ta dan zanjo uspešen. Povedala jim bo, da ta radio ni nikakršen stolp, da ima kar tako, zaradi dizajna dodana zvočnika. Da tako bo rekla! Ne bo si dovolila, da bo ohromljena od strahu.

Kolo, zelen poni z močnim prtljažnikom, je potegnila iz kolesarnice. Rahla sapica je božala njena lica, z nogami je potiskala pedale, na granitnih kockah je kolo poskakovalo, ko se je peljala mimo izložb, navzdol, do trgovine, kjer jo je nekje zadaj, v skladišču čakal njen radio.

Andrea, prijazni svetlolasi fant iz trgovine Riavez, ji je škatlo z radiom odnesel do kolesa in ji ga pomagal namestiti na prtljažnik. Njegov *srečno in ciao* je zvenel iskreno in bodrilno.



*Da se danes vsaj ne bi več srečala, si je zaželela.*

Z eno roko je trdno držala balanco, z drugo pa škatlo z dragocenim tovorom na prtljažniku, ko so neravna tla tresla kolo in njo na njem. Tako se je pripeljala do carine, skozi kostanjev drevored, med izpušnimi plini avtomobilov, mimo naveličanega obraza italijanskega carinika in obstala pred njim. Okrasto rjavo uniformo z rahlim odtenkom zelene. Tretjič! V tretje rado gre, se je spomnila. Toda tokrat ga bo lahko gledala naravnost v oči!

»O, glej no! Očitno si padla na izpitu!« jo je sprejel od nekod znan glas.

Kapa in uniforma sta ga nekoliko spremenili, vendar ga je prepoznala. Sotrpin z vozniškega izpita. Skupaj sta sedela zunaj, na klopi, vsak s svojo knjižico prometnih predpisov in čakala, da se odprejo vrata dvorane.

Olajšan nasmeh ji je spreletel obraz. Znanec! Pa se je hitro zbrala. *Ej, punca to nič ne pomeni, on je sedaj v službi in kdo ve, kako si razlaga predpise!*

Roko je položil na balanco kolesa.

»V tako lepem dnevu je na kolesu lepše,« je odvrnila previdno.

»No saj sem se le pošalil,« se je zresnil. »Kako pa ti gre vožnja z avtom?«

»Na začetku je bilo kar naporno, mislila sem, da me za vsakim ovinkom čaka grdo presenečenje. Roke so se mi na volanu potile, po hrbtu mi je curljalo. Na cilj sem običajno prišla vsa prepotena. Tudi pozimi. Sedaj pa je že bolje!«

»No ja, dekleta ste bolj previdna,« se je spet nasmehnil, »zato pa vas je manj med povzročitelji nesreč.«

»Emmm, rada bi prijavila radio,« je rekla in mu pomolila račun. Vzel ga je in škatlo komaj ošinil.

»To ne bo šlo brez carine! Pridi z mano!« ji je rekel.

Kolo je previdno prislonila k steni, čakal jo je v odprtini vrat. Snela je škatlo s prtljažnika in stopila v mračno notranjost. Peljal jo je k okencu. Postopek je stekel.

S papirji in radiom v roki je stopila v sončen dan. Vse se je smejalo, njen slučajni kolega z vozniškega izpita, carinarka za okencem, znanka, ki je prišla mimo.

»Naj ti ta tvoj radio sporoča le dobre novice,« je zaklical za njo, se dotaknil kape, ko mu je pomahala v slovo.

Ko se je dovolj oddaljila od bloka, ji je ušel vesel vzklik:

»Uspelo je! Uspelo!«

Začuden pogled gospoda srednjih let je njen srečni vzklik utišal. Toda oči so ji žarele, bila je srečna! Da srečna! Zaradi mrtve stvari je bila srečna! Ker so bile stvari nedosegljive. Ker so jih imeli drugi, na oni strani meje, oni pa ne! Ker so stvari vzbujale hrepenenje, ker si se s stvarmi postavljaj pred znanci in prijatelji, ker so razveseljevale oko, ko si jih pogledal. Ker so bile končno tvoje z veliko odrekanja!

Položila je radio poleg prenosnega računalnika, stal je tam, na mizi, rahlo staromodnen in okoren. Nežno se je dotaknila plastike, ki se je v tem času postarala.

Plastika se ne stara lepo! je pomislila.

Vrnila se je k ležalniku, sin je izginil v notranjosti hiše. Kam ga bo dala, bo še premislila. Zagotovo mu ne bo dovolila, da ga odnese na boljšjaka. Zaradi hrepenenja si zasluži vsaj v vikendu častno mesto, tudi če bo škrebljal. Požvižgala se bo na feng shui, na pretoke energij in na stare izrabljene energije.

Tu bo ostal in jo spominjal na neke čase, ki so odšli. In nič ji ni žal za njimi! Sedaj je obdana s stvarmi, preveč stvari ima, vendar se ne zmore ločiti od njih. Povsod jih ponujajo, izmišljujejo si nove predmete in stvari, dve za isto ceno, s popusti, z zbiranjem točk, denarnica je napihnjena od različnih plastičnih kartic ugodnosti. Vse spravi, še vedno! Tisti, ki poseduje največ stvari, je zmagovalec. Stvari ga delajo uspešnega, uglednega, mu dvigajo ceno v družbi!

Sin težko razume, rastele je v obilju, njemu je vse normalno, kar potrebuje, kupi. Česar se naveliča, zavrže. Ni navezanosti, ni hrepenenja po stvareh. So dosegljive. So samoumevne. Pravzaprav jih je že preveč.

*Lawrence Durrell* jo je potrpežljivo čakal, da jo s seboj popelje v čarobni svet, tako drugačen kot zelenilo tega poletnega popoldneva, ki jo je spomnil na ovire, trud in hrepenenje. Udobno se je namestila in odprla debelo knjigo. 📖



# Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke

## VIII. Domače živali

Mirella Urdih

**K**olikor vem, smo imeli vedno kakšno žival pri hiši, najrajši mačko, ki naj bi nas obvarovala pred mišmi. Prve se sicer ne spominjam zavestno, saj je najbrž bila tu že pred menoj, ker je na fotografiji že normalno velika, ko jaz še nisem shodila. Na drugo, trobarvno – torej samičko, imam pa zelo konkretne spomine. Dvakrat na leto, spomladi in pozno poleti, je skotila po pet mladičev, kar je predstavljalo poseben problem, ko so nekoliko zrasli in jim je bilo treba poiskati nov dom. Zato je morala Teta Milka vsakič „reducirati“ njihovo število. Enega ali dva je pa bilo vendarle potrebno obdržati, ker bi jih muca pogrešala in smo tvegali, da bi zbolela zaradi zastajajočega mleka, kar se je po več letih tudi zgodilo, tako da smo se morali še od nje posloviti.

Nekoč pa ni bilo nikogar doma, ko se ji je dopolnil čas, zaradi česar se je zatekla na skedenj k Birsovim. A komaj je opazila, da smo spet tu, je z gobčkom prijela mladičke posamič za zatilje, pritekla do doma, skočila čez plot ter jih varno položila na pripravljeno ležišče. Ko so se jim odprle oči in so shodili, so se skobacali na prosto. Takrat je bilo nadvse zabavno opazovati, kako se skupaj igrajo in lovijo za rep. Vidno so odraščali in kmalu jih je bilo potrebno oddati, zato da bi se muca lahko posvetila naslednjemu rodu.

Od njenega zadnjega legla smo obdržali belo-rdečega mladička, ki se

je – skopljen – imenitno razvil. Rad je čepel na stebru ob hišnem vogalu, od koder se je razgledoval po soseski. Ko sem jaz prihajala domov in sem zavila z Ulice san Cilino na Brandežijo ter ga že od daleč poklicala, je takoj skočil s svoje opazovalnice, mi priteknel naproti in se mi muzal okoli nog, čeprav mu nisem prav nikoli nič prinesla in sem ga često dražila, ko je dremal na pokrovu vodnjaka, tako da me je kdaj tudi popraskal. Rad je lovil miši, ki nam jih je seveda prinesel vedno pokazat, a včasih tudi kakega ptička, zaradi česar sem ga vsakič pokarala v upanju, da razume, da tega ne sme.

Še bolj kot doma, je bilo potrebno imeti mačko v trgovini, zato da ne bi predrzna miš ali podgana načela kakšne zaloge ali onesnažila skladišče.







Zaradi njene naravne radovednosti se pa kaj lahko zgodi, da mačka zabrede v nesrečo. Po Ulici Fabio Severo je bilo v primerjavi z današnjim stanjem sorazmerno malo prometa. A morda se je prav zato zgodilo, da je kakšna preveč radovedna in nepredvidna žival končala pod avto. In je bilo potrebno poskrbeti za nasledstvo.

V posebnem spominu mi je ostala mlada mucka, ki je bila prava lepota. Kožušček je bil izredno lepe, enovito srednjesive barve z belim podbradkom in belimi prednjimi tačkami. Tudi ona se je začela razgledovati po okolici, ko je nenkrat ni bilo več nazaj ... Žal nam je bilo po njej in naravnost hudo, ko nam je nekdo povedal,

da je videl, kako jo je sosednji gostilničar ulovil in jo vrgel na kamion, ki je ravno vozil mimo. Ne vem, zakaj ga je mucka tako motila, a kolikor sem razumela, je bil splošno znan kot robot prepirljivec. Nas je pa nepravilna tako prizadela, da nismo poslej imeli nobene druge mucke v trgovini in smo si morali drugače pomagati.

Nekaj let smo doma imeli tudi lepega rume-nega kanarčka, katerega kletko smo poleti obesili na vrtu na ringlojevo drevo, kar mu je očitno prijalo, ker je takrat še prav posebno lepo žvrgolel. Med vojno pa smo v prizidanem malem kurniku imeli tudi dve, tri kokoši.

Posebnost je bila želva Nina, ki je poleti kolobarila po malem vrtu, jedla solatne liste ali jabolčne rezine. Sošolke, ki so jo prišle kdaj pogledat, so se je, v nasprotju z menoj, kar bale. Meni pa je bila zelo domača in sem jo rada pitala. Nekoč sem vendar bila premalo pozorna ... in že me je ugriznila v prst, a za srečo brez hujših posledic. Ko je bila zima pred vrati, se je zarila v zemljo, da nismo vedeli, kje je. Šele spomladi se je spet prikazala ali je nanjo zadel kopač, ki nam je vsako leto prekopaval gredice. Enkrat je pa naletel le na prazen oklep. Zaradi hude zime ali določene starosti je tudi njej odklenkalo.

## „Nona, zakaj si nisi spremenila priimka?“

S tem vprašanjem me je septembra 2015 presenetila štirinajstletna vnukinja Irena. Nemara so o provračilu poitalijančenih priimkov govorili v šoli ali v sorodstvu ali kar v družini. Težko je, odgovoriti na kratko, saj je problem, vsaj v mojem primeru, kot se meni zdi, nekoliko kompliciran. Tako, na hitro, bi rekla, v prvi vrsti, zato da ne bi imela problemov z italijansko pokojnino. Drugič pa, zato ker sem s poroko – kot je bilo svojčas v navadi – prevzela možev priimek, pa čeprav takrat še v poitalijančeni obliki, kot priča prva osebna izkaznica, ki sem si jo naredila po poroki.

Ko sem se rodila, sem poleg treh imen, lastnega, Mirella, ter imen obeh krstnih boter, Anna in Maria, prejela kar dva priimka, ker je moj oče, potem ko je kot najstnik zapustil rodno Kostanjevico na Krasu in živel že več let v Trstu, bil posinovljen. Zato je lastnemu priimku moral pripisati še drugega, ki je bil v času fašizma seveda tudi "povrnjen v italijansko obliko" – *restituito nella forma italiana*, kot piše na dekretu, in postal Alberto Urdini Marcusi namesto Albert Urdih Markusa, ko bi obveljalo, kar piše na najstarejših dokumentih.

Zato je tudi učiteljica Lojzka Brana, ki nas je, otroke, leta 1945 pripravila za prestop iz italijanske v slovensko šolo, na potrdilu o uspešnem obisku pripravljalnega tečaja zapisala oba priimka v italijanski obliki. Na prvih spričevalih osnovne šole pa piše samo Urdih. Šele kasneje, od nižje srednje naprej, je pisalo spet v poitalijančeni obliki, gotovo iz birokratskih razlogov, ker je to pač še vedno veljalo.

Kolikor vem, sprva ni bilo tako enostavno, pridobiti zopet originalni priimek, kot opozarja tudi Milan Gregorič v podporo profesorju Jožetu Pirjevcu s svojim člankom "O potujčevanju slovenskih

*dalje* ➔



Mirjam Marcus Mercuri  
 Cognome *Mirjam*  
 Nome *Mirjam*  
 nato il *29-8-1936* (*31/09/51*)  
 a *Trieste*  
 Nazionalità *Italiana*  
 Residenza *Trieste*  
 Via *Locehe 10*  
 Stato civile *coniugata*  
 Professione *traduttrice corrispondente*

CONNOTATI E CONTRASSEGNI SALIENTI

Statura *alta*  
 Capelli *cast. sc.*  
 Occhi *verdi*  
 Segni particolari

*Steffi, via Str. 16*  
**D852 ERLANGEN** *Schenweg 8*  
 Tel. 33745



tako sem sama bila povsod Urdihova – z izjemo uradnih dokumentov.

S presenečenjem sem pa pred nedavnim odkrila očetovo odpustnico iz italijanske vojske (*congedo militare*) iz leta 1947, za katero je očitno zaprosil leta 1961, kjer je njegov priimek zapisan v slovenski obliki. Morda bi se je bil lahko s pridom poslužil za povrnitev priimka v originalno obliko, kdove!

Ko sva se s Petrom pripravljala na selitev v Nemčijo, nama je njegov oče, svest navodila lastne matere, toplo priporočil, naj

← imen in njihovem vračanju v izvirno slovensko obliko” na strani 13 *Novega glasa* 5. maja 2016. Celó kasneje, ko je bila spet lažja povrnitev v izvirno slovensko obliko, ni manjkalo birokratskih ovir. In te so prav gotovo strašile mojega očeta.

In tudi še leta 1973, ko sta se Peter z bratom Pavletom odločila, da to storita, je moral njun oče poveriti nalogo odvetniku, da za to poskrbi. Ne zase, ker je bil mnenja: kot so mi ga oblasti odvzele, naj mi ga tudi vrnejo. In Peter se je moral nato voziti v Turin, zato da mu na Politehniku spremenijo priimek na univerzitetni diplomi, drugače ne bi smel v Nemčiji nositi svojega naslova „Dr. Ing.”. Celó za telefonski imenik je bilo potrebno predstaviti uradni dokument z overovljenim prevodom.

Za mojega očeta, ki je imel desetletja opravka z raznoraznimi strankami, uradi in dobavitelji, je bilo najbolj enostavno, obdržati že uveljavljeno obliko priimka. A kot dolgoletni blagajnik pri svetoivanskem Kulturnem društvu Slavko Škamperle in splošno v slovenski družbi je bil seveda Urdih in ravno

nadaljujeva s prostovoljnimi plačevanjem prispevkov za mojo penzijo, potem ko sem poldrugo leto bila v službi pri TKB. To sva tudi storila celih osemnajst let, dokler sem bila samo gospodinja, kar se mi je obrestovalo, pa čeprav ne veliko, ko sem se po nadaljnjih sedemnajstih službenih letih upokojila. In iz skrbi, da ne bi prišlo do ne vem kakšnih komplikacij, sem raje obdržala oba poitalijančena priimka, ki jih pa uporabljam edinole takrat, ko moram podpisati kak uradni dokument, kot na primer vsakoletno potrdilo za INPS, da sem še pri življenju, in se moram vsakič posebno koncentrirati, da se prav podpišem, ko pa sem drugače edino in samo „Frau ... oziroma gospa Merku”. Kot tako so me poznali delovni kolegi, Petrovi in moji, in me še vedno poznajo tako slovenski kot nemški znanci.

Ko sem se začela ukvarjati z leposlovnim prevajanjem, sem se pa tako rekoč revanširala: prisvojila sem si originalni slovenski priimek kot nekak psevdonim, da ne rečem avtorsko pravico, in ga odtlej dosledno uporabljam skupaj s priimkom Merku.



Intervju z inž. Devano Lavrenčič – 5. del

# “Prihodnost vidim v sobivanju različnih energetske virov, med temi bi mogla odigrati svojo vlogo tudi jedrska energija”

Erika Jazbar

■ Dogajanju v Černobilu ste sledili neposredno, saj ste takrat bili znanstveni ataše na italijanskem veleposlaništvu v Moskvi.

● Poleti leta 1980 je Ministrstvo za zunanje zadeve v Rimu razpisalo mesto za znanstvenega svetnika na veleposlaništvu v Moskvi in na Dunaju s pogojem poznavanja ruščine in nemščine. Prijavila sem se k usposobljenostnemu kolokviju na zunanjem ministrstvu konec leta 1981, ga uspešno opravila in marca 1983 odpotovala na novo službeno mesto v Moskvo.

Tam sem ostala štiri leta, in sicer od leta 1983 do leta 1987. Moj mož je umrl leta 1982, hčerki sta bili tik pred diplomom, tako da sem si to štiriletje lahko privoščila. Da iščejo znanstvenega atašeya za italijansko ambasado v Moskvi, sem zvedela v pisarni, kjer je bil izobešen razpis. V Sovjetski zvezi sem dotlej bila večkrat.

V Moskvi smo se znanstveni svetniki in atašaji držav zahodne Evrope, ZDA in Kanade redno sestajali, običajno enkrat mesečno. Izmenjavali smo si poročila in mnenja o dvostranskih dogovorih s Sovjetsko Zvezo na področju znanosti.

■ Kaj ste pravzaprav delali?

● Države imajo bilateralne dogovore o znanstvenem sodelovanju. Prizadevali smo si za uspešno sodelovanje na podlagi omenjenih sporazumov, vsak za svojo državo. Znanstvena diplomacija.

■ Komu poroča znanstveni ataše?

● Svoja poročila sem pošiljala na zunanje ministrstvo.



■ Ali je bilo vaše delo podvrženo tajnosti?

● Ne, kolikor splošna industrijska dejavnost ni tajna. Nikoli nisem imela vtisa, da bi me kdo posebej kontroliral.

■ Kaj pa Jugoslavija?

● Na omizjih z znanstvenimi atašaji zahodnih držav v Moskvi ni bilo

Zgoraj: Moskva

Na naslednji strani: atomska centrala v Černobilu in zapuščeno naselje

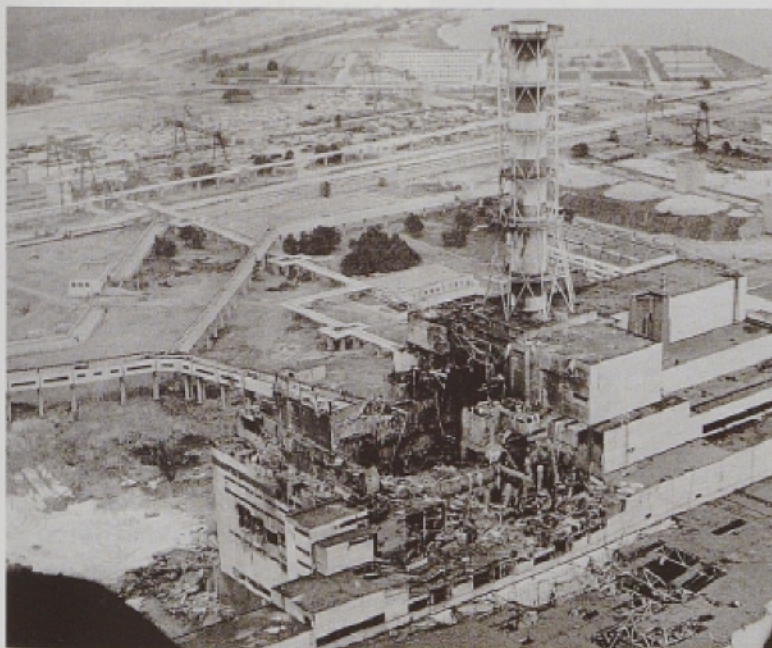


predstavnik iz Jugoslavije. Z jugoslovansko atomsko komisijo je CNEN sklenil leta 1960 dvostranski dogovor. ENEA/DISP je sodeloval pri organizaciji jedrske varnosti nuklearke v Krškem. Tehnologijo Krškega smo poznali, saj je ameriška, enaka tisti v Trino Vercellese.

■ Vas ni vleklo, da bi nadaljevali svoje delo v Moskvi?

● Ni bilo moje delo. Nekaj let zatem sem stopila v pokoj, leta 1994, pri 65 letih.

»Gre za doslej največjo jedrsko nesrečo, ki je bistveno vplivala na nadaljnji razvoj uporabe jedrske energije na celini.«



■ Ko ste bili v Moskvi, se je torej zgodil Černobil.

● Sistematično reševanje energetske krize po prvi petrolejski krizi z razvojem proizvodnje električne energije iz jedrske je prekinila černobilska tragedija. Do nje je prišlo 26. aprila 1986, ko je eksplodiral reaktor četrtega bloka jedrske elektrarne Černobil. Gre za doslej največjo jedrsko nesrečo, ki je bistveno vplivala na nadaljnji razvoj uporabe jedrske energije na celini. Za nesrečo sem v Moskvi zvedela 27. aprila. V večernih televizijskih poročilih (Vremja): "Na enem izmed reaktorjev jedrske elektrarne v Černobilu se je zgodila nesreča". 28. aprila je ministrski svet Sovjetske zveze izdal obvestilo, da je bila ustanovljena posebna preiskovalna komisija. 30. aprila je predsednik preiskovalne komisije v dnevnem tisku obvestil javnost, da so po nesreči na nuklearki ustavili obratovanje ostalih treh reaktorjev, da sta bili dve žrtvi in da so nudili sanitarno pomoč prizadetim. Prebivalstvo Černobila in drugih treh zaselkov je bilo evakuirano, nadaljevalo pa se je monitoriranje radioaktivnega sevanja.

Alarm so sprožile opazovalne postaje, ki so na teritorijo švedske nuklearke v zraku zabeležile visoko stopnjo radioaktivnosti. Za nesrečo je bila v glavnem kriva človeška napaka.

Od prvega obvestila pa vse do 20. maja sem dnevno zbirala pregled tiska v sovjetskih nacionalnih časopisih, gradivo hranijo v arhivu.

Černobilska nesreča in njene posledice so nato postale predmet mednarodnih raziskav, diskusij na mednarodnih konferencah in simpozijih, ki so bili uspešni zaradi odkritega sodelovanja sovjetskih znanstvenikov in tehnikov.

Černobilska nesreča je odločilno vplivala na nadaljnjo uporabo jedrske energije za proizvodnjo elektrike tudi v Italiji. Kljub priporočilom Konference o energiji (1987) je italijanska vlada odločila, naj o nadaljevanju jedrskega energetskega programa odloča parlament. Ta je decembra leta 1987 izglasoval petletni moratorij za gradnjo jedrskih elektrarn,



kar je nato privedlo do zaprtja vseh obstoječih in pretvorbo zadnje nuklearke v gradnji v konvencionalno plinsko termoelektrarno.

#### ■ Kakšna je bila takrat Sovjetska zveza?

● V Moskvi sem sledila izvolitvi Mihaila Gorbačova leta 1985 za sekretarja Partije, ko je začel s svojo perestrojko. V Sovjetski zvezi so bili stiki sovjetskih državljanov s tujci in tujimi časniki prepovedani ali vsaj nezaželeni, saj bi lahko državljanom prineslo nevarnosti. Mislila sem, da bo meni kot diplomatu druženje z Rusi lažje, pa je bilo ravno nasprotno. A ko sem prišla v Moskvo kot ataše, je bil ta režim že precej omajan. Povedati moram, da sem imela kot znanstveni sodelavec povsem odkrit in neskrivnosten odnos, medtem ko je diplomat v tem smislu bolj omejen. Ko sem tam živela in se družila z Rusi, predvsem umetniki in slikarji, si tudi v branju domačih časopisov večplastno in med vrsticami zasledil informacije, ki jih je zahodni bralec verjetno spregledal.

#### ■ Kako se je nadaljevala Vaša "černobilska zgodba"?

● Po vrnitvi iz Moskve leta 1987 sem sledila srečanjem in mednarodnim konferencam in podatkom, ki so bili objavljeni v dnevnem tisku, predvsem pa v "jedrskih" revijah in publikacijah, med njimi je najpomembnejši prevod iz literarne revije *Novi mir* (junij 1989) Grigorija Medvedeva, ki je delal v Černobilu, je kritičen, a resničen, predgovor pa mu je napisal Andrej Saharov. Moj prevod je bil objavljen v reviji *Sapere in Energia e materie prime, nuove tecnologie* (70, 1989).

Po vrnitvi iz Moskve sem tudi nadaljevala študije in prevode o jedrski varnosti v zvezi s černobilsko nesrečo v centru v Casacci, v skupini fizikov in matematikov pod vodstvom profesorja Paola Loizza s programom za simuliranje dinamičnih procesov v RBMK.

Prvega mednarodnega simpozija o težkih jedrskih nesrečah v Italiji (Sorrento 1988) so se udeležili največji

sovjetski strokovnjaki za jedrsko varnost. Profesor Loizza je leta 1990 sklenil dvostranski dogovor ENEA-RDIPE (*Research and Development Institut of Power Engineering*) o jedrski varnosti reaktorja RBMK. Leta 1991 sem dobila v Leningradu privoljenje obeh glavnih konstruktorjev reaktorja RBMK N. Doležala in I. Jemeljanova za prevod v italijanščino njune knjige *Kanalni energetski jedrski reaktor*. V njej so opisane osnove idejnega projekta reaktorja in glavnih naprav. S hčerko Ireno, ki je fizičarka, sva prevedli poglavja, ki so bila pomembna za naše poročilo.

Leta 1993 je bilo pripravljeno Končno poročilo o skupnem sodelovanju pri raziskovanju prve faze černobilske nesreče, objavljeno v ruščini v reviji *Atomnaja Energija* in v italijanščini v *Energia Nucleare*. Predstavila sem ga v angleščini v referatu o italijansko-ruskem sodelovanju pri varnosti reaktorja RBMK na srečanju na *Regional Meeting: Nuclear Energy in Central Europe* junija 1993 v Portorožu. Predvidena druga faza se ni nikoli začela. Profesor Loizza je umrl, jaz sem se upokojila, ostali pa so se razšli in se srečamo le še kot dobri prijatelji.

#### ■ V Moskvi ste поблиže spoznali tudi kulturni utrip takratnih predvsem likovnih umetnikov. Ponašate se lahko tudi z bogato zbirko likovnih del.

● Ob mojem prihodu v Moskvo je bil veleposlanik Italije Giovanni Migliuolo, ki je kot diplomat, prvi sekretar, svetnik in nazadnje veleposlanik prebil v Rusiji skoraj deset let. Bil je dober poznavalec

ruskega jezika, družbe in kulture, poleg poklicnih obveznosti je vzdrževal prijateljske stike z diplomati, znanstveniki in umetniki, predvsem slikarji, uradnimi in neuradnimi, in jih vabil ob Dnevu italijanske republike, 2. junija, na veleposlaništvo.

Veleposlanik in njegova žena Dagmar, Čehinja iz Prage, sta bila dobra poznavalca in zbiratelja ruske likovne umetnosti. Njuna zbirka slik in ikon iz različnih obdobjev je bila razstavljena v prostorih veleposlaništva, kjer je veleposlanik pogosto gostil tudi razstave moskovskih slikarjev.



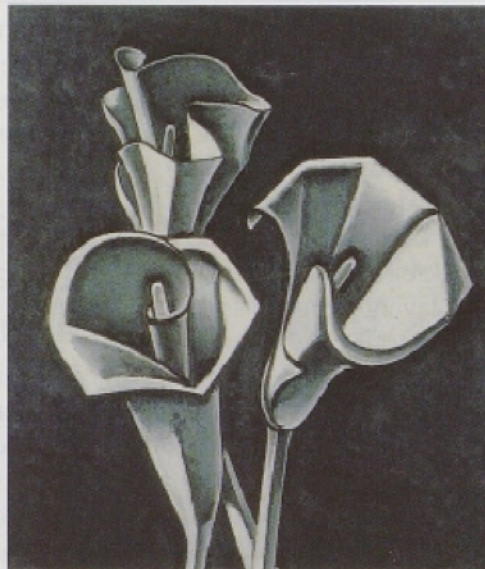


Na veleposlaništvu sem spoznala Olega Grossa, ki je portretiral moje hčere, brata Valerija in Aleksandra Volkova. Valerijeva žena Svetlana Zavadovskaja je učila diplomate francoščino na Inštitutu za tuje jezike. Na njenem domu sem spoznala glasbenike, sina Antonia Gramscija, Georgija Kostakisa, znamenitega zbiralca ruske avantgarde 20. stoletja, ter Jurija Larina, sina Nikolaja Buharina, revolucionarja, organizatorja NEP-a, tudi "nedeljskega" slikarja.

Malo pred mojim odhodom iz Moskve je veleposlanik Migliuolo organiziral za Jurija razstavo v New Yorku, ki sem se je udeležila. Skušala sem ga prepričati, da bi se tudi on udeležil odprtja v ZDA. A je nad njim še vedno visel strah pred imenom, ki ga je nosil. Pripovedoval mi je, kako je šel na urad za potne liste, a je, predno je vložil prošnjo, vprašal "Pa vi veste, kdo sem jaz?" Ni si upal izpeljati zadeve do konca. Po vrnitvi iz New Yorka sem mu nesla kataloge razstave in spoznala tudi mamo. Mama je bila mnogo mlajša od očeta in je bila po smrtni obsodbi Nikolaja Buharina v taborišču, Jura pa v domu "otrok sovražnikov ljudstva". Postal je inženir, iskal mater po Sibiriji, jo našel, opustil tehniko in se posvetil slikarstvu. Mama me je s hčerko Nadjo obiskala tudi v Rimu.

■ Prišli pa ste v stik tudi z "neuradnimi" moskovskimi slikarji.

● Ko sem prišla v Moskvo, je Krminčanka Albertina Tavasani tam delala že štiri leta. In prav vloga, ki jo je imela na Oddelku za kulturo in dobro znanje ruščine, sta ji omogočila stik s predstavniki



Na prejšnji strani:  
Vavrzhina, Devana

Na vrhu: Larin,  
Kompozicija;  
zgoraj: Krasnoperzev,  
Rože

uradnih moskovskih slikarjev, preko prijateljev pa tudi neuradnih.

Albertina me je seznanila s Svetlano Bolhovitino, na njenem domu v Moskvi smo se pogosto zbirali z Marino Mayska, prisoten je bil tudi slikar Kazanski s svojo družico. Sveta je vodila v Moskvi galerijo "Zlato" in z razstavami ohranjala spomin na generacijo nekonformistov iz šestdesetih let. Umrla je leta 2014 v Grčiji in je tam pokopana.

Albertina me je seznanila tudi z umetnostno kritičarko Mašo Plavinski, ženo Dmitrija Plavinskega, enega prvih nekonformistov. Plavinski, takrat alkoholik in pivski tovariš Zvereva, je bil prisilno zdravljen. Po razkroju Sovjetske zveze sta se z Mašo preselila v New York. Ko sem bila za novo leto 2001 v New Yorku, sem ju obiskala. Dmitri in Maša sta se v letu 2004 vrnila v Moskvo in bila potem tudi moja gosta v Rimu.

V Moskvi so se na sestankih znanstvenih atašejev ustvarjali poleg uradnih stikov tudi prijateljski, v mojem primeru največ s francoskimi predstavniki, funkcionarji francoske atomske komisije in s švedskim predstavnikom, ker so ga zanimale slike Anatolija Zvereva, prvega ruskega ekspresionista 20. stoletja.

■ Pomembna figura tega poglavja pa je Tatjana Kolodzei.

● Eden izmed mojih kolegov iz francoskega veleposlaništva me je seznanil s Tatjano Kolodzei na njenem domu ob praznovanju njenega rojstnega dne. V družbenem stanovanju je imela dve sobi, skupno kuhinjo in kopalnico še z dvema drugima strankama. Ni si mogoče





Na vrhu: Bič, Kompozicija; zgoraj: Kandaurova, Zima  
Na naslednji strani: knjiga posvečena Lavu Čermelju

predstavljati, kako je bilo tam, v tistih majhnih prostorih je bila zbrana ena največjih zbirk sodobnega neuradnega moskovskega slikarstva.

Tatjana Kolodzei, umetnostna zgodovinarica, se je komaj sedemnajstletna seznanila z mojstri zgodovinske avantgarde na domu Georgija

Kostakisa, legendarnega moskovskega zbiralca. Grk, rojen v Rusiji, je bil zaposlen na kanadskem veleposlaništvu, kar mu je omogočilo zbiranje del zgodovinske avantgarde, oblast je to dopuščala. Tatjana se je kmalu začela zanimati tudi za dela mladih umetnikov, Kostakis ji je omogočil, da spozna dela revolucionarne zgodovinske avantgarde, ki jih je sam imel. Posvetila se je predvsem tistim slikarjem, ki niso bili člani Zveze umetnikov SZ.

Pomagala jim je najti slikarski material, jih seznanila z možnimi kupci, organizirala razstave njihovih slik. Tudi mene je seznanila z nekaterimi "klasiki" nekonformistov, in sicer Dmitrijem Krasnopevcem, Eduardom Steinbergom, Borisom Bičem, Vladimirjem Nemuhinom.

Leta 1970 je na Inštitutu za jedrske raziskave v Dubni organizirala samostojne razstave Kulakova, Plavinskega, Kandaurove. Leta 1975 je bila ena od vodilnih organizatorjev "uradne" razstave "neuradnih slikarjev" na VDNH.

Leta 1991 je skupaj s hčerko Natašo in s pomočjo ameriških prijateljev, ki

so poznali njeno moskovsko zbirko, ustanovila Kolodzei Art Foundation v ZDA. Njena zbirka šteje danes na tisoče slik, grafik, kipov. Zastopanih je 3.000 umetnikov bivše SZ.

Spominjam se obiskov s Tatjano na domu vodilnih neuradnih slikarjev. Enkrat sva bili na domu Krasnopevceva, ki ga smatram za moskovskega Picassa. Poleg njega moj matematični duh nadvse ceni tudi Plavinskijeva in Steinbergove geometrijske kompozicije, ki sem jih kupila na večkratnih obiskih pri njih in pri Nemuhinu, Borisu Biču, Otariju Kandaurovu, Džavadu Mirelzavadu.

Le nekaj mesecev pred njegovo smrtjo nama je s Tatjano povsem slučajno uspelo srečati velikega Anatolija Zvereva, v masterskaji prijatelja slikarja Kazarina, kjer mi je prodal sliko Konj.

## »Spominjam se obiskov s Tatjano na domu vodilnih neuradnih slikarjev.«

### ■ Kakšno mesto imajo danes dela teh likovnikov v zgodovini umetnosti?

● Dela slikarjev, predstavnikov generacije, ki je ustvarjala v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja (Zverev, Krasnopecev, Nemuhin, Steinberg, Plavinski in drugi) in ki sem jih spoznala v Moskvi, so znana po vsem svetu. Danes so razstavljena tudi v najslovitějšíh ruskih umetniških ustanovah, v galeriji Tretjakov in Puškinovem muzeju v Moskvi, v Ruskem muzeju v Sankt Peterburgu, v javnih zbirkah v ZDA (Norton and Nancy Dodge Collection, Kolodzei Art Foundation, Metropolitan Museum of Art v New Yorku), v Grčiji (zbirka Kostakis), v Izraelu (zbirka Bar-Gera) in drugje. V Moskvi so lani odprli Muzej Anatolija Zvereva.

### ■ Ali ste v znanstvenem svetu kot ženska imeli težave?

● Ne. Seveda so se poznale razlike, vendar jih nisem doživljala kot problem ali težavo.



### ■ Koliko ostajate povezani z jedrsko energijo?

● V pokoju sem že več kot 20 let, še vedno sledim njeni usodi in uporabi, kjer se ji ne moremo odpovedati, v dnevnem tisku, redno dobivam tudi revijo ENEA, v kateri pa so "atomske" novice manj glavne, moj informator ostaja predvsem revija Atomwirtschaft.

### ■ Kako gledate na razvoj uporabe jedrske energije v Italiji?

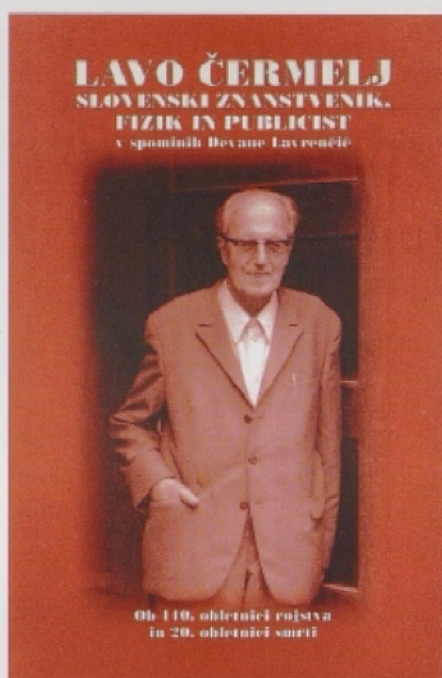
● Popolnoma se strinjam s svojima kolegoma še iz Politehnike v Turinu inž. Ugo Farinelli in Agostino Mathis, ki, čeprav v pokoju, sledita politiki energetskih raziskovanj v Italiji in vidita v sobivanju jedrske energije in obnovljivih virov mešani sistem, ki lahko zagotovi samozadostnost in odsotnost sevanja.

### ■ Že pet desetletij živite v Rimu, kako ste posredovali slovenski jezik in kulturo svojim hčerkama?

● Nadja in Irena bereta, pišeta in govorita slovensko. Imam štiri vnuke, dve dekleti in dva fanta, ki slovenščino razumejo, vendar je ne uporabljajo. Nadja uči na univerzi La Sapienza v Rimu zgodovino italijanskega jezika, prej je učila na univerzi v Readingu v Angliji, nato v Sieni. Irena je fizičarka, njena hčerka Francesca pa študira slovenščino in nemščino na tržaški univerzi. Z njenim prihodom je hiša v Škedenju ponovno zaživela. Pred kratkim se je v Škedenj preselila tudi Kati, ki je dobila službo v Trstu in je dom v Škedenju še bolj obljuden.

### ■ Koliko ostajate navezani na Trst?

● Dokler sta bili hčerki majhni, smo prihajali pogosto, vsako poletje sta preživelili tudi po dva meseca pri Milošu in Milenki v Ljubljani, na Trst sta tudi navezani. V Škedenju je do smrti leta 1992 živela moja mama, oče je umrl leta 1974. Pozneje je tu živela sestra Sonja, ki se je po 46 letih življenja v Braziliji vrnila v Trst in je umrla leta 2013. Trst je bil stična točka, prihajali smo domov. Danes v Trstu imam le še nekaj prijateljev in pa znancev



»Trst je bil stična točka, prihajali smo domov.«

Škedenjcev, vendar se je tu tudi vse spremenilo. Slovenec domačinov je malo, pred nekaj dnevi sem pešačila do škedenjskega pokopališča in žalostno gledala, kako so vse trgovine ob poti zaprte.

Sicer pa ostajam s Trstom povezana tudi zato, ker sem naročena in v Rimu vsak dan berem Primorski dnevnik, sicer pa z dnevno zamudo.

### ■ S čim pa se danes ukvarjate?

● Pred nekaj leti me je profesor Bernardini poklical na rimsko univerzo in mi rekel, da bil rad pripravil poljudno knjigo o razvoju jedrske fizike v Sovjetski zvezi. Prosil me je za pomoč, saj naj bi bila knjiga sicer poljudna, morala pa bi biti znanstveno točna, mi je rekel.

### ■ V svoji bibliografiji pa imate še vsaj dve knjigi, ki ne govorita o jedrski energiji ...

● Leta 1999 je pri Prirodoslovnem društvu Slovenije v Ljubljani izšla monografija o Lavu Čermelju, ki je bil naš družinski prijatelj. V njej sem zbrala tudi njegovo bogato bibliografijo. Leta 2005 pa je izšla v Trevisu v italijanskem jeziku, nato leta 2007 v slovenskem prevodu knjiga z naslovom Novega ni pri nas nič, v kateri se skozi osebno zgodbo dopolnjuje vedenje o fašističnem koncentracijskem taborišču v Monigu pri Trevisu, o kateri sem že spregovorila.

### ■ Ali vam tekst intervjuja na vpogled pošljem po mailu?

● Z računalniki sem sicer delala v letih, ko ljudje sploh niso vedeli zanje, spleta pa ne uporabljam, pravzaprav ga ne znam dobro uporabljati. Mail imam, računalnika pa ne trpim, ob njem sem nerвозna, na živce mi gre. Svoje članke in tudi zadnjo knjigo sem napisala na zvesti pisalni stroj Olivetti 22. Meni se zdi, da spletni svet odtuja človeka, v njem človek izgublja medosebne odnose in svojo človeškost. Bova že kako uredili ...

(konec) 🐣



Novice Knjižnice Dušana Černeta 115

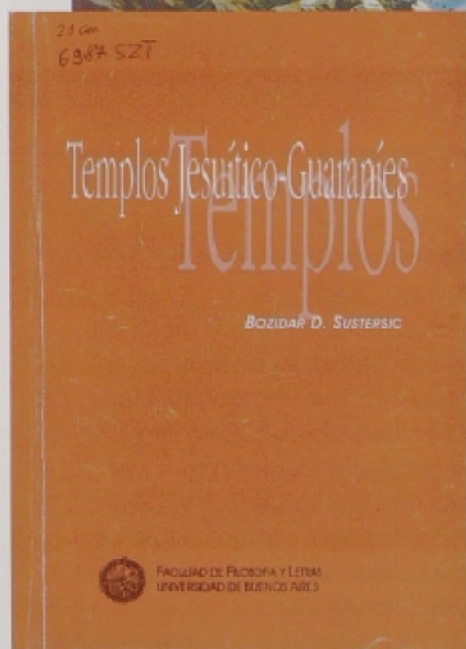
## Edinstveno gradivo v Knjižnici Dušana Černeta: knjige in brošure (2)

Lučka Kremžar - De Luisa

V prispevku v prejšnji številki Mladiki smo predstavili nekatere zanimive knjige in brošure iz Argentine, ki so bile za vseslovenski knjižni katalog Cobiss.si prvič popisane v naši knjižnici. S tem prikazom bomo zdaj nadaljevali. Nekaj publikacij o Slovencih v Argentini:



Nahuel Huapi, Bariloche, panorama en relieve (zemljevid). Narisala ga je B. S. Skerk; pripravil in izdal pa Jože Poznič okoli leta 1970.



Desno: María Magdalena condenada (novela). Avtor: Martín Mazora. Izdala založba Simurg v Buenos Airesu leta 2004.

Mladi filozof in pisatelj je v španščini izdal tudi več knjig s filozofsko tematiko.

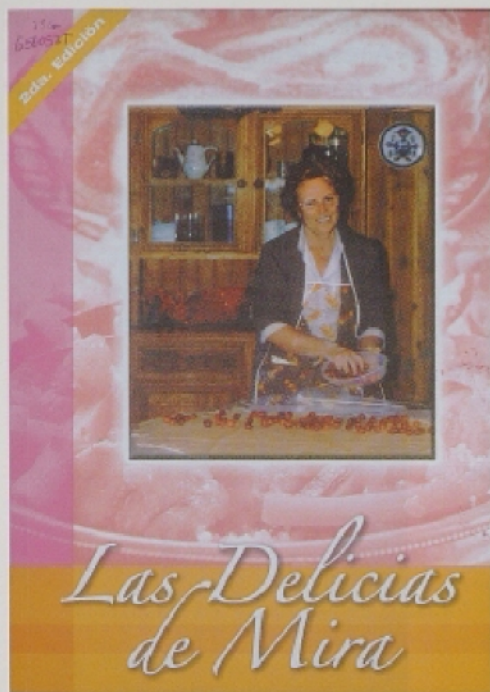


Levo: Templos jesuítico-guaraníes, la historia secreta de sus fábricas y ensayos de interpretación de sus ruinas. Avtor: Božidar D. Šusteršič; pri raziskovanju sta sodelovali Estela Ana Irma Auletta in María Cristina Serventi. V Buenos Airesu izdal Instituto de Teoría e Historia del Arte „Julio E. Payró“ pri Filozofski fakulteti leta 2005.



Vpravo: Prava je stvarnik, ki je delal

Uradnik časopisa je bil že pravi



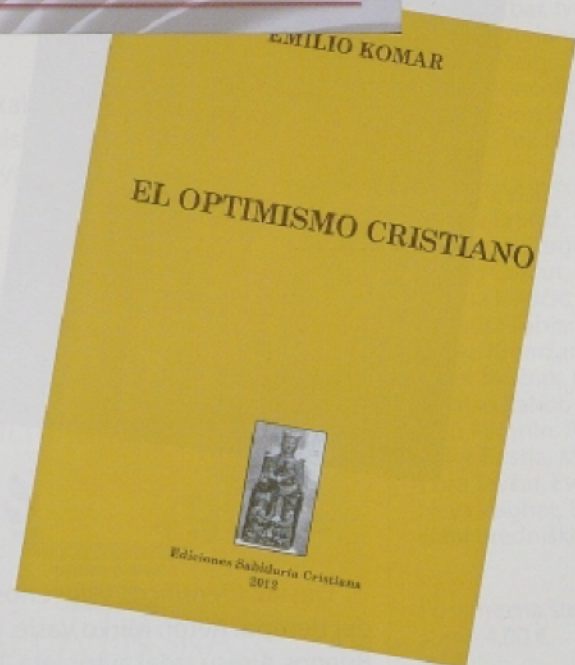
Levo: Las delicias de Mira (2. izd.). Prijatelji gospe Mire v Buenos Airesu so poskrbeli za izdajo te kuharske knjige (2007). Avtorica receptov je Mira Ecker.



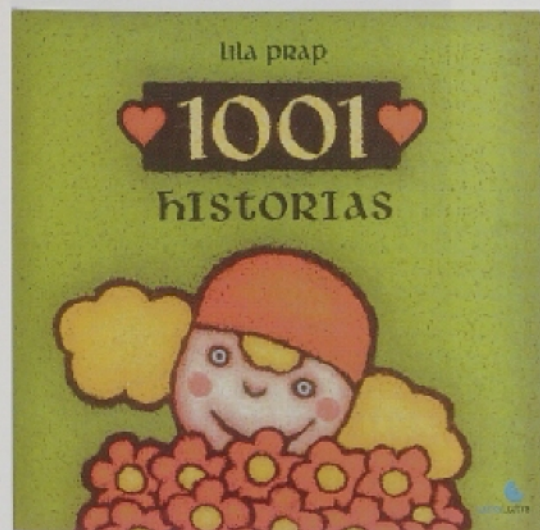
Desno zgoraj: Papelera del Sur, historia de la producción de cartulina para envases. Podjete je del skupine HZ (Herman Zupan). Knjigo je izdalo podjetje samo v Buenos Airesu okoli leta 2012.

Desno: El optimismo cristiano. Avtor: Milan Komar. V Buenos Airesu je študijo izdala založba Sabiduría Cristiana leta 2012.

Omenjena založba je izdala tudi celotni tečaj o metafiziki (7 zvezkov) in še 13 drugih knjig našega priznanega filozofa.

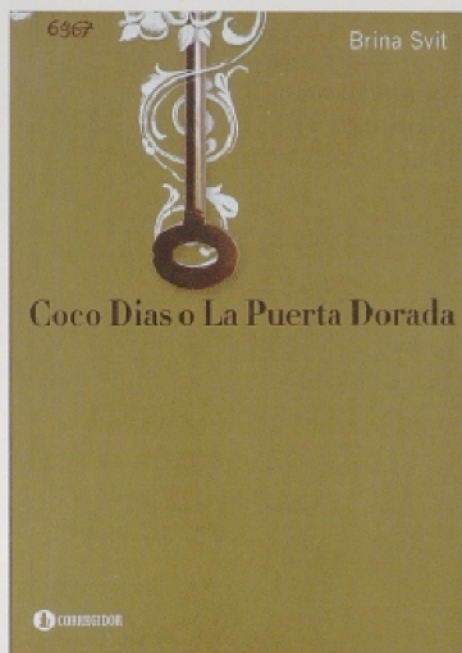


Slovenski pisatelji so zanimivi tudi v Argentini:



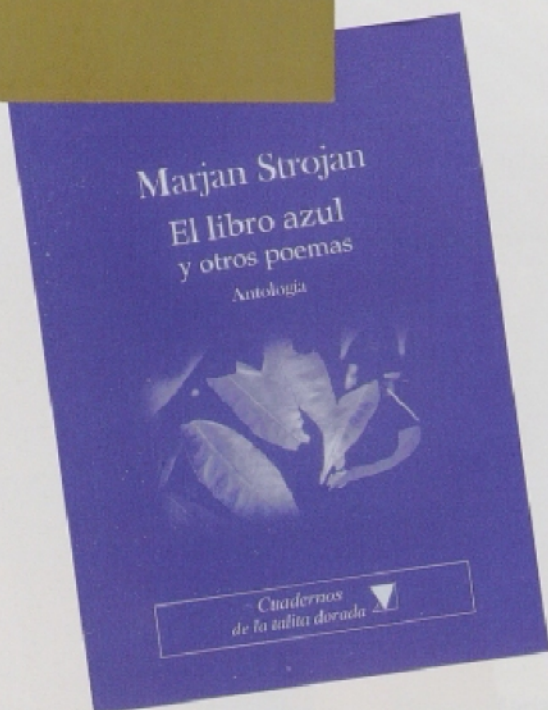
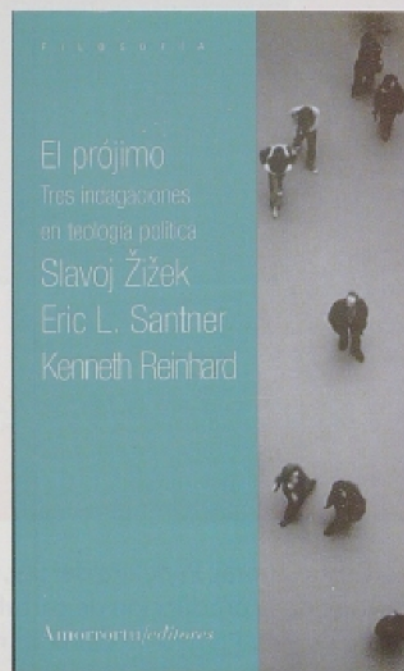
Levo: 1001 historias. Avtorica je Lila Prap, ki je knjigo tudi ilustrirala; prevedla jo je Ana Drucker. (2. izd.). Izdala jo je založba UnaLuna v Buenos Airesu leta 2009 in je prevod dela 1001 pravljica.





Levo: Coco Días o La puerta dorada. Avtorica: Brina Svit; prevod: Ariel Dilon (1. izd.). V Buenos Airesu je knjigo izdala založba Corregidor leta 2009. To je prevod v francoščini izdanega romana Coco Dias ou La Porte Dorée.

Desno: El prójimo, tres indagaciones en teología política. Avtorji: Slavoj Žižek, Eric L. Santner, Kenneth Reinhard; prevod: Cristina Piña.(1. izd.). Prevod dela The neighbor: three inquiries in political theology je izdala založba Amorrortu (Buenos Aires, Madrid) leta 2010.

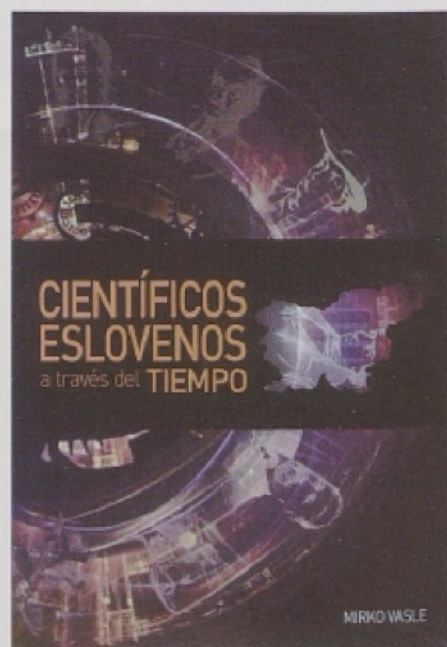


Levo: El libro azul y otros poemas (antologija). Avtor: Marjan Strojan; prevod: Teresa Kores; izbor: Ana Cecilia Prenz Kopušar. (1. izd.) V Buenos Airesu je zbirko izdala založba Libros de la talita dorada leta 2012.

Za konec pa še:

Desno: Científicos eslovenos a través del tiempo. Avtor: Mirko Vasle. (1. izd.). V Buenos Airesu izdal avtor leta 2013.

Zanimivih, posebnih, enkratnih publikacij je res veliko; prikazali smo samo delček vsega tega, da bi si bralci ustvarili sliko o gradivu, ki ga hrani Knjižnica Dušana Černeta. V naslednjih prispevkih bomo prikazali še nekaj zanimivih publikacij iz drugih držav, za katere je KDC ustvarila zapise za vseslovenski knjižni katalog Cobiss.si.





V upravni enoti je uradnik, ki je delal za okencem s strankami, zaspal kar na svojem delovnem mestu. Ena od strank se je razjezila:

»Kakšna predrznost! Spi na delovnem mestu!«

»Morda mu je pa doktor priporočil, naj spi pri odprtem oknu!« se je oglašil možki iz ozadja.

Pride Janezek v pekarno in vpraša peka: »Ali imate 50 žemljic?«

»Nimamo,« odgovori pek. Janezek se zahvali in odide.

Pride zopet naslednji dan. Enako vprašanje: »Ali imate 50 žemljic?«

Pek seveda spet brez žemljic. Janezek se tudi tokrat zahvali in odide.

Tako se ponavlja do konca tedna.

Zdaj si pa pek misli: »Zakaj pa ne bi nekaj zaslužil in pobiču spekel žemljic?«

In pride Janezek v pekarno: »Ali imate 50 žemljic?«

»Imamo!« ves vesel reče pek.

»Nikoli jih ne boste prodali,« reče Janezek, se zahvali in odide.

Milijonar je ležal v bolnišnici. K njemu v sobo je vstopil zdravnik, da se pogovorita o njegovi bolezni.

»Nič ne recite, doktor!« je rekel milijonar. »Jaz že vem, da mi je uspelo prebroditi najhujše in bom kmalu ozdravel!«

»Kako pa to veste?« ga je začudeno vprašal zdravnik.

»Obiskali so me sorodniki in vsi so bili resni in imeli so dolge obraze.«

»Pečenka se mi je prismočila!« je zastokal kuhar.

»Nič hudega,« je dejal šef strežbe. »Na jedilni list bomo napisali, da gre za gasilsko pečenko, pa še ceno bomo zvišali!«

Urednik časopisa je bil že precej v letih in si ni nikoli privoščil niti dneva dopusta. Glavni urednik mu predlaga:

»Pojdi za mesec dni na dopust, da si nabereš novih moči. Jutri mi sporoči, kdaj boš šel.«

Naslednji dan pride urednik h glavni uredniku in mu reče:

»Hvala za tvojo uvidevnost, glavni, a odločil sem se, da ne bom šel na dopust in sicer iz dveh razlogov: prvič, strah me je, da pri časopisu ne bi šlo brez mene, in drugič, strah me je, da bo šlo brez mene...«

Kuhar ugledne restavracije se pritožuje:

»Kadar skuham slabo, sploh ne morem pojesti.«

»Kaj pa kadar skuhaš dobro?«

»Takrat pa vse drugi pojedjo.«

Moški so kakor WC.

Kako to misliš?

Ali so pokvarjeni ali so zasedeni ali pa smrdijo.

S PRIPSPEVKOM  
»DVEH TISOČINK« DAVKA  
LAHKO POMAGAŠ SLOVENSKI  
KULTURNI USTANOVI



SLOVENSKA  
PROSVETA  
DAVČNA ŠTEVILKA  
SLOVENSKE PROSVETE  
90093640325

Letošnji »dve tisočinki« davka na dohodke fizičnih oseb (IRPEF) lahko namenite Slovenski prosveti.

Uredništvo in uprava:  
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3  
tel. 040-3480818; fax 040-633307  
uprava@mladika.com  
redakcija@mladika.com  
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski  
zbornici v Trstu dne 21.4.1999  
pod številko 114276.



Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193  
dne 6.4.1957  
ISSN 1124 - 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. -  
Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata  
Urad Vlade RS za Slovence  
v zamejstvu in po svetu  
in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver  
(odgovorni urednik),  
David Bandelj, Andrej Černic,  
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,  
Šaša Martelanc, Sergij Pahor,  
Mitja Petaros, Anka Peterlin,  
Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,  
Tomaž Simčič, Breda Susič,  
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin,  
Jadranka Cergol, Peter Černic,  
Marija Češčut, Danilo Čotar,  
Liljana Filipič,  
Dionira Fabjan Bajc,  
Lučka Kremžar De Luisa,  
Peter Močnik, Milan Nemas,  
Adrijan Pahor, Bruna Pertot,  
Ivan Peterlin, Alojz Rebula,  
Peter Rustja, Marko Tavčar,  
Zora Tavčar, Evelina Umek,  
Neva Zaghet, Edvard Žerjal in  
člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike  
stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo  
in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:  
Evropa 50,00 €,  
Amerika 60,00 €,  
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim  
računom 11131331 -  
Mladika - Trst.

Na banki: Zadrúžna kraška  
banka - Banca di Credito Co-  
operativo del Carso (IBAN: IT58  
5089 2802 2010 1000 0016 916;  
SWIFT: CCRIT2TV00).



**NOVO** pri Založbi ML

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJARNICA

č 67

II 117 986 2016



920161309,6

COBISS



🌿 ZALOŽBA MLADIKA 🌿

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818 · fax +39 040 633307

uprava@mladika.com · redakcija@mladika.com

www.mladika.com